

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANA BİLİM DALI
SBE YL 2007 0006**

**İLKÖĞRETİM OKULLARINDA 6. SINIF SOSYAL
BİLGİLER DERSİ COĞRAFYA KONULARININ
PROGRAM YÖNÜNDEN İNCELENMESİ**

**HAZIRLAYAN
Hakan ÖRS**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Sultan BAYSAN**

AYDIN-2007

İntihal (Aşırma) Beyan Sayfası

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı: Hakan ÖRS

İmza:

ÖNSÖZ

Sosyal Bilgiler öğretiminin amacı, değişen ülke ve dünya koşulları hakkında bilgi sahibi olan, günlük hayatta karşılaştığı olayları çok boyutlu olarak değerlendirip fikir üretebilen etkin vatandaşlar yetiştirmektir. Bu amaca ulaşmada bireylerin Coğrafyayı doğru ve etkin bir biçimde öğrenmesi büyük önem taşımaktadır. Coğrafyanın doğru ve etkin bir şekilde öğretilmesi büyük ölçüde hazırlanan programlara bağlıdır. Bu nedenle hazırlanan programların incelenmesi, zayıf ve güçlü yanlarının ortaya konması, programın geliştirilmesi ve daha iyiye ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

Düşünce ve yardımlarıyla çalışmalarına katkıda bulunan arkadaşlarım Güllü EĞRİ, Murat KINACI ve Nuri BİLİR'e çok teşekkür ederim.

Çalışma sırasında manevi desteğini her zaman hissettiğim, sahip olduğu bilgi birikiminden sürekli faydalandığım saygıdeğer hocam Yrd. Doç. Dr. Adil Adnan ÖZTÜRK'e ayrıca teşekkürlerimi sunarım.

Yaşamımın her adımında olduğu gibi bu çalışmada da bana her yönden destek olup güç veren, hoşgörü ve sabır ile beni destekleyen eşim Nilüfer ŞİRİN ÖRS'e en içten teşekkürlerimi sunarım.

Çalışmanın her aşamasında değerli katkıları ile yön veren, desteğini her zaman hissettiğim titiz çalışma anlayışını örnek alacağım saygıdeğer hocam ve tez danışmanım Yrd. Doç. Dr. Sultan BAYSAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Hakan ÖRS

Aydın-2007

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
BİRİNCİ BÖLÜM	
GİRİŞ	
1.1. Problem, Araştırmanın Amacı ve Önemi	1
1.2. Araştırmanın Sınırlılıkları	5
1.3. Yöntem	6
1.3.1. Araştırmanın Modeli	6
1.3.2. Veri Toplanması	6
1.4. Tanımlar	6
1.5. Eğitim Programının Temel Öğeleri	8
İKİNCİ BÖLÜM	
CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ	
2.1. İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER	10
2.1.1. İlkokullarda Sosyal Bilgiler	10
2.1.1.1. 1962 İlkokul Program Taslağı	10
2.1.1.2. 1968 Programı	13

2.1.2. Ortaokullarda Sosyal Bilgiler	20
2.2. İLKÖĞRETİMDE COĞRAFYA	21
2.2.1. İlkokullarda Coğrafya	21
2.2.1.1. 1924 Programı	21
2.2.1.2. 1926 Programı	22
2.2.1.3. 1936 Programı	23
2.2.1.4. 1948 Programı	24
2.2.2. Ortaokullarda Coğrafya	24
2.2.2.1. 1924 Programı	25
2.2.2.2. 1927 Programı	25
2.2.2.3. 1931 Programı	25
2.2.2.4. 1938 Programı	29
2.2.2.5. 1949 Programı	29
2.2.2.6. 1970 Programı	34
2.2.2.7. 1985 Programı	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
BULGULAR VE YORUM	
1998 ve 2005 SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARI	39
3.1. 1998 PROGRAMI	39
3.1.1. Programın Amaçları Açısından	39
3.1.2. İçerik Açısından	45
3.1.3. Öğrenme-Öğretme Süreci Açısından	49
3.1.4. Değerlendirme Açısından	52
3.2. 2005 PROGRAMI	52
3.2.1. Tanımlar	52
3.2.2. Programın Amaçları Açısından	55
3.2.3. İçerik Açısından	71

3.2.4. Öğrenme-Öğretme Süreci Açısından	82
3.1.5. Değerlendirme Açısından	84
3.3. 1998 ve 2005 PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI	85

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOKLU ZEKÂ KURAMINA GÖRE COĞRAFYA'DA BİR MODEL

ÖNERİSİ

4.1. ÇOKLU ZEKÂ KURAMI	87
4.2. MODEL ÖNERİSİ	93
4.2.1. Konu ile İlgili Kazanımlar	95
4.2.2. Konunun İçeriği	95
4.2.3. Öğretme-Öğrenme Süreci	96
4.2.4. Değerlendirme	104

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR	109
5.2. ÖNERİLER	111

KAYNAKÇA	113
-----------------	-----

ÖZGEÇMİŞ	117
-----------------	-----

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersi Üniteleri ve Ünitelerin İlgili Olduğu Bilim Dalları/Disiplinler.....	12
Tablo 2. 1998 Programı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri, Amaç ve Ön Görülen Ders Saati Sayıları.....	42
Tablo 3. 6. Sınıflar Düzeyinde Eski ve Yeni Programdaki Kazanım (Özel Amaç) Sayıları.....	58
Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Üniteleri, Kazanım Sayıları ve Öngörülen Ders Saatleri.....	58
Tablo 5. Sosyal Bilgiler Dersinde Doğrudan Kazandırılacak Beceriler.....	68
Tablo 6. Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelerinde Doğrudan Verilecek Değerler.....	70
Tablo 7. Sosyal Bilgiler Programında Öğrenme Alanları ve İçerdiği Disiplinler.....	71
Tablo 8. ABD’de ve Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları.....	72
Tablo 9. 2005 Programı 4, 5, 6 ve 7. Sınıf Öğrenme Alanları ve Üniteleri.....	72
Tablo 10. Birey ve Toplum Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	73
Tablo 11. Kültür ve Miras Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	73
Tablo 12. İnsanlar, Yerler ve Çevreler Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	73
Tablo 13. Üretim, Dağıtım ve Tüketim Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	74
Tablo 14. Bilim, Teknoloji ve Toplum Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	74
Tablo 15. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler Öğrenme Alanı ve Üniteler.....	74
Tablo 16. Güç, Yönetim ve Toplum Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	75
Tablo 17. Küresel Bağlantılar Öğrenme Alanı ve Üniteleri.....	75
Tablo 18. Eski ve Yeni Programların Karşılaştırılması.....	85
Tablo 19. Öz Değerlendirme Formu.....	108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Eğitim, Öğretim ve Ders Programları.....	7
Şekil 2. Toplum ve Ülke İncelemeleri Dersi Ünitelerinin İlgili Olduğu Bilim Dallarına Göre Dağılımı.....	13
Şekil 3. 1998 Programında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünite Sürelerinin Disiplinlere Göre Dağılımı.....	45
Şekil 4. 2005 Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Beceriler.....	54
Şekil 5. 2005 Programında Öğrencilere Kazandırılması Hedeflenen Değerler.....	55
Şekil 6. Etkinlik İçin Kullanılabilecek Farklı Ölçeklerle Çizilmiş Haritalar.....	98
Şekil 7. Çizgi Ölçek Çeşitleri.....	99
Şekil 8. 6. Sınıf Ortamının Matematik Konum ile İlişkilendirilmesi.....	101
Şekil 9. Dilsiz Dünya Haritası.....	102
Şekil 10. Ölçek ile İlgili Kavram Haritası.....	103
Şekil 11.Coğrafi Konum ile İlgili Kavram Haritası.....	104
Şekil 12. Harita, Plan ve Krokinin Ortak ve Farklı Yanlarının Gösterilebileceği Örnek Şekil.....	107

KISALTMALAR LİSTESİ

ADÜ. Adnan Menderes Üniversitesi

c. Cilt

İMMP. İlk Mekteplerin Müfredat Programı

MEB. Milli Eğitim Bakanlığı

s. Sayfa

ss. Sayfa sayısı

TC. Türkiye Cumhuriyeti

vb. ve benzerleri

vd. ve diğerleri

y. Yıl

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. PROBLEM, ARAŞTIRMANIN AMACI ve ÖNEMİ

Bu çalışmanın konusu, İlköğretim okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Coğrafya konularının program yönünden incelenmesidir. 2006-2007 Öğretim Yılından itibaren uygulanmaya başlanan 6. sınıf Sosyal Bilgiler programı birçok yeniliği beraberinde getirmiştir. Vizyonu, temel yaklaşımı ve öğeleri ile daha önce uygulanan programlardan farklı özellikler taşıması, bu programın irdelenmesi ihtiyacını doğurmuştur.

Sosyal Bilgiler, Barth ve Demirtaş'a göre (1997) "Sosyal Bilimler ile Felsefe ve Din gibi diğer alanların, vatandaşlık eğitimi amacıyla bütünleştirilmesidir". Doğanay'a göre (2002: 16) "İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanıdır".

Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın Sosyal Bilgiler öğretmenlerine kaynaklık etmesi amacıyla hazırlanmış olduğu İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu (2006: 26) adlı eserde ise Sosyal Bilgiler, "bireyin toplumsal var oluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji, Psikoloji, Felsefe, Siyaset Bilimi ve Hukuk gibi Sosyal Bilimleri ve Vatandaşlık Bilgisi konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleştirilmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersidir". Erden'e göre (tarihsiz: 2) Sosyal Bilgiler dersinin amacı "öğrencilere önemli sosyal becerileri kazandırarak, toplumsallaşmalarını sağlamak ve onları iyi bir vatandaş olarak yetiştirmektir". Sönmez'e göre (1998: 4) Sosyal Bilgiler dersinde "olgular bir bütün içinde verilmelidir; çünkü insan her türlü olguyu parça parça değil, bir bütün içinde görür ve daha kolay öğrenip anlar. Bu nedenden dolayı ilköğretimde çocuk toplumsallaştırılırken her bilim dalıyla ilgili ilke ve genellemeler ayrı bir ders olarak değil onların ortak noktaları bulunup birleştirilerek sunulmalıdır". Sosyal Bilgiler ile ilgili yapılan tüm tanımlarda, bireyin toplumsallaşması, etkili bir vatandaş olarak yetişmesi, disiplinlerarası bir alan olması ortak noktalardır.

Günümüzde ilköğretim okullarında Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer alan Coğrafya'nın da çeşitli tanımları bulunmaktadır. Atalay'a göre Coğrafya, (2005: 1) “yeryüzünün şekillenmesini, şekillenmede etkili olan etkenleri ve yeryüzünde canlı hayatı oluşturan insan, bitki, hayvan toplulukları ile doğal ortam arasındaki ilişkiyi ve bunların dağılımını inceleyen bir bilim dalıdır”. Güngördü'ye göre (1999: 2) “yeryüzü olayları ile insan arasındaki münasebetleri, bu olayların dağılımını ve bu dağılımların nedenlerini inceleyen bir bilimdir”. İzbırak'a göre (1992: 61-62) “yeryüzüne bağlı olayları tanıtan, bunları açıklayan bilimdir”. Coğrafya “birçok bilimlerden ayrı olarak, yeryüzünün olaylarını toplu şekilde, bir bütün olarak kavramaya çalışır”.

Tanımlardan da anlaşılacağı gibi Coğrafya, inceleme alanı en geniş bilim dallarından birisidir. İnsanlara “yaşadığı dünyayı tanıtırken, onun en iyi ve en verimli şekilde nasıl kullanılması gerektiğini ve bunları yaparken de onun nasıl korunması gerektiğini öğretir” (Akyol, 2004: 32). Bu açıdan bakıldığında Coğrafya öğretiminin doğru ve verimli bir şekilde yapılması, Sosyal Bilgileri oluşturan Tarih, Coğrafya, Ekonomi, Sosyoloji, Antropoloji gibi diğer disiplinler açısından da oldukça önem taşımaktadır.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 12.07.2004 tarihli ve 114, 115, 116, 117, 118 sayılı aldığı kararlarla ülkemizdeki ilköğretim programlarında önemli ve köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bunlardan 114 nolu karar Matematik, 115 Türkçe, 116 Hayat Bilgisi, 117 Fen ve Teknoloji, 118 nolu karar ise Sosyal Bilgiler dersi ile ilgilidir. İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. Sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler dersinde yeni programa geçiş, 2005-2006 Öğretim Yılından itibaren kademeli olarak uygulanmaya başlamıştır. 2005-2006 Öğretim Yılında 4 ve 5. Sınıflarda, 2006-2007 Öğretim Yılında ise 6. Sınıflarda yeni Sosyal Bilgiler programına geçiş yapılmıştır. 7. Sınıflarda ise 2007-2008 Öğretim Yılında uygulamaya başlanacaktır. Program, pilot bölgeler olarak seçilen Ankara, Bolu, Diyarbakır, Hatay, İstanbul, İzmir, Kocaeli, Samsun ve Van illerinin 120 okulunda verilen tarihlerden bir yıl önce uygulamaya konulmuştur.

Bir program taslağının uygulamada ne sonuç vereceği önceki bilgilere bakılarak kestirilebilse de, bu konuda kesin hüküm ancak program uygulanıp değerlendirildikten sonra verilebilir. Eğitimde önemli olan, yalnızca eğitim-öğretim faaliyetlerinin önceden planlanarak uygulanması değil, aynı zamanda bu faaliyetlerin amacına ne ölçüde ulaştığının belirlenmesi ve programın eksik ya da aksayan yönlerinin tespit edilip düzeltilerek yeniden uygulamaya konulmasıdır. Uygulanmakta olan bir programın “işe yarar olup olmadığını, programın uygulamada hedefe ulaşip ulaşmadığını ya da ne

ölçüde ulaştığını, programın aksayan yönlerinin olup olmadığını, varsa bu aksaklıkların nereden kaynaklandığını anlamak için uygulanmakta olan programın sürekli gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi gerekir” (Fidan, 1995: 4).

Varış (1997), “Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler” adlı çalışmasında, program geliştirmeyi tüm boyutları ile ele almaktadır. Çalışmada ayrıca Türkiye ve dış ülkelerdeki program geliştirme çabaları da tarihsel açıdan ele alınarak incelenmiştir. Erden (1998), “Eğitimde Program Değerlendirme” adlı çalışmasında, bir eğitim programının bütün boyutlarıyla nasıl değerlendirilebileceğini açıklamaktadır.

Aka (2000), “İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi” adlı çalışmasında, 1998 programını inceleyerek, daha önceki programlara göre Coğrafya konularına ayrılan sürenin azaltıldığını, bunun da Coğrafya öğretimini olumsuz etkilediğini belirtmiştir. Bu çalışmanın sonunda 6 ve 7. Sınıflar için yeni bir program önerisi tasarlanmış, ancak bu tasarıda sadece konu sıralaması yapılarak programın diğer öğelerine yer verilmemiştir.

Nalçacı (2001), “Cumhuriyet’ten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, 1913-1998 yılları arasında ilkokul ve ortaokullar için hazırlanmış Sosyal Bilgiler programlarının yapısını, amaçlarını ve içeriğini analiz ederek karşılaştırmalar yapmış, çalışmanın sonunda 1998 programına yönelik önerilerde bulunmuştur. Bu öneriler arasında 1998 programının yeniden gözden geçirilerek revize edilmesi, programda güncel konuların ağırlığının artırılması ve davranışlara yer verilmesi, programın öğretim yöntemi, tekniği ve ilkeleri açısından zenginleştirilmesi yer almaktadır.

Akarsu (2003), “İlköğretim Kurumları Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatındaki Coğrafya Ünitelerinin İçerik Açısından İncelenmesi” adlı çalışmasında, 1998 programında yer alan Coğrafya konuları ile ilgili öğrenci ve öğretmen görüşlerini anket yoluyla belirlemeye çalışmıştır. Anket 258 öğrenci ve 18 öğretmen ile gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmanın sonuçlarına göre öğrencilerin yaklaşık %97’si Coğrafya öğrenmenin gerekliliğine, yaklaşık %79’u dünyadaki siyasi gelişmeleri yorumlamada Coğrafyanın yararına inanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde kazanılan coğrafi bilginin yeterli olduğuna inananların oranı ise sadece %52’dir. Aynı çalışmada öğretmenlerin yaklaşık %72’si şartlar elvermediği için inceleme gezisi düzenlemediğini, yine öğretmenlerin %72’si müfredattaki Tarih ve Coğrafya konularının dengeli dağılmadığını ifade etmiştir. Çalışmanın sonunda Sosyal Bilgiler müfredatının

yenilenmesi, araç-gereç eksikliğinin giderilmesi, öğrenciyi aktif hale getirecek metotların uygulanması önerilerinde bulunulmuştur.

Baysan (2005), “Öğrenme Stilleri (Kanalları) Kullanılarak Coğrafya Öğretimi Üzerine Bir Model Önerisi” adlı çalışmasında, öğrencilerin değişik öğrenme stillerine sahip olduğunu ve öğretmenlerin bunun farkında olarak öğretimi gerçekleştirme durumunda başarının artacağını belirtmektedir. Bu çalışma sırasında ADÜ Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği bölümünün II. Sınıfında okuyan 203 öğrenciye anket uygulanmıştır. Barsch Öğrenme Stilleri Envanteri kullanılarak hazırlanan anket sonucunda öğrencilerin büyük bir bölümünün (%81,2) görsel öğrenme tercihine, geri kalan öğrencilerin (%19,8) diğer öğrenme tercihlerine (işitsel, dokunsal-kinestetik vb.) sahip olduğu belirlenmiştir. Anketten elde edilen bulgular ışığında “Bir Yerde Sanayinin Kuruluşunda Etkili Olan Faktörler” konusu seçilerek bir model önerisi oluşturulmuştur. Çalışmanın sonunda, öğretmen ve öğrencilerin kendi öğrenme stillerinin farkında olmalarının, öğrenme ortamına daha fazla görsel, işitsel ve dokunsal-kinestetik malzeme katmanın ve Coğrafya derslerinde öğrenme stillerinin göz önüne alınmasının önemi vurgulanmaktadır.

Akalın Yalnız (2007), “Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirilmesi” adlı çalışmasında, 1924-2004 yılları arasında hazırlanan ilkokul ve ilköğretim programlarını incelemiş, özellikle 1998 ve 2004 programlarını karşılaştırmıştır. Çalışmanın sonunda, 2004 programında evrensel değerlere ağırlık verildiği; vatan, millet, bağımsızlık ve Atatürkçülük gibi ulusal kavramların içinin boşaltıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler programındaki Coğrafya konuları ile ilgili henüz ayrıntılı bir çalışma yapılmamış olması araştırma konusunun önemini arttırmaktadır.

Bu araştırmanın amaçları aşağıdaki gibi sıralanabilir:

1. Yenilenen 6. Sınıf Sosyal Bilgiler programının incelenmesi,
2. Yeni programın (2005), eski programa göre (1998) zayıf ve güçlü yanlarının belirlenmesi,
3. Yeni program öğelerinin birbiriyle uyumlu olup olmadığının belirlenmesi,
4. Yeni Sosyal Bilgiler programının hangi yaklaşımları temel aldığı belirlenmesi,
5. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde Coğrafya konularının, programın genel amaç ve ilkelerine uygun olup olmadığının belirlenmesi,
6. Program içerisinde yer alan “Haritaları Anlamak” konusunun Çoklu Zekâ Kuramı’na göre öğretilmesi ile ilgili model oluşturulması.

Belirlenen amaçlara ulaşabilmek için gerçekleştirilen bu çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır:

I. Bölümde, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve yöntemi verilerek, eğitim programı ile ilgili kavramlar tanımlanmış ve eğitim programının temel öğeleri açıklanmıştır.

II. Bölümde, İlköğretim programında Sosyal Bilgiler ve Coğrafya programlarının tarihsel gelişimi sunulmuştur.

III. Bölümde, eski (1998) Sosyal Bilgiler programının amaçlar, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme açısından incelenmesi; yeni (2005) Sosyal Bilgiler programında bulunan tanımların açıklanması, yeni programın amaçlar, içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme açısından incelenmesi, 1998 ve 2005 programlarının karşılaştırılması yer almaktadır.

IV. Bölümde, *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinin ilk konusu olan “Haritaları Anlamak” ele alınarak Çoklu Zekâ Kuramına göre hazırlanmış bir model önerisi yer almaktadır.

V. Bölümde, çalışmada elde edilen bulgular ışığında ortaya çıkan sonuçlar açıklanmış, programın uygulanmasına yönelik olarak ve yeni yapılacak araştırmalar için öneriler sunulmuştur.

1.2. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırma konusunun içeriğinin belirlenmesinde aşağıdaki hususlar dikkate alınmıştır:

1. Daha önce belirtildiği gibi yeni 6. Sınıf öğretim programı 2005-2006 Öğretim Yılında pilot bölge olarak belirlenen okullarda, 2006-2007 Öğretim Yılında ise tüm okullarda uygulanmaya başlanmıştır. Belirlenen pilot bölgeler arasında Aydın ilinin bulunmaması nedeniyle bu çalışmada anket yöntemi uygulanamamıştır. Dolayısıyla, araştırma konu ile ilgili literatür taraması ile sınırlıdır,

2. Programın ülke genelinde uygulanmasına 2006-2007 Öğretim Yılında geçildiği için çalışmanın sonunda hazırlanan model önerisi denenememiştir,

3. Araştırmacının 2001'den itibaren Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı devlet okullarında Sosyal Bilgiler öğretmeni olarak çalışıyor olması, beş öğretim yılı boyunca 1998 programının, bir öğretim yılı boyunca da 2005 programının bizzat uygulayıcısı olma olanağını sağlamıştır. Bu nedenle araştırmada, ağırlıklı olarak 1998 ve 2005 programları incelenmiştir,

4. Yeni Sosyal Bilgiler programının 7. Sınıflarda henüz uygulanmamış olması nedeniyle, çalışma 6. Sınıflar ile sınırlıdır,
5. İlköğretim 1, 2 ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi araştırma konusu dışında bırakılmıştır,
6. Araştırma bulguları ulaşılabilen kaynaklar ile sınırlıdır.

1.3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli ve verilerin toplanması ile ilgili bilgiler bulunmaktadır.

1.3.1. Araştırmanın Modeli

İlköğretim okullarında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi Coğrafya konularının program yönünden incelenmesini amaçlayan bu çalışmada tarama tekniği uygulanmıştır. 1924-2005 yılları arasında hazırlanmış ilköğretim programları, eğitimde program geliştirme ile ilgili kitaplar, konu ile ilgili Tebliğler Dergileri, ders kitapları, Sosyal Bilgiler ve Coğrafya alanlarındaki kütüphane kaynakları analiz edilmiştir. Çalışmanın sonunda hazırlanan model önerisi için Çoklu Zekâ Kuramı ve Aktif Öğrenmeyle ilgili kaynaklar ile Coğrafya konularıyla ilgili model önerisi sunan araştırmalar incelenmiştir.

Çalışmada 6. Sınıf Coğrafya konuları temel alınmış olmakla birlikte Sosyal Bilgiler dersinin 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar düzeyinde bütünlük arz etmesi nedeniyle diğer sınıf düzeylerine de yer verilmiştir,

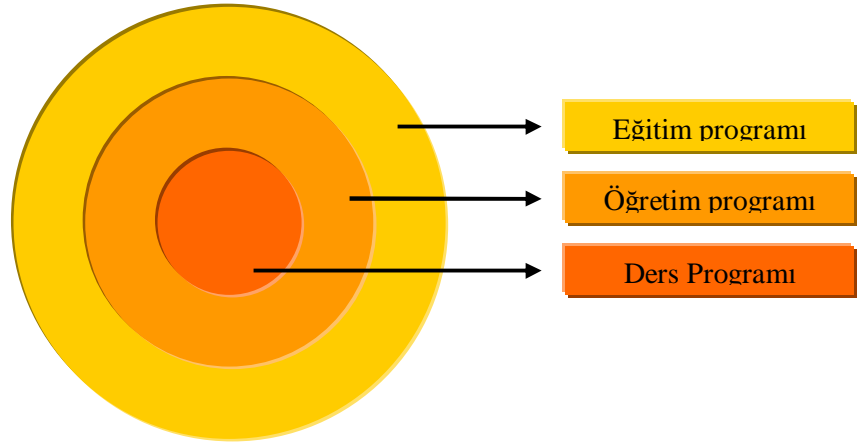
1.3.2. Verilerin Toplanması

Bu çalışmada verilerin toplanabilmesi için Ankara ve İzmir’de bulunan Milli Kütüphane’den, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Arşiv ve Kütüphanesi’nden, Köşk 100. Yıl Atatürk İlköğretim Okulu arşivinden yararlanılmıştır.

1.4. TANIMLAR

Eğitimde program denildiği zaman eğitim programı, öğretim programı, ders programı ve müfredat programı kavramları akla gelmektedir. Bu kavramlar bazen birbirinin yerine kullanılmakta ve kavram kargaşası yaşanmaktadır.

Demirel'e göre (1998: 7) eğitim programı “öğrenene, okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir”. Varış'a göre (1997: 14) ise eğitim programı “bir eğitim kurumunun, çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı milli eğitimin ve kurumun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetlerdir”. Yine Varış'a göre (1997: 14) öğretim programı ise “eğitim programı içinde, genellikle belli bilgi kategorilerinden oluşan ve bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük programdır”. Erden'e göre (1998: 21) öğretim programı “eğitim programlarının en önemli kısmıdır”. Ders programı ise “öğretim programlarının içinde yer alır. İlgili dersin amaçlarını gerçekleştirmek için, eğitim ve öğretim programlarındaki esasları, öğrenci davranışına dönüştüren programdır” (Nas, 2003: 50).

Şekil 1. Eğitim, öğretim ve ders programları

Şekil 1’de görüldüğü gibi eğitim programı en kapsamlı olanıdır. Öğretim programı, eğitim programının içinde, ders programı ise öğretim programının içinde yer almaktadır. Bu programlar “uygulamada genelden özele doğru sıralanır ve iç içedir” (Hesapçioğlu, 1988: 62).

Müfredat programı ise ülkemizde 1950’li yıllara kadar eğitim programı kavramı yerine kullanılmıştır. Genellikle amaç, ilke ve hedeflerin belirtilmediği bir program şeklindedir. Varış (1997: 30) müfredat programını “eğitim kurumlarının okutacakları derslerin isimlerini ve haftalık ders saatlerini içeren listeler” olarak ifade etmiştir. Müfredat programı kavramı bugünkü anlamıyla daha çok programın içerik kısmını karşılamaktadır. Oysaki eğitim programı sadece içerikten oluşmamaktadır.

1.5. EĞİTİM PROGRAMININ TEMEL ÖĞELERİ

Eğitim programının öğeleri konusunda değişik görüşler olmakla birlikte hemen hemen bütün eğitimciler bir eğitim programının amaç, içerik, öğrenme- öğretme süreci (eğitim durumu), değerlendirme olmak üzere dört temel öğeden oluştuğu konusunda görüş birliği içindedirler (Erden, 1993; Demirel, 1999; Ayvaz, 2001; Nas, 2003).

Amaçlar programın ilk ve en önemli öğesidir. Çünkü amaçlar belirlenmeden içerik ve öğrenme öğretme süreci belirlenemez. Öyle ki eğitim programında “seçilecek içerik, öğrenme öğretme süreci ve değerlendirme etkinlikleri amaçlara yönelik ve bu amaçlarla tutarlı olmalıdır” (Doğanay, 2004: 204). Amaçların değerlendirilmesinde genel olarak aşağıdaki sorulara cevap aranmaktadır (Erden, 1993: 17):

1. Amaçlar toplumun beklenti ve ihtiyaçlarına uygun mu?
2. Amaçlar öğrenci ihtiyaçlarına uygun mu?
3. Amaçlar konu alanının özelliklerine uygun mu?
4. Amaçlar birbiriyle tutarlı mı?
5. Amaç ifadeleri yeterince açık mı?
6. Amaçlar gerçekleştirilebilecek nitelikte mi?

Programın ikinci aşaması içeriğin belirlenmesidir. İçerik “ünite ve konuların, amaçları kazandırmaya yönelik olarak düzenlenmiş durumudur” (Sönmez, 1994: 84). İçerik belirlenirken hem toplumsal hem de bireysel yarar ön planda tutulmalıdır. İçerik seçiminde “bilgilerin hiyerarşik sıralaması, basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kavramlardan ilke ve genellemelere göre dizilmesi, içerikteki ön koşul ilişkilerinin belirlenmesi program tasarısında önemli rol oynar” (Demirkaya, 2005: 82). Bunların yanında içerik amaçla da uyum içerisinde olmalıdır. İçerik seçerken dikkat edilecek noktalar aşağıdaki gibidir (Nas, 2003: 79-84):

1. Zamana ve unutulmaya karşı dayanıklı olmalıdır,
2. İşlevsel ve kullanışlı olmalıdır,
3. Değişmelere, gelişmelere açık olmalıdır,
4. Öğrenci için anlamlı olmalıdır,
5. Daha ileri ve üst düzey öğrenmeler için ön koşul olan içeriğe öncelik verilmelidir.

İçerik değerlendirilirken genel olarak aşağıdaki sorulara cevap aranır (Erden, 1993: 30):

1. İçerik amaçlarla tutarlı mı?
2. İçerikte yer alan bilgiler önemli, dayanıklı ve geçerli mi?
3. İçerik öğrenciler için anlamlı mı?

4. İçerikte yer alan bilgilerin sunulmuş sırası öğrenme ilkelerine uygun mu?
5. Hangi davranışların ve içeriğin öğretilmesinde güçlükler var?

Programın üçüncü aşaması belirlenen amaç ve içeriğe uygun olarak öğrenme öğretme sürecinin oluşturulmasıdır. Ertürk'e göre (1984: 84) öğrenme öğretme süreci "davranış değişikliğini oluşturmak için düzenlenen uyarıcıların tümüdür, öğrenciyi belirli bir sürede etkileme gücünde olan dış koşullardır". Başka bir deyişle davranışların kazandırılacağı bir süreçtir ve bu süreç bazı etkinlikleri içerir. Bu etkinlikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Özçelik, 1987: 146):

1. Hedefe ve çocuğa göre yöntemlerin, tekniklerin belirlenip kullanılması,
2. Araç gereçlerin belirlenip kullanılması,
3. Çevre ayarlaması,
4. Öğretim hizmetinin öğelerinin işletilmesi (ipucu, pekiştirme, katılım, dönüt ve düzeltme).

Öğrenme öğretme süreci değerlendirilirken genel olarak aşağıdaki sorulara cevap aranır (Erden, 1993: 30):

1. Kullanılan yöntem etkili mi?
2. Öğretim programı ve günlük ders planları ile uygulama tutarlı mı?
3. Öğretmen davranışları öğretim ilkelerine uygun mu?
4. Öğrencilerin derse yönelik duyuşsal özellikleri uygun mu?
5. Öğrenciler kendilerinden beklenen faaliyetleri yerine getiriyor mu?

Öğrenme öğretme süreci kavramı eğitim durumu adıyla da anılmaktadır. Yeni programda öğrenme öğretme süreci ismi tercih edildiği için bu çalışmada da bu isimle anılmıştır.

Programın son aşaması değerlendirmedir. Belirlenen amaç ve içeriğe uygun olarak düzenlenmiş öğretim süreci sırasında öğrencilerin amaçlara ne derecede ulaştığının belirlenmesidir. Değerlendirme aşamasının değerlendirilmesinde genel olarak aşağıdaki sorulara cevap aranır (Erden, 1993: 34):

1. Ölçme sonuçları geçerli mi?
2. Ölçme sonuçları güvenilir mi?
3. Ölçüt uygun mu?

Bu çalışmada özellikle 1998 ve 2005 programlarının amaç, içerik, öğrenme-öğretim süreci ve değerlendirme aşamaları incelenirken bu bölümde belirtilen sorulara cevap aranmıştır, programlar yukarıda sözü edilen dört başlık altında incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

CUMHURİYETTEN GÜNÜMÜZE İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER VE COĞRAFYA ÖĞRETİMİ

2.1. İLKÖĞRETİMDE SOSYAL BİLGİLER

Ülkemizde uzun yıllar ilkokul (1, 2, 3, 4 ve 5. Sınıflar) ve ortaokullar (6, 7 ve 8. Sınıflar) birbirinden bağımsız kurumlar olarak kabul edilmiştir. 1998 yılında ilköğretimin kesintisiz sekiz yıl kabul edilmesiyle ilkokul ve ortaokullar birleştirilerek ilköğretim adını almıştır. Bu tarihten sonra 1-5. Sınıflar ilköğretim I. kademe, 6-8. Sınıflar ilköğretim II. kademe ismi ile anılmaya başlamıştır. Bu nedenle 1998 öncesindeki programlar ilkokul ve ortaokul programları olmak üzere iki ayrı bölümde incelenecektir.

2.1.1. İlkokullarda Sosyal Bilgiler

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren birbirinden bağımsız olarak okutulan Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri ilk kez 1962 ilkokul program taslağı ile bir ders altında toplanmıştır. Her ne kadar bu yeni dersin ismi Sosyal Bilgiler olarak belirlenmese bile dersin içeriğı incelendiğinde Sosyal Bilgiler dersi ile birebir örtüştüğü görülmektedir. Daha sonra 1968’de Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili olarak önemli değişiklikler yaşanmıştır. Bu program 1977 ve 1990’da yapılan küçük değişiklikler ile 1998’e kadar kullanılmıştır.

2.1.1.1. 1962 İlkokul Program Taslağı

1962 tarihli ilkokul programı taslağında Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birleştirilerek Toplum ve Ülke İncelemeleri adını almıştır. Bu gelişme Sosyal Bilgiler dersinin okul programlarımıza girmesinde ilk adım olmuştur. Programda dersin amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir (MEB, 1962: 27):

1. Türk çocuğunu ailesine, ulusuna, yurduna, Türk devrimlerine ve ülkelerine bağlı, çalışkan, araştıran, inceleyen, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan yetiştirmek,

2. Çocuklara şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evladı olduklarını duyurarak Türk ulusunun geleceğine olan güvenlerini arttırmak ve onları Türk ulusunun ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek karakterde yetiştirmek,

3. Olumlu karakter özelliklerini kazandırmak, her yönde görev ve sorumluluk almak, aile bütünlüğüne bağlı, yuvanın saadetinin gerçekleştirilmesindeki hizmet duygularını geliştirmek,

4. İnsanların birbirlerine muhtaç olduklarını kavratmak, grup faaliyetlerine katılmasının, başkalarına yardım etmenin önemini takdir etmek ve uygulanabilir hale getirmek,

5. Ulusal kaynakları tanımak ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavratıp benimsetmek,

6. Yurdu ve dünyayı tanımak; çocuklara plan, kroki ve harita fikri vermek, onları bu araçları anlar ve uygular hale getirmek,

7. Çocuğa uluslar ailesi içinde Türk Ulusuna düşen insanlık ödevlerini öğretmek, 'Ne Mutlu Türküm Diyene' ve 'Yurtta Sulh Cihanda Sulh' fikrini ve Birleşmiş Milletler ülküsünü benimsetmek,

8. Geçmişte uluslarına ve insanlarına iyilikleri dokunmuş olan büyük Türk adamlarını, hayatlarına ve hizmetlerine karşı öğrencilerde hayranlık uyandırmak, kötülükleri dokunan kimselerin akıbetlerinden de ibret dersi almalarını sağlamak.

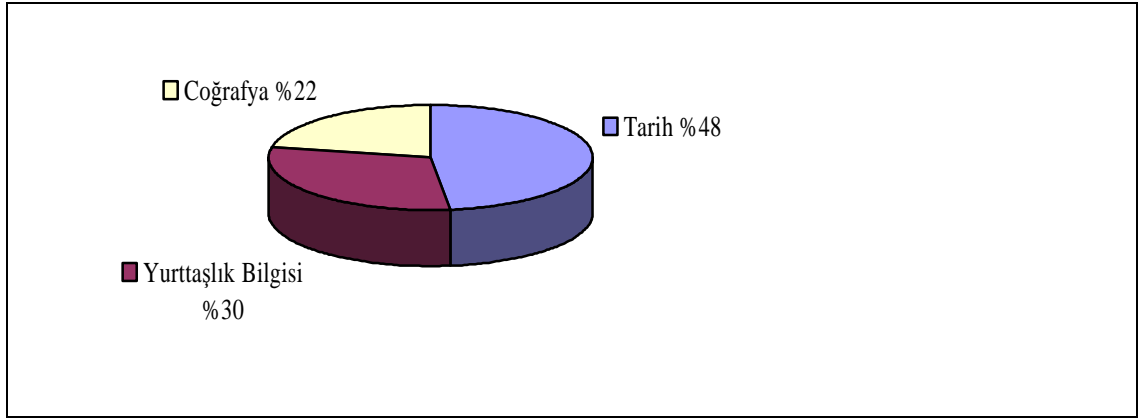
Amaçlar içerisinde 5 ve 6. maddelerin Coğrafyayı doğrudan ilgilendirdiği söylenebilir. 5. maddede milli kaynakları öğrenmenin ve korumanın önemi vurgulanmakta, 6. maddede ise ülkemiz ve dünyayı tanımanın yanında plan, kroki ve harita bilgisinin öneminden bahsedilmektedir. Diğer amaçlar incelendiğinde, öğrencilerde bilişsel davranışlardan çok, duyuşsal davranışların geliştirilmeye çalışıldığı söylenebilir. Haftalık ders saati 4. sınıflarda altı, 5. sınıflarda beş saat olarak belirlenen Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinin üniteleri ve ünitelerin ilgili olduğu bilim dalları/ disiplinler Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi üniteleri ve ünitelerin ilgili olduğu bilim dalları/disiplinler (1962)

Sınıf	Ünite	İlgili Bilim Dalı/ Disiplin
4	1. İlimiz ve Bölgemiz	Coğrafya
	2. Ailede, Okulda ve Yakın Çevremizde Hayat	Yurttaşlık Bilgisi
	3. Yönetim Örgütleri	Yurttaşlık Bilgisi
	4. Trafik Kuralları	Yurttaşlık Bilgisi
	5. İlimizde ve Bölgemizde Bizden Önce Kurulan ve İzleri Bulunan Uygarlıkları Tanıyalım	Tarih
	6. Türkiye'miz	Coğrafya
	7. Türkiye'ye Nereden Geldik	Tarih
	8. İslamlık ve Türklerin İslamlığı Kabulü	Tarih
	9. Büyük Selçuklu İmparatorluğu	Tarih
	10. Yurdumuzun İdaresi ve Türkiye Devleti	Yurttaşlık Bilgisi
5	1. Türkiye ve Komşuları	Coğrafya
	2. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu	Tarih
	3. Avrupa'da İcatlar, Büyük Coğrafi Keşifler, Rönesans	Tarih
	4. Osmanlılarda Duraklama Sebepleri	Tarih
	5. İslahat Hareketleri	Tarih
	6. Meşrutiyet Devri	Tarih
	7. Kurtuluş Savaşı	Tarih
	8. İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler	Tarih
	9. Demokrasinin Gelişmesi, Çok Partili Hayata Geçiş. 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız	Yurttaşlık Bilgisi
	10. Yurdumuzda Sosyal İşler ve Hükümet Teşkilatına Yardımcı Kurumlar	Yurttaşlık Bilgisi
	11. Dünyamıza Toplu Bakış	Coğrafya
	12. Turizm	Coğrafya
	13. Meslek Seçimi	Yurttaşlık Bilgisi

Kaynak: 1962 İlkokul Program Taslağı, 41-45

Tablo 1'de görüldüğü gibi Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi çok disiplinli yaklaşıma göre hazırlanmıştır. Ancak ünite içerisindeki konularda tek disiplin hâkimdir. Nitekim 4. Sınıflarda iki ünite, 5. Sınıflarda üç ünite Coğrafya disiplini ile ilgilidir. Yine 4. Sınıflarda dörder ünite Yurttaşlık Bilgisi ve Tarih; 5. Sınıflarda üç ünite Yurttaşlık Bilgisi, yedi ünite Tarih disiplinleri ile ilişkilidir.

Şekil 2. Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi ünitelerinin ilgili olduğu bilim dallarına göre dağılımı

Toplum ve Ülke İncelemeleri dersinde %48 Tarih, %30 Yurttaşlık Bilgisi üniteleri yer alırken, %22 ile en az pay Coğrafya'ya ayrılmıştır (Şekil 2).

2.1.1.2. 1968 Programı

1968'de hazırlanan ilkokul programıyla Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi kaldırılarak, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir. Daha önceki programlara göre dersin amaçları genişletilerek, aşağıdaki gibi dört başlık altında toplanmıştır (MEB, 1968: 63-65):

1. Yurttaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden

a. Ailelerine, ulusa, yurda, Türk Devrimlerine ve ülkelerine bağlanır; çalışkan, araştırmacı, inceleyici, fedakâr ve fazilet sahibi iyi bir yurttaş, mükemmel bir insan olarak yetişirler,

b. Şerefli bir geçmişi olan büyük bir milletin evlatları olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini arttırır ve Türk milletinin ülkelerini gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar,

c. Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, yuvanın saadetini geliştirmedeki hizmet duygularını geliştirirler,

d. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, bayrağına, Türk askerine ve Türk ordusuna karşı sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler,

e. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutar, millet ve yurda karşı canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ülkü haline getirirler,

f. Türk devrimlerinin anlamlarını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin saadet ve refahına yaptığı ve yurdun geleceğine yapacağı etkiyi kavrar, Türk devriminin değerlerine bağlı ve bunları korumaya her zaman hazır, fedakar birer Türk evladı olarak yetişirler,

g. Kanun kavramını benimser, kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar,

h. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar ve bu uygarlıkta Türk milletini, hizmetini ve payını anlarlar,

i. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır ve onlara karşı ilgi ve sevgi duyarlar,

j. Türkiye Cumhuriyetinin, insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu, cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar,

k. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmayı, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler,

l. Çevresindeki eski ve yeni sanat, kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanıyarak onları korumak gerektiğini öğrenirler.

2. Toplumda İnsanların Birbirleriyle Olan İlişkileri Yönünden

a. Bütün çalışmalarını demokratik yaşamın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler,

b. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarına saygı ve hoşgörülükle karşılamaları gerektiğini benimserler,

c. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler,

d. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar,

e. Kanun ve nizamlara karşı saygı duymayı ve devlet teşkilatımızı seviyelerine göre öğrenirler.

3. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

a. Çevrelerini ve yurdunu tanır; Türkiye'nin yakın ve uzak komşu memleketler ve dünya milletleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar,

b. Gerekli plan, kroki ve harita bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler,

c. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer yurttaş haline gelirler,

d. Bilimin ve teknik gelişmelerin insan hayatındaki etkilerini kavrar; kaşiflere ve bilim adamlarına karşı sevgi duyarlar,

e. Sık sık görüş temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmayı ve bu olaylar arasındaki bağıllık ve ilişkileri bulup çıkarmayı öğrenirler.

4. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

a. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığı kazanırlar,

b. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler,

c. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler,

d. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar,

e. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yolları ile bunlar arasındaki ekonomik bağıllıkları inceleyebilirler,

f. Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar.

Amaçlar incelendiğinde 1 ve 2. bölümün daha çok Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi ile, 3 ve 4. bölümün Coğrafya ile ilgili olduğu söylenebilir. 1968 programında haftalık ders saati 4. sınıflarda altı saat, 5. sınıflarda beş saat olarak okutulan Sosyal Bilgiler dersinin ünite ve konuları aşağıdaki gibidir:

SOSYAL BİLGİLER 4. SINIF

ÜNİTE I. İlimiz ve Bölgemiz

A. Yaşadığımız Kasaba veya Şehir Hangi İl İçinde Bulunuyor, İlimiz Hakkında Neler Biliyoruz?

B. Ailemiz ve Bölgemiz Türkiye'nin Neresinde Bulunuyor?

1. İlimiz ve Bölgemizin Vatanımızın Neresine Düştüğünü Nasıl Biliriz? Yön Ne Demektir? Yönler Nasıl Bulunur?

2. Türkiye Haritasında İlimiz ve Bölgemizin Bulunması, Yerinin ve Sınırlarının Gösterilmesi

3. İlimizi Hangi Komşu İller Çeviriyor?

4. İçinde Bulduğumuz Bölgenin Çevresinde Hangi Komşu Bölgeler Vardır?

C. İlimiz ve Bölgemizin Doğal Durumu

1. Yer Şekilleri: Dağlar, Yaylalar, Ovalar, Vadi ve Çukurlar

2. İl ve Bölgemizin Hava Durumu

3. Akarsular, Göller, Baraj Gölleri, varsa Denizler

4. İl ve Bölgemizin Bitki Örtüsü

Ç. İlimiz ve Bölgemizde Yaşayış

1. İlimizde Ne Kadar İnsan Yaşıyor?
2. Bölgemizin Kalabalık ve Tenha Yerleri
3. İlimiz Halkının Başlıca Geçim Kaynakları
4. İlimiz ve Bölgeimiz İçinde Ulaştırma ve Ticaret
5. İlimiz ve Bölgeimizde Sergi, Panayır ve Fuar

D. İlimizin Yönetimi

1. İlin Başında Devletin ve Hükümetin Temsilcisi Olarak Valinin Görev ve Yetkileri
2. Vatandaşların İl Yönetimine Katılması
3. İl Sınırları İçinde Toplumun Kalkınması ve Halkın Mutlu Yaşaması için Kurulan

Örgütler

4. İlçe Yönetimi ve İlçenin Örgütlenmesi
5. Şehir Halkının Kendi İhtiyaçları Bakımından Meydana Getirdiği Resmi Kuruluşlar Olarak Belediye Hakkında Genel Bilgi
6. İl İçinde En Küçük bir Bütün Olarak Köy
7. Köyde Muhtarın, İhtiyar Heyetinin Görev ve Yetkileri
8. Köylünün Muhtar ve İhtiyar Heyetinin Çalışmalarına Yardımcı Olması
9. Köyde Dirlik, Düzenlilik, Güvenlik ve Köyün Gelişmesi için Halkın Muhtarla ve

İhtiyar Heyetiyle İşbirliği

E. İlimiz ve Bölgemizin Geçmişi Hakkında Ne Biliyoruz?

F. İlimiz ve Bölgemizin Turistik Yerleri

G. Milli Kalkınmada Turizmin Önemi

ÜNİTE II. Türkiye'miz

A. Yurdumuza Genel Bakış

1. Türkiye'nin Etrafındaki Denizler, Boğazlar, Karalarda Bitişik Olduğumuz Ülkeler, Sınırlarımız, Anadolu ve Trakya
2. Türkiye'nin Boyutları ve Yüzölçümü

B. Yurdumuzun Doğal Durumu

1. Yerçekilleri
2. Yurdumuzda Su Baskınları, Depremler ve Toprak Erozyonu
3. Deniz ve Kıyılarımız
4. İklim
5. Akarsular ve Göller
6. Yurdumuzun Bitki Toplulukları ve Bunların Yayılışı

C. Yurdumuzda İlk Yaşayan İnsanlar

1. Bizden Önce İnsanlar Eskiden Nasıl Yaşamışlar ve Yeni Buluşlarla Nasıl İlerlemişlerdir?

2. Türkiye'ye Nereden Geldik?

3. Eti Uygarlığı

4. Eti İmparatorluğu'nun Yıkılışından Sonra, Anadolu'da İzleri ve Eserleri Bulunan Başlıca Uygarlıklar

ÜNİTE III. Yurdumuzda Bugünkü Hayat

A. Yurdumuzda Nüfus

1. Yurdumuzda Ne Kadar İnsan Yaşıyor?

2. Nüfusun Ne Kadarı Köylerde Ne Kadarı Şehirlerde Yaşıyor?

3. Nüfus Dağılışı, Yurdumuzun Kalabalık ve Tenha Bölgeleri ve Sebepleri?

4. Genel Nüfus Sayımı Ne Demektir?

B. Yurdumuzda Ekonomi

1. Türk Halkının En Önemli Geçim Kaynakları ve Çalışma Alanları Nelerdir?

2. Başlıca Toprak ve Hayvan Ürünleri

3. Başlıca Madenlerimiz

4. El Sanatları

5. Başlıca Endüstri Kolları ve Dağılışı

6. Milli Gelir Kaynaklarımızın Korunması ve Geliştirilmesi

7. Ulaştırma İşleri

8. İç ve Dış Ticaretimiz

C. Yurdumuzda Yönetim

1. Cumhuriyet İdaresinin Anlam ve Önemi

2. Cumhuriyete Nasıl Kavuştuk?

Ç. Yurdumuzda Sosyal İşler ve Hükümet Teşkilatına Yardımcı Kuruluşlar

1. Kızılay, Türk Hava Kurumu, Yardım Sevenler Derneği, Yeşilay ve Benzeri Kurumlarla Mahalli Sosyal Yardım Kurumlarının Çalışmaları ve Amaçları

2. Yurttaşların Bu Kurumların Çalışmalarına Katılması, Amaçlarına Saygı Göstermesi

D. Yurdumuzda Spor

1. Sporun Önemi

2. Bölgeler Arası Spor Karşılaşmaları

3. Ülkeler Arası Spor Karşılaşmaları

4. Yavrukurt Çalışmaları

5. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı

ÜNİTE IV. İslamlık ve Türklerin İslamlığı Kabulü

1. Hz. Muhammed'in Hayatı, İslamlığın Yayılışı, Türklerin Müslüman Oluşu, Türklerin İslam Uygarlığına Yaptığı Katkılar

ÜNİTE V. Türklerin Anadolu'ya Yerleşmesi

1. Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Alparslan'ın Kişiliği ve Malazgirt Savaşı

2. Anadolu Selçuklu Devleti

3. Türklerin Özellikleri

1968 programında Sosyal Bilgiler dersi 4. Sınıf ünitelerini disiplinlere göre ayırmak pek mümkün gözükmemektedir. Üniteler çok disiplinli yaklaşıma göre düzenlenmiştir. Bu yönüyle 1962 programından ayrılmaktadır. Örneğin, *İlimiz ve Bölgemiz* ünitesinde Coğrafya ile ilgili olarak "Yaşanılan İlin ve Bölgenin Coğrafi Özellikleri", Yurttaşlık Bilgisi ile ilgili olarak "İl Yönetimi", Tarihle ilgili olarak da "İlin ve Bölgenin Geçmişi" konuları yer almaktadır. Yine *Türkiye'miz* ünitesinde "Türkiye Coğrafyası ve Türkiye (Anadolu) Tarihi" konuları bir arada bulunmaktadır.

SOSYAL BİLGİLER 5. SINIF

ÜNİTE I. Yurdumuz ve Komşularımız

1. Türkiye Hangi Yarımkürede, Hangi Paralel ve Meridyenler Arasında Yer almaktadır?

2. Türkiye'nin Çevresinde Hangi Ülkeler, Hangi Denizler Yer Alıyor?

3. Balkan Yarımadası

ÜNİTE II. Osmanlı İmparatorluğu

1. Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu

2. İstanbul'un Alınması ve İmparatorluğun Kuruluşu

3. Güney Komşularımız olan Arap Ülkeleri

4. Kıbrıs, İsrail ve İran

5. Sovyetler Birliği

6. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yükselme Devri

7. Osmanlı Uygarlığı

ÜNİTE III. Dünya'ya Toplu Bakış

1. Dünyanın Hareketleri

2. Yeryüzünde Kara ve Denizlerin Dağılışı

3. Kıt'alar

4. Akdeniz Hangi Kıt'alar Arasındadır?
5. Doğudan Batıya Uzanan Akdeniz Kapalı bir Deniz midir?
6. Amerika ve Okyanusya Kıt'alarına Toplu bir Bakış

ÜNİTE IV: Osmanlı İmparatorluğu

1. Duraklama Sebepleri
2. Karlofça Antlaşması Sonrası Osmanlı Rus, Osmanlı Avusturya İlişkileri, Lale Devri
3. Yenileşme Hareketleri
4. Trablusgarp, Balkan ve Birinci Dünya Savaşları

ÜNİTE V. Dünyanın Başlıca Ülkeleri

- A. Türkiye'nin En Çok Alışveriş Yaptığı Ülkeler
- B. Dünyanın Öteki Başlıca Ülkelerine Genel Bakış
- C. İç ve Dış Turizm, Turizmin Sağladığı Gelirler, Turizm Davamızda Bize Düşen Ödevler

ÜNİTE VI. Cumhuriyetimiz

- A. Osmanlı İmparatorluğu'nun Yıkılması ve Kurtuluş Savaşı
 1. Birinci Dünya Savaşı'ndan Sonra Osmanlı İmparatorluğu'nun Durumuna Genel Bakış
 2. Atatürk ve Anadolu'ya Geçişi
 3. Kurtuluş Savaşı Hazırlıkları
 4. Yurdun Düşmanlardan Temizlenmesi
 5. Mudanya Mütarekesi ve Lozan Barışı
 6. Cumhuriyet'in İlanı
- B. Devrimlerimiz
- C. İkinci Dünya Savaşı ve Birleşmiş Milletler
- D. İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Belli Başlı Dünya Olaylarına Toplu Bakış
- E. Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrasi
- F. 27 Mayıs ve Yeni Anayasamız, Yeni Anayasamızın Rejime Getirdiği Yeni Kuruluşlar
- G. Seçim ve Büyük Millet Meclisi'nin Kuruluşu
- H. Cumhurbaşkanı'nın Seçimi ve Görevleri
- I. Hükümetin Kuruluşu
- J. Hükümetin Görevleri ve Bakanlıklar Arasındaki İşbölümü
- K. Yurttaşların Devlete Karşı Ödevleri

L. Meslek Seçimi

1. Çevremizdeki Çeşitli Meslekler
2. İşimizde ve Mesleğimizde Başarılı Olmanın Yolları

Sosyal Bilgiler dersi 5. Sınıf ünitelerinde tek disiplinin hâkim olduğu görülmektedir. *Yurdumuz ve Komşularımız, Dünyaya Toplu Bakış, Dünyanın Başlıca Ülkeleri* üniteleri Coğrafya'yı, *Osmanlı İmparatorluğu* (2 ve 4.) üniteleri Tarih'i içermektedir. Sadece *Cumhuriyetimiz* ünitesinde hem Tarih, hem de Yurttaşlık Bilgisi konuları yer almaktadır. 4. Sınıflarda çok disiplinli, 5. Sınıflarda tek disiplinli yaklaşımın hakim olması programın kendi içinde bir çelişkisi olarak kabul edilebilir. 1968 programında Coğrafya ile ilgili olarak yakından uzağa ilkesi benimsenmiştir. Öğrenciye önce yaşadığı il ve bölge, sonra Türkiye, komşu ülkeler ve bölgeler ile dünyanın diğer ülke ve bölgelerinin öğretilmesi hedeflenmiştir.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 21.04.1986 tarih ve 91 sayılı kararı ile kabul edilen ilkokul haftalık ders dağıtım çizelgesine göre Sosyal Bilgiler dersi 4 ve 5. Sınıflarda haftada üçer saat okutulmaya başlanmıştır. 1990'da programla ilgili değişiklik ve düzeltmeler yapılmakla birlikte asıl önemli değişim 1998 programı ile yaşanmıştır. Bu program ile ilgili ayrıntılı inceleme III. bölümde sunulmuştur.

2.1.2. Ortaokullarda Sosyal Bilgiler

1968 programına paralel olarak ortaokullar için hazırlanan 1970 programında ilk kez Sosyal Bilgiler dersi yer almıştır. Daha önceki yıllarda ilkokullarda olduğu gibi Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri birbirinden bağımsız olarak okutulmaktaydı. 1985'te ilkokullardan farklı olarak Sosyal Bilgiler yeniden üç ayrı derse ayrılmıştır. 1998 programı ile bu üç ders yeniden Sosyal Bilgiler altında birleştirilmiştir.

MEB Talim ve Terbiye Kurulu'nun 20.07.1970 tarihinde almış olduğu 291 ve 292 sayılı kararlarla, ortaokulların öğretim programlarında değişiklik yapılmıştır. Ancak bu değişiklikler bakanlığın belirlediği bazı ortaokullarda deneme niteliğinde uygulanmış, ülke genelinde ise 1975'te uygulanmaya başlanmıştır. Bu program değişikliği ile Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir. Haftalık ders saati sayısı da 6. Sınıflar için beş saat, 7. Sınıflar için beş saat, 8. Sınıflar için dört saat olarak belirlenmiştir. Yapılan bu değişiklikle Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ortaokullarda birbirinden bağımsız olarak okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri çok disiplinli yaklaşıma göre yeniden düzenlenmiştir.

1985'te Talim ve Terbiye Kurulu'nun kararı ile Sosyal Bilgiler yeniden üç derse ayrılmıştır. Bu derslerden Milli Coğrafya ve Milli Tarih'in 6 ve 7. Sınıflarda ikişer saat, Vatandaşlık Bilgilerinin ise 8. Sınıflarda üç saat okutulmasına karar verilmiştir. Böylece ilk defa 1975'te uygulamaya konulan çok disiplinli yaklaşım kaldırılmış ve yeniden tek disiplin anlayışına geçilmiştir.

18.08.1997 tarihinde çıkarılan yasa ile zorunlu ilköğretim kesintisiz sekiz yıla çıkarılmıştır. Bu gelişme ders programlarında değişiklik yapılmasını zorunlu hale getirmiştir. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı kararı ile Sosyal Bilgiler Öğretim Programı değiştirilmiştir. Hazırlanan bu yeni program ilköğretim bütünlüğü esasına göre hazırlanmış ilk Sosyal Bilgiler öğretim programıdır. Bu programda Sosyal Bilgiler dersi 4, 5, 6 ve 7. Sınıflarda haftada üçer saat olarak düzenlenmiştir. Bu programla ilgili ayrıntılı inceleme III. bölümde sunulmuştur. Sosyal Bilgiler dersinin okutulduğu sınıflar ve haftalık ders saati süreleri günümüzde de aynen devam etmektedir.

2.2. İLKÖĞRETİMDE COĞRAFYA

2.2.1. İlkokullarda Coğrafya

1962 ilkokul program taslağına kadar Coğrafya ilkokullarda bağımsız bir ders olarak yer almıştır. 1924, 1926, 1936, 1948 yıllarında hazırlanan ilkokul programlarında Coğrafya dersi ile ilgili önemli değişiklikler yaşanmıştır. 1962'ye kadar uygulanan 1948 programı Coğrafya dersinin ilkokullarda bağımsız olarak okutulduğu son program olmuştur.

2.2.1.1. 1924 Programı

1924'te çıkarılan İlk Mekteplerin Müfredat Programı (İMMP) Cumhuriyet tarihinin ilk ilkokul programı olma özelliğini taşımaktadır. 1924 programında Coğrafya dersi 3. Sınıflarda bir saat, 4 ve 5. Sınıflarda haftada iki saat olarak belirlenmiştir. Bu programda genel ve dersler için özel amaçlar düzenlenmemiştir. Ancak derslerin müfredatı arasında öğretim ilkelerini görebilmekteyiz. Bu ilkeler şunlardır:

1. Serbest disiplin ve çocukların okul hayatına sorumluluk alarak katılması,
2. Ahlaki ve toplumsal alışkanlıkların kazandırılması,
3. Mahalli bilgilerin verilmesi,
4. Yakından uzağa,

5. Misallerden kaidelere gitme,

6. Öğrenci gözlem ve incelemelerine önem verilmesi.

Programda bu altı maddeye ilişkin açıklamaların çoğu Sosyal Bilgiler derslerinin bulunduğu kısımda yer almaktadır. Örneğin, serbest disiplin ve çocukların okul hayatına sorumluluk alarak katılması ilkesi ile ilgili olarak, öğrencilerin 1. Sınıftan itibaren seviyelerine uygun olarak sınıf müzesi, sınıf kitaplığı, okul bahçesinin düzenlenmesi gibi işleri ortaklaşa yapmaları istenmektedir. Mahalli bilgilerin verilmesi ilkesiyle ilgili olarak ise öğrenciye uzak bölgelerden ziyade yaşadığı çevrenin coğrafyasının öğretilmesi istenmektedir. Yine öğrenci gözlem ve incelemelerine önem verilmesi ilkesinde, Coğrafya dersinde geçen gıda, mesken, nakliye araçları, ticaret gibi kavramların öğretilmesinde yakın çevreye yapılacak gezi ve gözlemlerin önemi vurgulanmaktadır. Yakından uzağa ilkesinin açıklama kısmında “her memleketin siyasi ve idari teşkilatı ve ihsai malumatıyla uğraşılmayarak Türkiye’yi en çok alakadar eden memleketler mevzu bahs edilecek ve bilhassa bizimle o memleketler arasında cari olan iktisadi münasebetler üzerinde ısrar olunacaktır” (İMMP, 1924: 28) ifadeleri yer almaktadır. Bu ilke 2005 programında 6. Sınıf *Ülkemiz ve Dünya* ünitesinde, ikinci kazanımın açıklama kısmında yer alan “ekonomik ilişkilerimizin yoğun olduğu beş ülke ele alınacaktır” ifadesi ile benzerlik göstermektedir.

2.2.1.2. 1926 Programı

1926 tarihli İlk Mekteplerin Müfredat Programı’nda “4 ve 5. Sınıflar ilköğretimin ikinci devresi sayılmıştır” (Akarsu, 2003: 22) ve 1926 programında ilk kez derslerin özel amaçlarına yer verilmiştir. Bu programda da Coğrafya dersi ile ilgili olarak yakından uzağa ilkesi benimsenmiştir. İlk Mekteplerin Müfredat Programı’na göre (1926: 75) Coğrafya, “çocuğu bulunduğu muhiti tetkike alıştırmak ile başlamalı ve daima yakından uzağa, görülenden görülmeyene geçmek suretiyle çocuğun rü’yet ve mütalea ufkunu tedricen genişletmelidir”. Bu ilke ile öğrencilerin öncelikle yaşadıkları çevreyi öğrenmeleri istenmektedir. 1926 tarihli İlkokul Programı “ilke, yöntem, ders ve konular bakımından hem biçim, hem de içerik yönünden bir devrim programıdır” (Binbaşıoğlu, 1999: 152). 1926 programında Coğrafya dersi 4 ve 5. Sınıflarda haftada ikişer saat olarak belirlenmiştir.

2.2.1.3. 1936 Programı

1936 programında ilk kez ilkokulların genel eğitim ve öğretim ilkeleri belirlenmiştir. Bu ilkeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

1. Milli terbiye,
2. Okulun bir topluluk olarak kabul edilmesi,
3. İş ve faaliyet,
4. Bilimsel yaklaşım,
5. Çocukların ilgilerinden hareket edilmesi,
6. Seviyeye uygun bilgi verilmesi,
7. Bireysel farklılıkların dikkate alınması,
8. Yakın yurt ve yakın zaman,
9. Pratik ve yararlı bilgilerin verilmesi,
10. Ulusal ekonomi,
11. Toplu öğretim,
12. Ahlak eğitimi,
13. Boş zamanları iyi kullanma,
14. Mahallilik (TC Kültür Bakanlığı, 1936: 18–36).

7. maddede belirtilen bireysel farklılıkların dikkate alınması ilkesi günümüzde eğitim sistemimizde uygulanmaya çalışılan Gardner (1993)'in Çoklu Zekâ Kuramı'na atıf yapar niteliktedir. İlkeler arasında Coğrafyayı en çok ilgilendiren mahallilik ilkesidir. Bu ilkenin açıklama kısmında öğrencilere buldukları yakın çevrenin coğrafyasının öğretilmesi istenmektedir.

1936 programında Coğrafya dersinin amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Çocuklara memleketimizi ve yurttaşları tanıtmak ve sevdirmek,
2. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi muhitleriyle karşılıklı tesirlerini, insan kümelerinin hayat şekillerini ve geçinme tarzlarını tetkik ettirerek Türk çocuklarını memleketin iktisadi kalkınmasında müessir unsur haline getirmek,
3. Dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun neticeleri, dünya üzerinde olagelen coğrafi hadiseleri hakkında çocuklara bilgi kazandırmak, vatanımızla en çok temasta bulunan ve ilgisi olan memleketler üzerine biraz daha etraflı bilgi sahibi olmak üzere dünya üzerindeki başka memleketleri ve milletleri tanıtmak,
4. Çocuğu sık sık görüp temasta bulunduğu coğrafi hadiselerin sebeplerini araştırmaya ve hadiseler arasındaki bağıllık ve ilgileri bulup çıkarmaya alıştırmak,

5. Harita fikri vermek, çocukları haritadan anlar ve istifade eder bir hale getirmek (TC Kültür Bakanlığı, 1936: 92-93).

1936 programı ile belirlenen bu amaçlar kendisinden sonraki programları da etkilemiştir. Özellikle 2 ve 5. amaçlar küçük değişikliklerle 1998 programında bile yer almıştır. 1936 tarihli ilkokul programında bir önceki programda olduğu gibi Coğrafya dersi 4 ve 5. Sınıflarda haftada iki saat olarak belirlenmiştir.

2.2.1.4. 1948 Programı

1948 tarihli İlkokul Programında bir önceki programa göre Coğrafyanın haftalık ders saati değişmemiş, Coğrafya dersinin amaçları da hemen hemen aynı kalmıştır. 1948 ilkokul programında Coğrafya dersinin amaçları aşağıdaki gibi verilmiştir:

1. Çocuklara yurdumuzu ve yurttaşlarımızı tanıtmak ve sevdirmek,
2. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreyle karşılıklı etkileşimlerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceleyerek öğrencileri yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer öge haline getirmek,
3. Çocuklara dünya ve dünyanın güneş sistemindeki yeri, hareketleri ve bunun sonuçları hakkında bilgi kazandırmak ve onları sık sık görüp temasta buldukları coğrafya olaylarının sebeplerini araştırmaya ve bu olaylar arasındaki bağıllık ilişkilerini bulup çıkarmaya alıştırmak,
4. Yurdumuzla en çok ilişkide bulunan ülkelerle, dünya üzerindeki başka memleket ve ulusları çocuklara tanıtmak,
5. Öğrencilere harita fikri vermek, onları haritalardan anlar ve faydalanır hale getirmektir.

Bu program ilkokulda Coğrafyanın ayrı bir ders olarak okutulduğu son program olmuştur. 1962 tarihli programda Coğrafya, Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri Toplum ve Ülke İncelemeleri adı altında, 1968 tarihli programdan sonra ise Sosyal Bilgiler dersi kapsamında birleştirilmiştir.

2.2.2. Ortaokullarda Coğrafya

1924, 1927, 1931, 1938, 1949, 1970 yıllarında hazırlanan ortaokul programlarında Coğrafya bağımsız bir ders olarak yer almıştır. 1975'te Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi ile beraber Sosyal Bilgiler dersi altında birleştirilmişse de 1985'te yeniden bağımsız bir ders olarak ayrılmıştır. Bu program Coğrafyanın ortaokullarda bağımsız bir ders olarak

okutulduğu son program olmuştur. 1998’de Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi yeniden Sosyal Bilgiler dersi içerisinde birleştirilmiştir. 1924 ve 1927’de yayınlanan programlara ulaşılamadığı için araştırma kapsamına alınamamıştır. Fakat ulaşılabilen diğer kaynaklar doğrultusunda bu programlar hakkında genel bilgi verilmiştir.

2.2.2.1. 1924 Programı

Cumhuriyet döneminde ortaokul programları üzerinde “geniş kapsamlı ilk düzenleme 1924’te yapıldı. Eğitim bakanı Vasıf Çınar zamanında İkinci Heyeti İlmiye’nin görüş ve tavsiyeleri alınarak yapılan düzenlemede imparatorluk dönemi ideolojisine bağlı görüşler ders kitaplarından ayıklandı ve bunların yerine Cumhuriyet ilkelerine bağlı uygun esaslar getirildi” (Oğuzkan, 1983: 301). 1924 programında Coğrafya dersinin haftalık ders saati 6. Sınıflarda iki saat, 7 ve 8. Sınıflarda birer saat olarak belirlenmiştir. Bu programın “haftalık ders saatleri belirlenirken Belçika müfredatı, içerik ve kitapları belirlenirken Fransa örnek alınmıştır” (Yücel, 1994: 184). Ayrıca bu programda “ortaokul ve lise, ortaöğretimi oluşturan ayrı birimler olarak tanımlanmış olmakla birlikte, ortaokul esas itibariyle liseye öğrenci hazırlayan bir kurum olarak görülmüştür” (Oğuzkan, 1983: 301).

2.2.2.2. 1927 Programı

1924 programı üç sene uygulandıktan sonra, müfettiş raporları ve öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda Coğrafya programında değişikliğe gidilmiştir (Yücel, 1994: 185). 1927’de hazırlanan programda 7. sınıflardaki Coğrafya dersi iki saate çıkarılmıştır. Yeni haliyle Coğrafya dersinin haftalık ders saatleri 6 ve 7. Sınıflarda iki, 8. Sınıflarda ise bir saat olarak belirlenmiştir. Ortaokul düzeyinde Coğrafya dersi toplamda beş saat iken, Tarih dersi yedi saat olarak belirlenmiştir. Burada etkili olan sebebin yeni kurulan devletin milli tarih bilincini topluma kazandırma çabası olduğu söylenebilir.

2.2.2.3. 1931 Programı

1931 Ortamektep Müfredat Programı’na göre Coğrafya dersinin amaçları aşağıdaki gibidir (TC. Maarif Vekaleti, 1931: 85-86):

1. Talebenin bulunduğu muhit ve içinde yaşadığı vatan ve memleket hakkında malumat sahibi olması,

2. Coğrafi muhitin insanlar üzerinde ve insanların coğrafi muhit üzerindeki tesirleri hakkında esaslı bilgiler edinmesi,

3. Talebenin milletlerin refah ve saadetlerinin coğrafi muhitten edilen istifade derecesine ne kadar çok tabi olduğuna akıl erdirerek memleketin henüz işlenmemiş olan tabii servetlerinin çalışmak isteyen erkek, kadın zekâ ve azim sahipleri için nasıl geniş bir faaliyet ve muvaffakiyet sahası teşkil ettiğini idrake ulaşması,

4. Dünya'nın diğer yerleri ve memleketleri ve hususu ile Türkiye ile münasebeti çok olanlar veya dünya üzerinde ehemmiyeti ziyade olanlar hakkında talebenin esaslı fikirler edinmesi. Devlet ve milletler arasındaki münasebetlerin nasıl günden güne arttığını görerek milletlerin rahat ve refahı için devletler arasında dostluk ve sulh hüküm sürmesinin ehemmiyetini idrak eylemesi,

5. Türkiye'nin en başlı zirai, snai faaliyet ve mahsulleri ile ticari mübadele münasebetleri hakkında esaslı fikirler edinmesi,

6. Türkiye'nin muhabere ve muvasala hatları ile cihan muhabere ve muvasala hatlarının en mühimleri hakkında malumat sahibi olması,

7. Muhtelif neviden haritaları okumak, harita ve kroki çizebilmek kabiliyetini kazanması,

8. Atlaslardan, Coğrafyaya ait istatistik ve grafiklerden, diyagramlardan istifade etmeyi öğrenmesi,

9. Öğrendiği bu bilgiler ve kazandığı bu kabiliyetler ile talebenin milliyet ve vatan merbutiyetinin, insanlık duygularının daha şuurlu ve köklü bir hale gelmesi, cumhuriyet vatandaşlığını daha ziyade liyakat ve kudretle ifa edecek bir seviyeye ermesi.

İlk maddede öğrencilerin yaşadıkları çevre ve ülkemiz hakkında bilgi sahibi olmaları beklenmektedir. 2. maddede coğrafi çevrenin insanlar üzerinde, insanların da coğrafi çevre üzerinde etkili olduğu vurgulanarak öğrencilerin bu ilişki hakkında bilgi sahibi olmaları hedeflenmektedir. 3. maddede coğrafi çevreden verimli bir şekilde faydalanmanın ülke için önemi vurgulanmaktadır. 4. maddede dünyanın diğer alanları incelenirken ülkemizle yoğun ilişki içerisinde olanlar ile dünya üzerinde öneme sahip ülkelere öncelik verilmesi gerektiği belirtilmiştir.

5. maddede öğrencilerin ülkemizdeki tarım, ticaret ve sanayi faaliyetleri hakkında bilgi sahibi olmaları istenmektedir. 6. maddede ülkemizin ve dünyanın belli başlı haberleşme ve ulaşım yolları hakkında öğrencilerin bilgi sahibi olması beklenmektedir. 7. maddede öğrencilerde harita okuma ile harita ve kroki çizebilme becerilerinin geliştirilmesi istenmektedir. 8. maddede öğrencilerin atlas, coğrafyaya ait istatistik,

grafik ve diyagramlardan yararlanmayı öğrenmesi gerektiği belirtilmektedir. Son maddede ise Coğrafya dersi ile kazanılan bilgi ve becerilerin öğrencilerde cumhuriyetçilik, milliyetçilik ve vatanseverlik gibi ulusal değerler kazandırması beklenmektedir.

Programda 6 ve 7. Sınıflarda haftada iki ders saati, 8. Sınıflarda bir ders saati olarak belirlenen Coğrafyanın konuları aşağıdaki gibidir (TC Maarif Vekaleti, 1931: 92-96):

6. SINIF

A. Umumi Coğrafya

1. Arazi Şekilleri Üzerinde Mevzii Coğrafya Müşahede ve Tetkikleri
2. Arazinin Kâğıt Üzerinde Temsili
3. Coğrafyanın Tarifi, Taksimi, Faydası ve Ehemmiyeti

B. Kıt'alar Coğrafyası

1. Asya
 - A. Fiziki Coğrafyası
 - B. Beşeri Coğrafyası ve Siyasi Taksimatı
2. Afrika
 - A. Fiziki Coğrafyası
 - B. Ülkeler Coğrafyası
 - C. Beşeri Coğrafyası

7. SINIF

1. Avrupa
 - A. Fiziki Coğrafyası
 - B. Siyasi Coğrafyası.
 - C. Beşeri Coğrafyası
2. Amerikalar
 - A. Fiziki Coğrafyası
 - B. Ülkeler Coğrafyası
 - C. Beşeri Coğrafyası
3. Okyanusya
 - A. Fiziki Coğrafyası
 - B. Beşeri Coğrafyası
4. Kutuplar Havalisi

8. SINIF

A. Türkiye

1. Fiziki Coğrafya
2. Beşeri ve İdari Coğrafya
3. İktisadi Coğrafya
4. Türkiye'nin Milletler Arasında Mevkii ve Ehemmiyeti
5. Türkiye'nin Komşuları olan Milletler ve Büyük Cihan Devletleri ile Münasebetleri

B. Bulunan Yerin Beşeri ve İktisadi Coğrafyasının En Mühim ve Karakteristik Safhalarının Bilgi ve Usul Dairesinde Mütaleası

6 ve 7. Sınıfta genel coğrafya bilgilerinin yanında Dünya üzerinde yer alan kıta ve ülkelerin fiziki, beşeri ve siyasi coğrafyalarının incelenmesi yer almaktadır. Türkiye Coğrafyası ise 8. Sınıfta incelenmektedir.

Programda öğrenme-öğretme süreci ile ilgili bir bölüm yer almamakla birlikte “Tedriste Takip Edilecek Usul ve Tarzlar” başlığı içerisinde yapılan açıklamaların birçoğu öğrenme-öğretme süreci ile ilgilidir.

Coğrafya dersinin imkân dahilinde ayrı bir derslikte işlenmesi gerektiği belirtilerek bu derslikte bulunması gereken araç-gereçler aşağıdaki gibi sıralanmıştır (TC Maarif Vekaleti, 1931: 88-89):

1. Öğrenciler için dörder kişilik masa ve sandalyeler ile öğretmen kürsüsü,
2. Haritalar ve küreler,
3. Tabii ve beşeri coğrafyaya ait karakteristik levhalar, kartpostal, mecmua ve gazete resimlerinden yapılmış koleksiyonlar (bunlar öğretmenin rehberliğinde öğrenciler tarafından oluşturulmalıdır),
4. Başlıca büyük kâşif ve seyyahlarla coğrafya âlimlerinin resimleri,
5. Coğrafya ile ilgili kitaplardan oluşan sınıf kütüphanesi,
6. İki büyük masa (masalardan biri harita ve resim yapmak, diğeri kil, alçı, kum gibi maddelerle arazi şekilleri ve kabartma haritalar yapmak için),
7. Cetvel, gönye, pergel, resim kalemi, fırça, çin mürekkebi, kuru ve sulu boya,
8. Projeksiyon aleti, coğrafyaya ait resim ve camlar ile sabit filmler,
9. Pusula, altimetrik barometre, mesaha şeridi, plançete,
10. Başlıca ülkeler ve kıt'aların dilsiz haritaları.

Coğrafya dersliğinin oluşturulmasının yanında bir başka yenilik günümüzdeki öğrenci ürün dosyalarına (portfolyo) benzetebileceğimiz mütalea dosyalarıdır. Öğrencilerin yıl boyunca elde ettikleri çalışmaları bu dosyada özenle biriktirmeleri istenmektedir. Programda önem verilen bir başka konu öğrencilere harita becerisinin

kazandırılmasıdır. Harita becerisi ile ilgili olarak öğrencilerden herhangi bir haritayı aynen kopyalayabilmesi, haritaya bakarak krokiler çıkarabilmesi, özellikle Türkiye haritasının ana hatlarını ezbere çizebilmesi beklenmektedir. Programda ayrıca öğretmenlerin Coğrafya dersi için faydalanabilecekleri iki eser tavsiye edilmiştir. Bunlar;

1. Westermanns Weltatlas von Adolf Liebers. Verlag: George Westermann, Braunschweig, Almanya.

2. The National Geographic Magazine, The National Geographic Society Washington, D.C., USA.

Programda değerlendirme ile ilgili herhangi bir bölüm yer almamaktadır. Ancak “Tedriste Takip Edilecek Usul ve Tarzlar” başlığı içerisinde öğrenci mütalea dosyaları ile ilgili olarak “imtihan ve yoklamalarda not takdir edilirken dosyaların tutuluşu da nazarı dikkate alınmalıdır” denilmektedir.

2.2.2.4. 1938 Programı

1931 programındaki amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme bölümleri aradan geçen yedi yıla rağmen aynen korunarak herhangi bir değişiklik yapılmamıştır. 1938 programı ile 1931 programı arasındaki en büyük fark haftalık ders dağıtım çizelgesinde yaşanmıştır. Hemen hemen tüm derslerin haftalık ders saatlerinde değişiklik yapılmıştır. Bu değişikliklere paralel olarak 8. Sınıflarda Coğrafya dersinin süresi bir saat artırılarak haftada iki saate çıkarılmıştır (TC Kültür Bakanlığı, 1938). Bu değişikliğe rağmen 8. Sınıf konularında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

2.2.2.5. 1949 Programı

Kendisinden önceki programlara göre çok daha ayrıntılı bir biçimde hazırlanarak Milli Eğitimin Amaçları ve Orta Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri bölümlerine de yer verilmiştir. 1949 Orta Okul Programı'na göre Milli Eğitimin Amaçları aşağıdaki gibidir: Milli Eğitimin Amaçları, yetişecek çocuğun,

I. Toplumsal Bakımdan

- a. Türk milletinin bir evladı olmanın şerefini duyar ve sorumluluğunu kavrar,
- b. Şerefli Türk tarihinin değerlerini korur, Türk devriminin ilkelerine bağlı,
- c. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının sağladığı yurttaş hak ve hürriyetlerine saygılı,
- d. İnsanlara karşı iyi duygulu,

- e. Yurttaşlar arasında milli birlik esaslarını bozmayan fikir ayrılıklarını hoş görür,
- f. Kanunlara uyar ve medeni vazifelerini yerine getirir,
- g. Milli kaynakları korur,
- h. Kötü şartları düzeltmek için çalışır,
- i. Bilimsel çalışma ve ilerlemelerin genel refaha getireceği yardımı kavrar.

II. Kişisel Bakımdan

- a. Öğrenme ve gelişme isteğine, pratik hayatın gerektirdiği bilgi ve becerilere sahip,
- b. Anadilini doğru olara konuşur, okur ve yazar,
- c. Kendisinin ve etrafındakilerin sağlığını korur,
- d. Çevresinin sağlık şartlarını düzeltmek için uğraşır,
- e. Sporlara ve diğer temiz eğlencelere katılır ve bunları seyretmekten zevk alır,
- f. Kendi davranışlarını kontrol edebilir ve iyiye yöneltir,
- g. Serbest zamanlarını temiz ve faydalı işlerle geçirir,
- h. Güzel sanatları ve tabiatı sever,
- i. Sorumlu işler almaya hazırlıklı, teşebbüs kabiliyeti gelişmiş.

III. İnsanlık Münasebetleri Bakımından

- a. Başkalarıyla birlikte çalışıp oynayabilir,
- b. Sözüne güvenilir,
- c. Davranışlarında toplumsal nezaket esaslarına uyar,
- d. Aileye değer verir, evini idarede becerikli,
- e. Ailesinin bütün üyelerine karşı saygılı ve şefkatli.

IV. Ekonomik Hayat Bakımından

- a. Çalışmanın zevkini duyar,
- b. İşi üzerindeki kudretini geliştirerek devam ettirir,
- c. Yeteneklerine uygun işi seçebilir, mesleğinde başarılı,
- d. Geçimini düzenlemeye muktedir,
- e. Hesabını bilir, bir yurttaş olmasını sağlamaktır.

1949 Programında belirlenen orta okulun eğitim ve öğretim ilkeleri aşağıdaki gibidir (MEB, 1949: 9-35):

1. Orta okul milli bir eğitim kurumudur,
2. Okul gerçek bir topluluktur,
3. Okul öğrenciye geniş ölçüde etkinlik, iş ve yaratma imkânları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır,
4. Okulda pratik bilgilere ve becerilere önem verilmelidir,

5. Okulun bütün çalışmalarında tutum, milli kaynakları koruma ve ulusal ekonomi kavrayış ve duyusu önemli bir yer tutmalıdır,
6. Okul öğrencilere metotlu ve verimli çalışma yollarını öğretecek, onları tenkidi düşünmeye sevk edecek, gündelik hayatlarında hareketlerini düşünerek ve muhakeme ederek düzenlemeyi onlarda bir alışkanlık haline getirecektir,
7. Okul ile aile arasında sıkı bir iş birliği sağlanmalıdır,
8. Okul öğrencilere fikirlerini ve duygularını türlü yollarda ifade etme imkânlarını vermelidir,
9. Öğrencileri bir konuya, bir faaliyete karşı ilgilendirmek için onların yönsemelerinden faydalanılmalıdır,
10. Ahlak eğitiminde muvaffak olmak için öğrencilere soyut ahlak kuralları belletmekten ziyade onların yaşayışlarının ahlaki olmasını sağlamaya çalışmalıdır,
11. Okul öğrencilerde güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı, onlara kendi yaşlarına göre her şeyde ve her yerde güzeli, iyiyi, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve iktidarını kazandırmalıdır,
12. Okul öğrenciye boş zamanlarını iyi bir şekilde kullanma alışkanlığını kazandırmalıdır,
13. Okul, hayata sıkı sıkıya bağlanmalıdır,
14. Öğrenim konuları dağınık dallar ve parça parça bilgiler halinde değil, birbiri ile sıkı ilgisi ve hayatla yakın münasebeti bulunan üniteler halinde işlenmelidir,
15. Okul her öğrenciyi kendi yetenekleri sınırı içinde en yüksek başarıya götürecek kılavuzluğu yapmalıdır.

Orta Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri arasında tüm dersleri kapsayan genel bilgiler yer almakla birlikte doğrudan Coğrafyayı ilgilendiren bilgiler de yer almaktadır. Örneğin birinci ilkenin açıklama kısmında “Coğrafya dersinde öğrenci yurdunu daha çok sevecek, daha yüksek, daha mesut görmek isteyecek, yurdunda gittikçe artmakta olan yolların, okulların, bankaların, fabrikaların ve diğer ekonomi ve bayındırlık kurumlarının değerini daha iyi anlayacak ve yurdun kültür, bayındırlık, ekonomi, sağlık, refah yollarında kalkınmasında kendisine düşen ödevlerin kıymetlerini daha iyi takdir edecektir” (MEB, 1949: 10) ifadeleri yer almaktadır. Yine dördüncü ilkenin açıklama kısmında okulun bulunduğu çevredeki günlük hava gözlemlerini yapabilmek için okulda basit bir meteoroloji istasyonu oluşturulması istenmektedir. Bu istasyonda termometre, barometre, higrometre, anemometre ve yağmurölçerin bulunması gerektiği de ayrıca belirtilmiştir.

1931 programında Coğrafya dersi için belirlenmiş amaçlar, 1938 programında olduğu gibi 1949 programında da değişikliğe uğramadan yerini korumuştur. Haftalık ders saati 6 ve 7. Sınıflarda iki, 8. Sınıflarda bir saat olarak belirlenen Coğrafya dersinin konu sıralaması aşağıdaki gibidir:

6. SINIF

1. Türkiye'nin Dünya Üzerindeki Yeri
2. Türkiye'nin Yüz Ölçümü, Kıtaların Yüzölçümleri, Dünyanın Yüzölçümü ve Boyutları, Denizlerin Alanları
3. Türkiye'nin Yeryüzü Şekilleri
4. Türkiye'nin Kıyıları
5. Mahalli Saat, Türkiye Saati, Saat Dilimleri, Meridyen Daireleri ve Boylam, Dünya'nın Ekseni, Dünya'nın Hareketleri
6. Türkiye'nin İklimi
7. Türkiye'de ve Yeryüzünde Bitkilerin ve Hayvanların Dağılışı, İklim ve Canlılar Arasındaki Sıkı Bağlılık
8. Türkiye ve Yeryüzünde Akarsu Sistemleri, Denizlere Akışı Olan ve Olmayan Bölgeler, Suların ve Akarsuların Yerşekilleri Üzerindeki Etkileri
9. Türkiye'nin ve Yeryüzünün Önemli Gölleri
10. Türkiye'de ve Yeryüzünde Nüfusun Dağılışı
11. Asya Kıtasına Toplu Bakış
12. Ön Asya Ülkeleri
13. Güney Asya Ülkeleri
14. Doğu Asya Ülkeleri
15. Orta Asya'ya Toplu bir Bakış
16. Kuzey Asya

7. SINIF

1. Afrika Kıtasına Toplu bir Bakış
2. Kuzey Afrika Ülkelerine Toplu bir Bakış
3. Afrika'nın Diğer Bölgelerine Toplu bir Bakış
4. Avrupa Kıtasına Toplu bir Bakış
5. Akdeniz Ülkeleri
6. Doğu Avrupa
7. Orta Avrupa ve Tuna Boyu Ülkeleri
8. Batı Avrupa

9. Kuzey Avrupa Ülkeleri
10. Amerika Kıtasına Toplu bir Bakış
11. Kuzey Amerika
12. Orta Amerika
13. Güney Amerika
14. Okyanusya Kıtası Genel Bakış
15. Kutuplar: Genel Bakış ve Aralarında Karşılaştırma

8. SINIF

1. Türkiye'ye Genel bir Bakış
 - a. Türkiye'nin Dünya Üzerinde Yeri, Sınırları, Yüzölçümü, Nüfusu
 - b. Türkiye'nin Yerçekilleri, Denizleri ve Kıyıları
 - c. Türkiye'nin İklimi, Nehirleri, Gölleri, Bitki ve Hayvanları
2. Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri
3. Türkiye'de Nüfus
4. Türkiye'de Ekonomik Hayat

1938 programı ile karşılaştırıldığında konular aynı kalmakla birlikte Türkiye Coğrafyası 6. Sınıf konularına da eklenmiştir. Yapılan bu eklemeye rağmen haftalık ders saatinde azaltılmaya gidilmesi ilgi çekicidir. Türkiye Coğrafyası'nın hem 6. hem de 8. Sınıflarda yer alması bir başka ilginç noktadır.

Öğrenme-öğretme süreci ile ilgili herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak "Açıklamalar" başlığı içerisindeki birçok madde öğrenme-öğretme süreci ile ilgilidir. Örneğin bu bölümdeki 2. maddede, öğrencilerin konuyu daha kolay algılaması için Coğrafya ile ilgili verilecek örneklerin yakın çevreden seçilerek verilmesi istenmektedir. Yine 3. maddede başka ülke ve kıtalar incelenirken ülkemiz ile karşılaştırmalar yapılmasının önemi vurgulanmaktadır. 6. madde Coğrafya dersinde yararlanılacak araç-gereçler ile ilgilidir. Öğretmenlere yerküre, kabartma haritalar, plan ve haritalar, resimler, grafikler, ders kitapları, yardımcı kitaplar, istatistikî bilgiler, eşya ve ürün koleksiyonları, coğrafya defterleri, dilsiz haritalar ve kum havuzu tavsiye edilmektedir. 7. maddede ise öğrencilere harita becerisi kazandırmanın önemi ve bu becerinin kazandırılmasında izlenmesi gereken yollar anlatılmaktadır.

Programda değerlendirme ile ilgili herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak "Orta Okulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri" başlığı içerisindeki 15. madde değerlendirme ile ilgili ipuçları vermektedir. Bu maddenin açıklama kısmında "ders yılı başında yazılı ve sözlü yoklamalarla öğrencilerin ne kadar bilgi ile o sınıfa geldikleri, ne gibi

eksiklikleri bulunduğu, hangi konularda takviye ihtiyacında oldukları öğretmen tarafından tespit edilmelidir. Ders yılı ve kanaat dönemi içinde de yine yazılı, sözlü yoklamalarla ve ödevlerle öğrencilerin ne dereceye kadar ilerledikleri belirtilmelidir” (MEB, 1949: 35) ifadeleri yer almaktadır. Yine aynı bölümde her öğrencinin kendi yeteneğine göre farklı bir gelişme gösterdiği, bu nedenle öğrenciler değerlendirilirken bu faktörün de göz önüne alınması gerektiği belirtilmiştir. Öğrencilerin not ile korkutulmaması, öğrencilerin notu amaç olarak kabul etmemesi gerektiği de ayrıca vurgulanmıştır.

2.2.2.6. 1970 Programı

20 Temmuz 1970 tarih ve 4196 sayılı Bakanlık Oluru ile Ortaokul Sosyal Bilgiler Taslak Programı hazırlanmış, IX. Milli Eğitim Şurası kararları uyarınca temel eğitimin amaçlarına uygun olarak 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar için Sosyal Bilgiler programı geliştirilmiştir. Bu taslak program bakanlığın belirlediği bazı ortaokullarda deneme niteliğinde uygulanmıştır. Ülke genelinde ise 1970 Ortaokul Programı kullanılmıştır. Bu programa göre Coğrafya dersi 1975’e kadar bağımsız bir ders olarak yer almaya devam etmiştir.

1970 Ortaokul Programı’nda Milli Eğitimin Amaçları, Ortaokulun Eğitim ve Öğretim İlkeleri, Coğrafya dersinin amaçları, içerik, öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme açısından 1949 Orta Okul Programı ile benzerlik göstermektedir.

2.2.2.7. 1985 Programı

1985’te Talim ve Terbiye Kurulu’nun kararıyla Sosyal Bilgiler üç derse ayrılmıştır. Bu tarihten 1998’e kadar Milli Coğrafya dersleri 6 ve 7. sınıflarda haftada ikişer saat olarak ders programlarında yerini almıştır. Gerek Coğrafya gerekse Tarih derslerinin isminin önüne milli kelimesinin konulması ayrıca bu derslerin içeriğinin de daha önceki programlara göre millileştirilmesinde 1980’de yaşanan askeri darbe ile ülkemizin o yıllarda içinde bulunduğu sosyal ve siyasal durumun etkili olduğu söylenebilir.

10.07.1985 tarih ve 11 sayılı kararla 9 Eylül 1985 tarihinde yayınlanıp 1985-1986 Öğretim Yılından itibaren uygulanan Milli Coğrafya dersinin amaçları aşağıdaki gibidir:

1. Türkiye’nin dünya üzerinde işgal ettiği yer ve mevkinin önemini kavratmak, onlarda ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygusunu geliştirmek,

2. Halkımızın çeşitli coğrafi bölgelerdeki yaşayış şekillerini, yurdumuzun imkân ve servetlerini, turistik zenginliklerini ve coğrafyasından kaynaklanan meselelerini öğretmek, vatanını ve milletini sevdirmek,

3. Yurdumuzun imkân ve kaynaklarını tanıtmak, sınırsız olmayan bu tabii servetlerimizin israfından kaçınma fikrini aşılacak ve Türkiye tabiatını korumaları gerektiğini zihinlere yerleştirmek,

4. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerinin coğrafyalarını öğretmek, Türklerin geniş bir alana dağılmış büyük bir millet olduğunu göstermek,

5. Türkiye'nin başlıca tarım ve endüstri ürünleriyle ticari ilişkileri hakkında bilgi kazandırmak.

Daha önceki programlara (1931, 1938, 1949, 1970) göre amaçlar azaltılmıştır. Dersin isminin önüne getirilen “milli” kelimesini doğrular nitelikte yalnızca ulusal değerlere yer verilmiştir. Daha önceki tüm programların amaçlar kısmında kendine yer bulan harita becerisine bile bu programın amaçları arasında yer verilmemiştir.

8. Sınıflarda yer verilmeyip 6 ve 7.Sınıflarda haftada iki saat olarak belirlenen Milli Coğrafya dersinin ünite ve konuları aşağıdaki gibidir (Torun, 1992: 47-48):

6. SINIF

Birinci Bölüm: Coğrafya ve Dünyamız

Ünite 1. Coğrafya Nedir?

1. Coğrafyanın Tanımı ve Konusu
2. Coğrafyanın Bölümleri

Ünite 2. Harita Bilgisi

1. Yön Nedir?
2. Kroki, Plan ve Harita
3. Ölçek Çeşitleri
4. Harita İşaretleri
5. Haritalardan Nasıl Faydalanırız?

İkinci Bölüm: Dünyamız ve Yeryüzündeki Türkler

Ünite 1. Kıtalar ve Okyanuslar

1. Genel Bakış
2. Okyanuslar
3. Kıtalar

Ünite 2. Asya Kıtası

1. Yüzey Şekilleri

2. İklimi, Akarsuları ve Bitki Örtüsü
3. Asya Ülkelerine Toplu Bakış
4. Asya’da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler

Ünite 3. Avrupa Kıtası

1. Yüzey Şekilleri
2. İklimi, Akarsuları ve Bitki Örtüsü
3. Avrupa Ülkelerine Toplu Bakış
4. Avrupa’da Türklerin Yaşadığı Belli Başlı Ülkeler
5. Avrupa’da Türk İşçileri

Üçüncü Bölüm: Türkiyemiz

Ünite 1. Türkiye’ye Genel Bakış

1. Yüzey Şekilleri
2. İklim Bölgeleri
3. Bitki Toplulukları
4. Akarsuları ve Gölleri
5. Beşeri ve Ekonomik Özellikleri

Ünite 2. Türkiye’nin Ekonomik Coğrafyasını Etkileyen Şartlar

1. Coğrafi Konum
2. Yerşekilleri
3. İklim
4. Nüfus ve Yerleşme

7. SINIF

Birinci Bölüm: Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri

Ünite 1. Coğrafi Bölgelere Giriş

1. Türkiye’nin Dünya Üzerindeki Yeri ve Önemi
2. Türkiye’nin Coğrafi Bölgeleri
3. Bölge, Bölüm, Yöre, Havza Ne Demektir?

Ünite 2. Karadeniz Bölgesi

1. Batı Karadeniz Bölümü
2. Orta Karadeniz Bölümü
3. Doğu Karadeniz Bölümü

Ünite 3. Marmara Bölgesi

1. Yıldız Dağları Bölümü
2. Ergene Bölümü

3. Güney Marmara Bölümü

4. Çatalca-Kocaeli Bölümü

Ünite 4. Ege Bölgesi

1. Ege Bölümü

2. İç Batı Anadolu Bölümü

Ünite 5. Akdeniz Bölgesi

1. Adana Bölümü

2. Antalya Bölümü

Ünite 6. Güneydoğu Anadolu Bölgesi

1. Dicle Bölümü

2. Orta Fırat Bölümü

Ünite 7. Doğu Anadolu Bölgesi

1. Yukarı Fırat Bölümü

2. Erzurum-Kars Bölümü

3. Yukarı Murat Bölümü

4. Hakkâri Bölümü

Ünite 8. Orta Anadolu Bölgesi

1. Konya Bölümü

2. Yukarı Sakarya Bölümü

3. Orta Kızılırmak Bölümü

4. Yukarı Kızılırmak Bölümü

İkinci Bölüm: Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyası

Ünite 1. Türkiye'nin Ekonomik Coğrafyasına Genel Bakış

1. Madenler

2. Endüstri

3. Tarım ve Hayvancılık

4. Ticaret

5. Ulaşım

6. Turizm

Üçüncü Bölüm: Türkiye'nin Stratejik Durumu

Ünite 1. Türkiye'nin Jeopolitik Önemi

1. Türkiye'nin Jeopolitik Yeri ve Önemi

2. İç Tehdit

3. Dış Tehdit

4. Yurt Sevgisi

Milli Coğrafya dersinin “Açıklamalar” bölümündeki maddeler öğrenme-öğretme süreci hakkında bilgi vermektedir. İlk maddede Coğrafyanın tanımı yapılarak yorum ve sentez yapmanın önemi vurgulanmaktadır. 2. maddede ayrıntı sayılabilecek yer isimleri ve istatistikî bilgilerin ezberletilmesi yerine sayıların grafiğe dönüştürülerek açıklanması istenmektedir. 4. madde araç-gereç kullanımı ile ilgilidir. Atlas, harita, grafik, çeşitli fotoğraf, ansiklopedi ve yardımcı kitaplar önerilmektedir. 5. maddede yakın çevreye yapılacak gezilerin önemi vurgulanmaktadır.

Aynı bölümdeki 3. madde ise değerlendirme ile ilgili küçük bir ipucu vermektedir. Bu maddede öğrencileri ezbere yöneltecek sorular yerine düşündürücü ve araştırmaya yöneltici sorular sorulması istenmektedir.

1998 yılında alınan kararla Milli Coğrafya ve Milli Tarih dersleri kaldırılarak 6 ve 7. sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi programdaki yerini almıştır. Haftalık ders saati sayısı da üçer saat olarak belirlenmiştir. Mevcut bu durum günümüze kadar korunmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

1998 ve 2005 SOSYAL BİLGİLER PROGRAMLARI

Uygulamaya konulan yeni bir programın incelenmesi ve değerlendirilmesi kaçınılmazdır. Bu inceleme yapılırken uygulamadan kaldırılan program ile karşılaştırılması, yeni programın daha iyi ve daha kolay anlaşılmasını sağlayacaktır. Bu bölümde 1998 ve 2005 Sosyal Bilgiler programları amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme açısından incelenerek karşılaştırmalar yapılacaktır.

3.1. 1998 PROGRAMI

3.1.1. Programın Amaçları Açısından

1998 yılında uygulanmaya başlanan Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının yayımlandığı 2487 sayılı Tebliğler Dergisi'nin 3. bölümünde programın genel amaçları bulunmaktadır. Bu bölüm, ilköğretimin 4, 5, 6 ve 7. Sınıfları için genel olarak dört alt başlık halinde toplanmıştır:

A. Vatandaşlık Görev ve Sorumlulukları Yönünden

1. Ailesine, milletine, vatanına, Atatürk inkılâp ve ilkelerine bağlı, çalışkan, araştırmacı, özverili, erdemli, girişimci, iyi insan, iyi bir vatandaş olarak yetişirler,
2. Türk milletinin dünya tarihindeki önemini, milletler ailesi içindeki onurlu geçmişini ve yerini, insanlığa yaptığı hizmetleri kavrayarak büyük bir milletin evladı olduklarını anlar, milletin geleceğine olan güvenlerini artırır ve Türk milletinin ülküsünü gerçekleştirmek için her fedakârlığı göze alabilecek bir karakter kazanırlar,
3. Türkiye Cumhuriyeti'nin insan haklarına dayanan milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olduğunu bilir; cumhuriyet rejiminin özelliğini ve önemini kavrarlar,
4. Topluluk halinde yaşamının bir zaruret olduğunu, millet kavramını ve Türk milletinin karakterini kavrar; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk askerine ve ordusuna sevgi, saygı ve güven duygularını kuvvetlendirirler,
5. Türk milletinin zekâ ve kabiliyetini, çalışkanlığını, ilim ve sanatseverliğini, estetik zevkini, insanlık duygusunun yüceliğini benimseyerek bu üstün özellikleri davranış haline getirirler,

6. Millet ve yurt işlerini her şeyin üstünde tutarak milleti ve yurdu için canla başla hizmet etmeyi alışkanlık ve ilke haline getirirler,

7. Tarihte milletimize ve insanlığa hizmet etmiş olan Türk büyüklerini tanır; tarihi olaylara yön veren kişilerin yerinde ve zamanında gösterdikleri ileri görüşlülük, yüksek kavrayış, cesaret, fedakârlık ve kahramanlıklarının tarihin akışını nasıl etkilediğini kavrarlar,

8. Toplumu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar,

9. Türk İnkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk İnkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler,

10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmeti ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar,

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasal olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler,

12. Her yönde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler,

13. Kanun kavramını benimser; kanuna ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar,

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze ve anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

B. Toplumda İnsanların Birbirleri İle Olan İlişkileri Yönünden

1. İnsanların birbirine muhtaç olduklarını anlar; grup faaliyetlerine katılmamın, başkalarına yardım etmenin önemini takdir eder ve bunu uygulayabilir hale gelirler,

2. İnsanların karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıklarını ve birbirlerinin görüş ve inanışlarını, saygı ve hoşgörü ile karşılaşmaları gerektiğini benimserler,

3. Beraber çalışma, sorumluluk alma, yardımlaşma ve karar verme kurallarını uygulamayı öğrenirler,

4. Bütün çalışmalarını demokratik yaşayışın kurallarına göre düzenlemeyi öğrenirler,

5. Aile, okul ve toplum hayatının dayandığı temel ilkeleri ve topluluk halinde yaşamının zorunluluğunu kavrarlar,

6. Trafik kurallarına uymayı alışkanlık haline getirirler.

C. Çevreyi, Yurdu ve Dünyayı Tanıma Yetenekleri Yönünden

1. Yurdumuzun, dünya üzerindeki yerinin önemini kavrar, ülkemizin kalkınmasında severek sorumluluk alma duygularını geliştirirler,

2. Türkiye'nin yakın ve uzak komşu ülkeler ve diğer dünya ülkeleriyle olan ilişkileri hakkında genel bilgi kazanırlar,

3. Türklerin yaşadığı diğer ülke ve bölgelerin coğrafi özelliklerini öğrenirler, Türklerin geniş bir alanda yaşayan büyük bir millet olduğunu kavrarlar,

4. İnsanların birbirleriyle ve coğrafi çevreleriyle karşılıklı etkilerini, insan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler; yurdun ekonomik kalkınmasında bilgili ve etkili birer vatandaş olarak yetişirler,

5. Plan, kroki, harita ve grafik bilgileri kazanarak onlardan yararlanabilir hale gelirler,

6. Çevre korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar,

7. Yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar.

Ç. Ekonomik Yaşama Fikrini ve Yeteneklerini Geliştirmek Yönünden

1. Yakın çevrenin ekonomik değerleri ile milli kaynaklarımızı tanır ve bunları korumanın bir ödev olduğunu kavrarlar,

2. Kendi eşyasını, okulunu, okul eşya ve araçlarını dikkatli kullanma ve koruma alışkanlığını kazanırlar,

3. Tutumlu olma ve planlı çalışma alışkanlığı elde ederler,

4. Üretim, tüketim ve dağıtımla ilgili temel bilgileri öğrenirler,

5. İnsan topluluklarının yaşama şekillerini ve geçinme yollarını inceler ve bunlar arasındaki ekonomik ilişkileri öğrenirler,

6. Turizmin anlamını, özellikle bizim yurdumuz için önemini kavrarlar,

7. Nüfus artış hızını, eğitime ve ekonomiye olan etkisini kavrarlar.

Belirlenen genel amaçlar incelendiğinde A ve B bölümlerinin daha çok Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi ile C ve Ç bölümlerinin ise Coğrafya ile ilgili olduğu söylenebilir. Günümüz şartlarına uygun olarak yapılan eklemeler dışında 1968 programında yer alan amaçlara oldukça benzemektedir. Örneğin, 1968 programında yer almayan “çevre

korumanın günümüz ve gelecek yıllar için önemini kavrarlar” ile “yaşanabilir bir çevrenin temel insan hakkı olduğunu kavrarlar” maddelerinin, 1990’lı yılların başında sıkça gündeme gelen çevre sorunlarından sonra bir ihtiyaç olarak programa eklendiği belirtilmelidir.

Bu programda 34 olan toplam genel amaç sayısı ilerleyen yıllarda yapılan eklemelerle 43’e çıkarılmıştır. Bu yönüyle kendisinden önceki programlara göre oldukça detaylı bir şekilde hazırlanmıştır. Programda belirlenen genel amaçların yanında her sınıf düzeyi için özel amaçlar da belirlenmiştir. Tablo 2 Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf ünitelerinin amaç ve öngörülen ders saati sayılarını göstermektedir.

Tablo 2. 1998 Programı 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri, amaç ve öngörülen ders saati sayıları

Üniteler	Ünitenin İlgili Olduğu Bilim Dalı/ Disiplin	Amaç Sayısı	Öngörülen Ders Saati Sayısı
1. Demokratik Hayat	Vatandaşlık Bilgisi	24	18
2. Coğrafya ve Dünyamız	Coğrafya	18	18
3. Türkiye Tarihi	Tarih	14	18
4. Moğollar ve Diğer Türk Devletleri	Tarih	6	12
5. Türkiye’imiz	Coğrafya	32	21
6. Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu	Tarih	14	21
Toplam		108	108

Kaynak: 2487 sayılı Tebliğler Dergisi

Gerek genel amaçlar gerekse özel amaçların sayısı oldukça fazladır. 108 özel amaç için, 108 saatlik süre belirlenmiştir. *Coğrafya ve Dünyamız* ile *Türkiye’imiz* ünitelerinde toplam 50 adet amaç belirlenmiş, bu amaçların öğrenciye kazandırılması için sadece toplam 39 ders saati öngörülmüştür. Coğrafyayı ilgilendiren 2 ve 5. ünitelerin amaçları aşağıdaki gibidir:

ÜNİTE 2. Coğrafya ve Dünyamız

1. Coğrafya ve Dünyamız ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi,
2. Coğrafyanın konusu bilgisi,
3. Coğrafya öğrenmenin gerekliliğini kavrayabilme,
4. Dünyanın özellikleri bilgisi,
5. Dünyanın hareketleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi,
6. Dünyanın hareketlerinin sonuçlarını açıklayabilme,

7. Kıt'aları tanıyabilme,
8. Kıt'aların özellikleri bilgisi,
9. Okyanusları tanıyabilme,
10. Okyanusların özellikleri bilgisi,
11. Model küre üzerinde kıt'aların ve okyanusların yerini gösterebilme,
12. Dünya üzerinde herhangi bir yerin coğrafi konumunu açıklayabilme,
13. Dünya üzerinde herhangi bir yerin matematik konumunun sonuçlarını kavrayabilme,
14. Dünya üzerinde herhangi bir yerin özel konumunun sonuçlarını kavrayabilme,
15. Türkiye haritası üzerindeki herhangi bir yerin coğrafi konumunu bulabilme,
16. Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi,
17. Dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olayların önemini kavrayabilme,
18. 20. yüzyılda bilim ve teknolojiye meydana gelen bazı önemli olayların insanlığa etkileri bilgisi.

ÜNİTE 5. Türkiye'miz

1. Türkiye'miz ünitesinde geçen kavramların anlam bilgisi,
2. Genel nüfus sayımı bilgisi,
3. Genel nüfus sayımının sağladığı yararların farkında oluş,
4. Yurdumuzda nüfusun genel dağılışı bilgisi,
5. Yurdumuzun nüfus dağılımını gösteren haritayı okuyabilme,
6. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün nedenleri bilgisi,
7. Kırsal yerleşim yerlerinden kentlere göçün sonuçlarını kavrayabilme,
8. Kent yaşamına uyum kurallarının farkında oluş,
9. Yurdumuzdaki nüfus artışının nedenleri bilgisi,
10. Yurdumuzdaki nüfus artışının sonuçlarını açıklayabilme,
11. Aile planlamasının önemini kavrayabilme,
12. Yurdumuzdaki nüfus kaybının nedenleri bilgisi,
13. Yurdumuzdaki nüfus kaybının sonuçlarını açıklayabilme,
14. Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sınıflamalar bilgisi,
15. Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sorunlar bilgisi,
16. Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sorunların giderilmesinin önemini kavrayabilme,
17. Yurdumuzdaki yerleşim yerleri ile ilgili sorunlara çözüm önerilerinde bulunabilme,

18. Yurdumuzdaki ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme,
19. Yurdumuzdaki tarım bilgisi,
20. Yurdumuzdaki hayvancılık bilgisi,
21. Yurdumuzdaki su ürünleri bilgisi,
22. Yurdumuzdaki orman ürünleri bilgisi,
23. Yurdumuzdaki madenler ve enerji kaynakları bilgisi,
24. Yurdumuzdaki sanayi bilgisi,
25. Yurdumuzdaki ulaşım bilgisi,
26. Trafik kazalarının topluma verdiği zararların farkında oluş,
27. Yurdumuzda iletişim bilgisi,
28. Yurdumuzda turizm bilgisi,
29. Turizmin ülke ekonomisine katkılarını kavrayabilme,
30. Eğitimin bir toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme,
31. Sporun bir toplumun sağlıklı gelişmesindeki yerini ve önemini kavrayabilme,
32. Sportif faaliyetlere katılmaktan zevk alış.

Bu iki ünite de bulunan 50 amacın, 39 ders saati içerisinde öğrenciye kazandırılması beklenmektedir. Bu kadar çok amacın belirlenmesi modern öğrenme ve öğretme stratejilerinin uygulanmasını zorlaştırmakta ve öğretmenleri, konuları düz anlatım yöntemiyle işlemeye zorlamaktadır. Örneğin, *Türkiye'miz* ünitesinin yurdumuzda ekonomik hayat alt başlığı için öngörülen süre 9 ders saatidir. Bu süre içerisinde öğrenciye kazandırılması beklenen 8 amaç aşağıdaki gibidir:

1. Yurdumuzdaki ekonomik hayatı oluşturan alanları tanıyabilme,
2. Yurdumuzdaki tarım bilgisi,
3. Yurdumuzdaki hayvancılık bilgisi,
4. Yurdumuzdaki su ürünleri bilgisi,
5. Yurdumuzdaki orman ürünleri bilgisi,
6. Yurdumuzdaki maden ve enerji kaynakları bilgisi,
7. Yurdumuzdaki sanayi bilgisi,
8. Yurdumuzdaki ulaşım bilgisi.

Oysaki yeni programda Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler alt başlığı içerisinde yer alan aynı konular için tek bir amaç (kazanım) belirlenmiştir. Bu da “ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir” biçimindedir. Yeni programda da bu konular için öngörülen süre 9 ders saatidir.

İki Coğrafya ünitesinde bulunan toplam 50 amaç cümlesinin, 24 tanesi “bilgisi” şeklinde bitmektedir. Bu da genel olarak bilginin doğrudan öğrenciye aktarılmasının beklendiğini göstermektedir. Modern eğitim anlayışı içerisinde bulunması gereken eleştirel düşünme, problem çözme gibi becerilerin arka plana itildiğini işaret etmektedir. Örneğin, *Coğrafya ve Dünyamız* ünitesinin “Kıt’alar” ve “Okyanuslar” konu başlıkları için belirlenmiş amaçlar aşağıdaki gibidir:

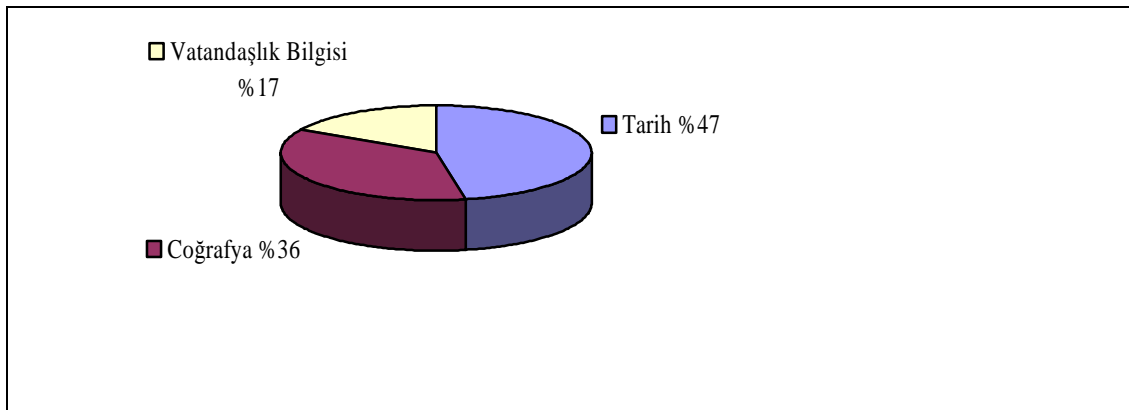
1. Kıt’aları tanıyabilme,
2. Kıt’aların özellikleri bilgisi,
3. Okyanusları tanıyabilme,
4. Okyanusların özellikleri bilgisi.

Öğretmenlerden, kıt’a ve okyanusun tanımı, büyükten küçüğe sıralanışları, yeryüzünün kaçta kaçını kapladıkları, dünya üzerindeki yerlerinin bilinmesi gibi özelliklerinin öğretilmesi beklenmektedir. Oysaki kıt’a ve okyanusların, geçmişteki ve bugünkü insan yaşamına etkileri gibi, öğrencileri düşünmeye ve yorum yapmaya sevk edecek, günlük yaşam bağlantısı kurmalarına olanak sağlayacak özelliklerine yer verilmemiştir.

Amaçlar incelendiğinde Sosyal Bilgilerin, disiplinleri birleştirici özelliğinin programa yansıtılmadığı söylenebilir. *Coğrafya ve Dünyamız* ile *Türkiye’imiz* ünitesinin amaçları Sosyal Bilgilerden çok, bağımsız bir Coğrafya dersinin amaçları gibi görünmektedir.

3.1.2. İçerik Açısından

Daha önceki bölümde belirtildiği gibi 6. Sınıf Sosyal Bilgiler programında iki tane Coğrafya ünitesi yer almakta ve bu üniteler için 39 ders saati önerilmektedir.

Şekil 3. 1998 programında 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi ünite sürelerinin disiplinlere göre dağılımı

Şekil 3, 1998 programına göre 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi ünite sürelerinin disiplinlere göre dağılımını vermektedir. Toplam 108 ders saatinin %47'si Tarih, %36'sı Coğrafya ve %17'si Vatandaşlık Bilgisi disiplinlerine ayrılmıştır. Toplam sürenin yaklaşık üçte birinin ayrıldığı Coğrafya ile ilgili konular aşağıdaki gibidir:

ÜNİTE 2. Coğrafya ve Dünyamız

A. Coğrafya

1. Coğrafyanın Konusu
2. Coğrafya Öğrenmenin Gerekliliği

B. Dünyamız

1. Dünyamızı Tanıyalım
2. Dünya'nın Hareketleri ve Sonuçları
 - a. Dünya'nın Kendi Ekseni Etrafındaki Hareketi ve Sonuçları
 - b. Dünya'nın Güneş Çevresindeki Hareketi ve Sonuçları
3. Kıt'alar
4. Okyanuslar
5. Dünya Üzerinde Herhangi Bir Yerin Coğrafi Konumunun Belirlenmesi
 - a. Matematik Konum ve Sonuçları
 - b. Özel Konum ve Sonuçları

C. İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar

1. Dünyamızda Bazı Canlı Türlerinin Yok Olmasının Doğal Dengeye Etkisi
2. Doğal Kaynaklarımızın Bilinçsizce Tüketilmesi
3. Savaş, Açlık ve İsrar
4. Nükleer, Biyolojik, Kimyasal Silahlar ile Mayınların Kullanımı
5. Başlıca Bulaşıcı Hastalıklar
6. Eğitimsiz Nüfus ve İşsizlik

Ç. 20. Yüzyılda Bilim ve Teknolojide Meydana Gelen Bazı Gelişmeler ve Önemli Olaylar

1. Nükleer Enerji
2. İletişim Teknolojisi
3. Uzayın Keşfi
4. Ulaşım Teknolojileri
5. Silahsızlanmaya Gidilmesi
6. Doku ve Organ Nakli

ÜNİTE 5. Türkiye'miz

A. Yurdumuzda Nüfus ve Yerleşme

1. Yurdumuzda Nüfus

- a. Genel Nüfus Sayımları ve Yararları
- b. Yurdumuzda Nüfusun Genel Dağılışı
- c. Kırsal Yerleşmelerden Kentlere Göçün Neden ve Sonuçları
- ç. Yurdumuzda Nüfus Artışının Nedenleri ve Sonuçları
- d. Yurdumuzda Nüfus Kaybının Nedenleri ve Sonuçları

2. Yurdumuzda Yerleşme

- a. Kırsal Yerleşmeler
- b. Kentsel Yerleşmeler

B. Yurdumuzda Ekonomik Hayat

1. Tarım
2. Hayvancılık
3. Su Ürünleri
4. Orman Ürünleri
5. Madenler ve Enerji Kaynakları
6. Sanayi
7. Ulaşım
8. İletişim
9. Ticaret
10. Turizm

C. Yurdumuzda Eğitim Sanat ve Spor

1. Yurdumuzda Eğitim
2. Yurdumuzda Sanat
3. Yurdumuzda Spor

Programa genel olarak bakıldığında mevcut altı ünite arasında herhangi bir bağ bulunmamaktadır. Ünite içerisinde yer alan konularda genellikle tek disiplin hâkimdir. Bu durumun Sosyal Bilgiler dersinin var oluş sebebine ters düştüğü söylenebilir.

Müfredatın ikinci ünitesi olan *Coğrafya ve Dünyamız*'da ilk olarak "Coğrafyanın Konusu" ve "Coğrafya Öğrenmenin Gerekliliği" konuları yer almaktadır. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi konuları içinde de Coğrafya konuları yer aldığı için bu konuların 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öncelikle yer alması gerekmektedir.

“Dünyamız” başlıklı konu içerisinde eksen, kutup noktaları, kutup dairesi, dönence, ekvator, paralel, meridyen, enlem, boylam gibi soyut kavramlar yer almaktadır. Öğrencilerin büyük bölümü bu kavramları anlamakta ve ifade etmekte zorluk çekmekte ve kavram yanılgısına düşmektedir (Akbaş, 2002). Somut işlem döneminden henüz çıkmış olan 6. Sınıf öğrencileri için bu kavramlar ağır gelebilmektedir. Dolayısıyla bu kavramların daha ileri sınıf düzeylerinde öğretilmesi uygun olacaktır.

Bu kavramlar ders kitaplarında bile yanlış tanımlanabilmektedir. Örneğin, “kutup noktalarından eşit uzaklıkta olan ve yeryuvarlağını iki eşit yarıma ayıran daireye ekvator denir”. Yine “bir dünya haritasını veya model küreyi incelediğimizde, üzerinde birbirini dik açılarla kesen birtakım çizgilerin olduğunu görürüz. Bu çizgiler paralel ve meridyenlerdir. Çizgilerden bir kısmı, ekvatora paralel daireler biçimindedir. Bunlara paralel daireleri denir” (Şenünver vd., 2004: 38). Bu tanımlarda paralellere “paralel daireleri” denilmektedir. İlköğretim ve ortaöğretim matematik ve geometri derslerinde anlatılan ve birbirinden farklı olan daire ve çember kavramları burada birbirine karıştırılmakta ve kavram karmaşası yaratılmaktadır. Bilindiği gibi çember, “bir düzlemde sabit bir noktadan eşit uzaklıkta bulunan noktaların geometrik yeridir” (Demirtaş, 1986: 45). Daire ise “bir çember ile bu çemberin sınırladığı düzlemsel bölgedir” (Demirtaş, 1986: 55). Bir başka deyişle çemberin çevresinin uzunluğu, dairenin ise alanı vardır. Ekvator bir daire olsaydı çevresinin uzunluğu olmaz alanı olurdu. Ekvatorun çevresinin uzunluğu hesaplanabildiğine göre ekvator ve diğer paraleller daire değil, çemberdir (Şahin, 2001: 94).

Yine “yerküre üzerinde herhangi bir nokta ile ekvator arasındaki yayın derece, dakika ve saniye cinsinden değerine o noktanın enlemi” denir (Şenünver vd, 2004: 45). Bu tanımdaki açının bulunması ve gösterilmesi mümkün görülmemektedir. Çünkü yeryüzünde bulunan bir noktanın Ekvatora sonsuza yakın sayıda uzaklığı vardır. Oysaki enlemin doğru tanımı “yeryüzündeki bir noktayı ekvator düzleminin merkezine birleştiren doğru ile ekvator düzlemi arasındaki açının değeri o noktanın enlemidir” şeklinde olmalıdır.

1990’lı yıllarda çevre sorunlarının artışına paralel olarak doğal çevre ile ilgili konular programda daha geniş yer bulmuştur. “İnsanlığı Tehdit Eden Bazı Önemli Olaylar” başlığı içerisinde dünyamızda bazı canlı türlerinin yok olmasının doğal dengeye etkisi, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesi, savaş, açlık ve israf, nükleer, biyolojik, kimyasal silahlar ile mayınların kullanılması, başlıca bulaşıcı hastalıklar, eğitimsiz nüfus ve işsizlik gibi öğrencilerde merak uyandıracak, araştırmaya

yönlendirecek nitelikte güncel konular yer almakla birlikte küresel ısınma, ozon tabakasının delinmesi gibi önemli konulara yer verilmemiştir. Ancak bu konularla ilgili belirlenen amaçta konu başlıkları belirtilmeyip “dünyamızda insanlığı etkileyen başlıca olaylar bilgisi” denerek öğretmenlere esneklik sağlanmıştır.

Genel olarak, 1998 programının hem genel, hem de özel amaçlar açısından yoğun olduğu, beceriden ziyade bilgiyi ön plana aldığı, Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinleri bütünleştirici bir özellikte olmadığı, konuların günlük yaşam bağlantısı kurmadığı söylenebilir.

3.1.3. Öğrenme-Öğretme Süreci Açısından

1998 Programında öğrenme- öğretme süreci ile ilgili olarak herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak “Programın Uygulanmasıyla İlgili Açıklamalar” kısmındaki 43 maddenin birçoğu öğrenme-öğretme süreci ile ilgilidir.

İlk beş maddede Atatürk İlke ve İnkılâplarına, Atatürk’ün düşünce sistemine bağlı kalarak öğrencilerin duyuşsal alanlarının geliştirilmesi istenmiştir. Bu maddeler aşağıdaki gibidir:

1. Öğrencilerin, Atatürk İlke ve İnkılâplarına bağlı, laik, demokratik ve çağdaş değerleri benimseyen ve koruyan bireyler olarak yetişmeleri sağlanır,
2. Öğrencilere, Atatürk’ün “milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma” idealini gerçekleştirmek gerektiği bilinci kazandırılır,
3. Her sınıftan yararlanarak öğrencilere, Atatürk’ün “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesinin ve devletin bağımsızlığının, yurt ve millet bütünlüğünün ancak güçlü olmakla sürdürülebileceği bilinci kazandırılır,
4. Toplumun bireyi olan öğrencilerin güven duygularını kuvvetlendirmek için Atatürk’ün “Türk, Öğün, Çalış, Güven” ve “Ne Mutlu Türk’üm Diyene” sözleri temel alınır,
5. Öğrencilerin; Türk milletine, Türk bayrağına, Türk ordusuna ve vatanına hizmet eden kişilere sevgi, saygı ve güven duyguları kuvvetlendirilir; milli birlik ve dayanışmanın anlam ve önemi kavratılır.

Görüldüğü gibi bu maddelerde öğrencilere kazandırılacak manevi özellikler belirtilmiştir. Ancak bunların nasıl bir süreç içerisinde, hangi yöntemlerle kazandırılacağına yer verilmemiştir.

6. maddede konuların Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık, Ekonomi, Psikoloji, Sosyoloji, Antropoloji, Hukuk ve Eğitim alanlarıyla ilgili olarak çok yönlü işlenmesi istenmektedir. Ancak ünitelerde genellikle tek disiplinin hâkim olması, üniteler içerisinde belirlenen amaçların tek disiplini içermesi bu maddenin uygulanmasını güçleştirmektedir.

7. maddede programda bulunan içerik sıralamasına uyma zorunluluğunun olduğu vurgulanarak, çevre şartlarına uygun olarak öğretmenlerin konu ekleyebileceği veya konu sıralamasında değişiklik yapabileceği belirtilmiştir.

8, 9, 10, 11, 12, 13 ve 14. maddelerde demokratik yaşamın önemi vurgulanarak, öğrencilere demokratik yaşamın özelliklerinin benimsetilmesi istenmiştir. Ancak bu özelliklerin kazandırılmasında izlenecek süreç hakkında pek bilgi bulunmamaktadır. Bu maddeler aşağıdaki gibidir:

8. Toplumunu yönlendiren Mustafa Kemal Atatürk ve diğer Türk büyüklerinin sadece milli değil, evrensel yönlerini de kavrayarak ve takdir ederek; milletimize de düşen insanlık görevleri bulunduğunu görür, insanlığa sevgi, saygı ve hizmet verme bilincine varırlar,

9. Türk İnkılâbının anlamını, ayrı ayrı yönlerden önemini, Türkiye'nin refah ve mutluluğuna yaptığı ve ülkenin geleceğine yapacağı etkiyi kavrar; Türk inkılâbının değerlerine bağlı ve bunları her zaman korumaya hazır, fedakâr birer Türk evladı olarak yetişirler,

10. Bugünkü uygarlığın uzun bir geçmişin eseri olduğunu kavrar; bu uygarlıkta Türk milletinin hizmetini ve payını anlayarak Atatürk'ün direktifleri uyarınca "milli kültürümüzü çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkarma" yolunda her fedakârlığı göze alabilme bilincini kazanırlar,

11. Bugünü daha iyi değerlendirebilmeleri için geçmiş çağlardaki sosyal, ekonomik ve siyasi olayların neden ve sonuçlarını günümüzle kıyaslama yaparak düşünme, araştırma ve akıl yürütme yeteneğini geliştirirler,

12. Her yerde görev ve sorumluluk alabilecek hale gelir, aile bütünlüğüne bağlılık kazanır, ailenin refah ve mutluluğu için sorumluluk ve görev duygularını geliştirirler,

13. Kanun kavramını benimser; kanunlara ve devlet otoritesine uyma duygusunu ve alışkanlığını kazanırlar,

14. Çevresindeki eski, yeni sanat ve kültür eserlerini, müze anıtlar gibi milli değerlerimizi tanır; onları korumak gerektiğini öğrenirler.

17. maddede günlük hayatta gerçekleşen olaylardan yararlanılarak öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi konularına ilgilerinin çekilmesi istenmiştir. Bunun için öğrenci seviyesine uygun gazete ve dergilerde çıkan yazı ve resimlerden yararlanılması gerektiği belirtilmiştir.

20. maddede kavramların ilgili olduğu konu ile birlikte öğretilmesi istenmiştir. Ancak kavramların nasıl öğretilmesi ile ilgili bilgi verilmemiştir. Oysaki yeni programda kavramların öğretimi sırasında kavram haritalarından yararlanılması gerektiği ve kavram haritalarının nasıl oluşturulacağına dair ayrıntılı biçimde bilgi yer almaktadır.

23. madde Tarih ve Coğrafya konularının öğretimi ile ilgilidir. Coğrafya ile ilgili olarak olayların neden ve sonuç analizinin yapılması, insanla doğal ortamın etkileşimi üzerinde durulması, olayların farklı dağılış nedenlerinin açıklanması, istatistiklerin grafikler şeklinde sunulması istenmiştir. Ancak program için belirlenen amaçlar ve içeriğin bu maddeyle örtüşmediği, amaç ve içeriğin ayrıntı sayılabilecek yer adlarının ve istatistiksel bilgilerin ezberletilmesine yol açtığı söylenebilir. Örneğin, 7. Sınıf *Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri* ünitesinde her bölge için; bölgenin bölümlerinin özellikleri bilgisi, bölgenin bölümlerinin özelliklerini kavrayabilme, bölgeyi gösteren haritayı okuyabilme amaçları belirlenmiştir. Bu amaçlara uygun olarak Şenünver vd. (2005)'nin hazırlamış olduğu 7. Sınıf ders kitabında ülkemizin yerşekilleri ile ilgili olarak öğretilmesi gereken dağ sayısı 62, ova sayısı 53, akarsu sayısı 31, göl sayısı 20, plato sayısı 10'dur.

24. maddede, doğal kaynakların tükenmediği, gelecek nesillerin de bu kaynaklardan yararlanması gerektiği, bu nedenle doğal kaynakların korunması ve verimli kullanılması gerektiği bilincinin öğrencilere kazandırılması istenmektedir. Ancak bu kazanımın hangi yöntemle sağlanacağı belirtilmemiştir.

25. maddede *Türkiye'nin Coğrafi Bölgeleri* ünitesi işlenirken, Kurtuluş Savaşı ve Cumhuriyetin ilk yıllarındaki gelişmelerin bölge ile ilişkilendirilmesi istenmiştir. Bir ünite ile sınırlı olmak şartıyla Tarih ve Coğrafya bilimleri ilişkilendirilerek disiplinler arası yaklaşım benimsenmiştir.

30. madde öğretim yöntem ve teknikleri ile ilgilidir. Öğretmenlerin anlatım ve soru-cevap tekniğinin yanında münazara, örnek olay incelemesi, problem çözme gibi öğrenciyi aktif kılan teknikleri kullanması istenmiştir.

32. madde öğrencilere kazandırılması düşünülen beceriler ile ilgilidir. Çeşitli kaynaklardan bilgi elde etme ve başkalarına sunma, yardımlaşma, işbirliği yapma,

birlikte çalışma, eleştirel düşünme, başkalarının görüşlerine saygı duyma, gruba katılma, grubu yönetme, kendine güvenme, sorumluluk alma, toplumun karşısında konuşabilme gibi becerilerin küme çalışması yöntemiyle kazandırılması istenmiştir. Bu haliyle 2005 programında yer alan becerilerle benzerlik göstermektedir. Ancak 2005 programında bu becerilerin hangi sınıf düzeyinde, hangi ünitelerde kazandırılacağı ayrıntılı olarak belirtilmişken bu programda küme çalışması yapılmasının dışında ipucu bulunmamaktadır.

35. madde araç- gereç kullanımı ile ilgilidir. Öğretmenlerin harita, yerküre, video kaset, film, film şeridi, slayt, bilgisayar, CD ve disketlerden yararlanması istenmektedir. 36. maddede öğretmenlerin konuları yakından uzağa, somuttan soyuta, basitten karmaşığa ilkelerine göre işlemesi istenmektedir. 37 ve 38. maddelerde harita ve atlas kullanımının önemi belirtilerek, harita, grafik ve şemaların güncel bilgiler içeriyor olması gerektiği vurgulanmıştır.

3.1.4. Değerlendirme Açısından

1998 programında değerlendirme ile ilgili olarak herhangi bir bölüm bulunmamaktadır. Ancak programın uygulanmasıyla ilgili açıklamalar kısmındaki 41. madde değerlendirme ile ilgilidir. Bu maddede “öğrencilerin davranışlarındaki gelişmeler ve edindikleri alışkanlıklar gözlenir, kazandıkları bilgiler, çeşitli teknikler ve ölçme araçları ile ölçülüp değerlendirilir” denilmektedir. Ancak çeşitli teknikler ve ölçme araçlarının ne olduğu konusunda bilgi verilmemiştir.

Davranışçı yaklaşım esas alınarak hazırlanmış bu programda öğrencilerin değerlendirilmesi, öğretimden ayrı bir süreç olarak algılanmış ve genellikle ünite sonlarında uygulanan yazılı yoklamalar yoluyla yapılmış, böylece davranış değişikliklerinin gerçekleşip gerçekleşmediği, gerçekleşmişse bunun ne ölçüde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır.

3.2. 2005 PROGRAMI

3.2.1. Tanımlar

Daha önceki Sosyal Bilgiler programları genel olarak davranışçı kuram örnek alınarak hazırlanmışken, yeni Sosyal Bilgiler programı yapılandırıcı kuram

benimsenerek hazırlanmıştır. Bu değişim kazanım, beceri, değer, öğrenme alanları gibi yeni kavramları da beraberinde getirmiştir.

Yapılandırıcı Kuram: İngilizcede *constructivism* olarak adlandırılan yapılandırıcılık, Türkçede oluşturmaçılık, inşaçılık, yapısalcılık, yapılandırmaçılık gibi adlarla anılmaktadır. Öğrenenin etkin rol aldığı yapılandırıcı öğrenmede “sadece okumak ve dinlemek yerine tartışma, fikirleri savunma, hipotez kurma, sorgulama ve fikirleri paylaşma gibi öğrenme sürecine etkin katılım yoluyla öğrenme gerçekleştirilir. Bireylerin etkileşimi önemlidir. Öğrenenler, bilgiyi olduğu gibi kabul etmezler, bilgiyi yaratır ya da tekrar keşfederler” (Perkins 1999’dan aktaran Şaşan, 2002: 49). Erdem’e göre (2001: 58) yapılandırıcılık yaklaşımında amaç, “öğrenenlerin ne yapacaklarını önceden belirlemek değil, bireylere araçlar ve öğrenme materyalleri ile öğrenmeye kendi istekleri doğrultusunda yön vermeleri için fırsat vermektir”. Ülgen’e göre (1994: 144) yapılandırıcı öğrenme, “öğrenenin kendi yetenekleri, güdülere, inançları, tutumu ve tecrübelerinden edindikleri ile oluşan bir karar verme sürecidir. Birey öğrenme sürecinde seçici, yapıcı ve etkindir”.

Öğrenme Alanı: İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf öğretim programı ve kılavuzunda öğrenme alanı “birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapı” olarak tarif edilmiştir (MEB, 2006: 62). Sosyal Bilgiler dersi, sosyal hayatın tüm yönlerini kapsadığı varsayılan dokuz öğrenme alanı ile yapılandırılmıştır. Bunlar, birey ve toplum; kültür ve miras; insanlar, yerler ve çevreler; üretim, dağıtım ve tüketim; zaman, süreklilik ve değişim; bilim, teknoloji ve toplum; gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler; güç, yönetim ve toplum; küresel bağlantılardır. Öğrenme alanları birbirinden bağımsız olarak düşünülmemiştir. Her öğrenme alanı, diğer alanlarla yakın ilişki içerisindedir.

Kazanım: İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf öğretim programı kılavuzunda kazanım “öğrenme süreci içerisinde planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır” (MEB, 2006: 353). Bu yönüyle daha önceki programlarda yer alan amaçların yerini aldığı söylenebilir. Programda yer alan her üniteye öğrencilere kazandırılacak kazanımlar belirtilmiştir. Kazanımlar öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştırmaktadır.

Beceri: Sosyal Bilgiler 6. Sınıf programında beceri, “uygun öğrenme ve öğretim ortamında bireyin, hazır bulunuşluk düzeyine göre düşünsel ve davranışsal bir çabaya girmesi sonucu bir işi kolaylıkla ve ustalıkla yapar hale gelmesidir” (MEB, 2006: 353) şeklinde tanımlanmıştır.

Konuların işlenişi sırasında öğrencilere kazandırılacak kazanımların yanında her üniteye öğrenciye doğrudan verilecek beceriler de önceden belirtilmiştir. Bu beceriler Şekil 4’de gösterilmiştir:

Şekil 4. 2005 programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen beceriler

İlköğretim 4, 5, 6 ve 7. Sınıf düzeyinde ilk dokuz becerinin öğrencilere tüm derslerde ortak çabayla, son altı becerinin ise Sosyal Bilgiler dersi ile kazandırılması amaçlanmıştır.

Değer: Sosyal Bilgiler programındaki temel öğelerden biri de değer kavramıdır. Özgüven’e göre (1999) değer, “bir sosyal grup veya toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından doğru ve gerekli oldukları kabul edilen ortak düşünce, amaç, temel ahlaki ilke ya da inançlardır”. Bir toplumun ortak değerlere sahip olması o toplumun sağlıklı bir şekilde hayatını devam ettirmesini kolaylaştırır. Sosyal Bilgiler Programında öğrencilere kazandırılması düşünülen yirmi değer belirlenmiş ve her üniteye, ünitenin içeriğine uygun olarak bir değer kazandırılması amaçlanmıştır. Bu değerler Şekil 5’te gösterilmiştir:

Şekil 5. 2005 programında öğrencilere kazandırılması hedeflenen değerler

3.2.2. Programın Amaçları Açısından

Yeni programda Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır,
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir,

3. Atatürk ilke ve inkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; laik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur,

4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasa önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir,

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder,

6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar,

7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir,

8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslar arası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar,

9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır,

10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar,

11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır,

12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretimde bilimsel ahlakı gözetir,

13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, Sosyal Bilimlerin temel kavramlarından yararlanır,

14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşler öne sürer,

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler,

16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder,

17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir.

2005 programında “genel amaçlar, öğrenme alanları etrafında yapılandırılmış ünitelerde, kazanımlara yansıtılmıştır” (Öztürk, 2006: 33). Eski programa göre Sosyal Bilgiler dersinin genel amaç sayısı azaltılarak 43’ten 17’ye indirilmiştir. Amaçların bir kısmının ulusal, bir kısmının evrensel, bir kısmının ise hem ulusal, hem de evrensel değerler içerdiği söylenebilir. Örneğin, ulusal değerler içeren amaçlar arasında “Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir” biçiminde ifade edilen 2. madde yer almaktadır. Yine “Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, milli bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder” biçiminde ifade edilen 5. maddenin de ulusal nitelikte olduğu söylenebilir.

Evrensel değerler içeren amaçlar daha geniş yer kapsamaktadır. 10, 11, 12, 13, 14 ve 16. maddeler örnek olarak gösterilebilir. 17. maddede ise “insanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir” denerek hem ulusal hem de evrensel değerler ön plana alınmıştır. Programda daha öncekilerin aksine evrensel değerlere ağırlık verilmesi, ülkemizin Avrupa Birliği ile bütünleşme sürecinde olması ve küreselleşme hareketinin hız kazanması ile açıklanabilir.

Genel amaçlar içerisinde Coğrafyayı doğrudan ilgilendiren iki madde aşağıdaki gibidir:

1. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar,
2. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.

İlk maddede bir bakıma Coğrafyanın tanımını yapılarak, öğrencilerin yorum ve sentez yapabilme özelliğini kazanması beklenmektedir. İkinci maddede ise Coğrafyanın ilgi alanına giren ancak Sosyal Bilimlerin hemen hemen her bilim dalının faydalandığı harita, grafik, tablo, küre gibi temel unsurların önemi vurgulanmaktadır.

Programda genel amaçların yanında her sınıf düzeyi için ayrı ayrı belirlenmiş kazanımlar yer almaktadır. Kazanımlar, eski programdaki özel amaçlara benzetilebilir. Tablo 3, sınıflar düzeyinde eski ve yeni programdaki kazanım (özel amaç) sayılarını göstermektedir.

Tablo 3. Sınıflar düzeyinde eski ve yeni programdaki kazanım (özel amaç) sayıları

Sınıflar	1998 Programı (Özel Amaç Sayısı)	2005 Programı (Kazanım Sayısı)*	Değişim (%)
4	96	46	-52
5	62	47	-24
6	108	43	-60
7	86	40	-54

(*) 1998 Programındaki özel amaçlar, 2005 programında kazanım olarak ifade edilmiştir. Kaynak: MEB, 2005: 10-11, MEB, 2006: 10.

Tablo 3'te görüldüğü gibi yeni programda kazanım sayıları her sınıf düzeyinde önemli miktarda azalmıştır. Bu değişimden en çok etkilenen %60'lık azalma oranı ile 6. Sınıflar olmuştur.

Eski programda olduğu gibi Sosyal Bilgiler dersi ünitelere ayrılmıştır. Ünitelerin içeriğine göre kazanım sayıları değişmektedir. Tablo 4, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri ve kazanım sayılarını göstermektedir.

Tablo 4. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri, kazanım sayıları ve öngörülen ders saatleri

Ünite	Kazanım Sayısı	Öngörülen Ders Saati
1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	6	12
2. Yeryüzünde Yaşam	7	15
3. İpek Yolunda Türkler	9	24
4. Ülkemizin Kaynakları	6	18
5. Ülkemiz ve Dünya	5	12
6. Demokrasinin Serüveni	5	15
7. Elektronik Yüzyıl	5	12
Toplam	43	108

Kaynak: MEB, 2006: 10.

Ünitelerin kazanım sayıları ile öngörülen ders saatleri arasında standart bir oran bulunmasa da, genel olarak kazanım sayıları ile ders saatleri arasında doğru orantı olduğu söylenebilir. Örneğin kazanım sayısı en yüksek ünite olan İpek Yolunda Türkler için ayrılan ders saati sayısı da diğer ünitelerden daha fazladır.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi üniteleri ve kazanımları aşağıdaki gibidir:

ÜNİTE 1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum

1. Yakın çevresindeki bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu fark eder,

2. Olgu ve görüşü ayırt eder,
3. Bilimsel araştırma basamaklarını kullanarak araştırma yapar,
4. Bir soruna getirilen hak, sorumluluk ve özgürlükler temelinde olması gerektiğini savunur,
5. Sosyal Bilgilerin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak gelişimine katkısını fark eder,
6. Atatürk'ün ülkemizdeki sosyal bilimlerin geliştirilmesi için yaptığı uygulamalara örnek verir.

ÜNİTE 2. Yeryüzünde Yaşam

1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar,
3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye'deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar,
6. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur,
7. Anadolu ve Mezopotamya'da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.

ÜNİTE 3. İpek Yolunda Türkler

1. Destan, yazıt ve diğer belgelerden yararlanarak, Orta Asya ilk Türk devletlerinin siyasal, ekonomik ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur,
2. Orta Asya ilk Türk devletlerinin kültürel özellikleriyle yaşadıkları yerlerin coğrafi özelliklerini ilişkilendirir,
3. Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek, Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar,
4. İpek Yolu'nun toplumlar arası siyasal, kültürel ve ekonomik ilişkilerdeki rolünü fark eder,

5. Görsel ve yazılı materyallerden yararlanarak İslamiyet'in ortaya çıkışı ve yayılışını inceler,

6. Türklerin İslamiyet'i kabulleri ile birlikte siyasi, sosyal ve kültürel alanlarda meydana gelen değişimleri fark eder,

7. Dönemin devlet adamları ve Türk büyüklerinin hayatından yararlanarak ilk Türk-İslam devletlerinin siyasal, sosyal ve kültürel özelliklerine ilişkin çıkarımlarda bulunur,

8 Örnek incelemeler yoluyla kutlama ve törenlerimizdeki uygulamaların kültürümüzü oluşturan unsurlarla ilişkisini değişim ve süreklilik açısından değerlendirir,

9. Orta Asya ilk Türk devletleri ve Türk-İslam devletlerinin Türk kültür, sanat ve estetik anlayışına katkılarına kanıtlar gösterir.

ÜNİTE 4. Ülkemizin Kaynakları

1. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir,

2. Türkiye'nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar,

3. Vatandaş sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur,

4. Doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır,

5. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir,

6. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır.

ÜNİTE 5. Ülkemiz ve Dünya

1. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyada nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur,

2. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini, kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir,

3. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk'ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir,

4. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder,

5. Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir.

ÜNİTE 6. Demokrasinin Serüveni

1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır,
2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim ve anlayışının tarihsel gelişimini tartışır,
3. Demokratik dönemlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur,
4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder,
5. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

ÜNİTE 7. Elektronik Yüzyıl

1. Sosyal bilimlerdeki çalışma ve bulgulardan hareketle sosyal bilimlerin toplum hayatına etkisine örnekler verir,
2. Bilimsel ve teknolojik gelişmelerin gelecekteki yaşam üzerine etkilerine ilişkin yaratıcı fikirler ileri sürer,
3. Tıp alanındaki buluş ve gelişmelerle insan hayatı ve toplumsal dayanışma arasındaki ilişkiyi fark eder,
4. Telif ve patent hakları saklı ürünlerin yasal yollardan temin edilmesinin gerekliliğini savunur,
5. Uygulama ve eserlerinden yola çıkarak Atatürk'ün akılcılığa ve bilime verdiği önemi fark eder.

Her ne kadar yeni program disiplinleri bütünleştirici bir yaklaşıma göre hazırlanmış olsa da kazanımlar, ünitelerin hangi disiplin ya da disiplinleri içerdiği hakkında fikir vermektedir. *Yeryüzünde Yaşam, Ülkemizin Kaynakları, Ülkemiz ve Dünya* ünitelerinin kazanımları daha çok Coğrafyayı ilgilendirmektedir. Genel olarak ülkemizde Coğrafya “bölge, ülke ve hatta dünyadaki dağ, akarsu, göl, baraj adlarının, başkentlerin, tarım, sanayi ürünlerinin adlarının ezberlenmesi” (Kabapınar, 2006: 28) olarak görülmektedir. Toplumumuzda bu yanlış anlayışın egemen olmasında hazırlanan ders amaçlarının da etkisi olduğu söylenebilir. Daha önceki programlarda coğrafi bilginin edinilmesi ön planda tutulmuş, edinilen bu coğrafi bilgilerin yorumlanması, bu bilgiler ışığında çıkarım ve genellemelerde bulunulması göz ardı edilmiştir. Yeni programdaki kazanımlar bu yanlışlığı giderecek niteliktedir. Örneğin, *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinin ilk kazanımında “farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur” ifadesi yer almaktadır. Bilindiği gibi ölçek, haritalardaki küçültme oranıdır ve haritaların temel unsurlarından

biridir. Haritanın kullanım amacına ve haritaya konu olacak yerin büyüklüğüne göre ölçek değişebilir. Dolayısıyla aynı yerin birçok değişik ölçekle haritası çizilebilir. Fakat yapılacak her değişik ölçekli haritada gösterilecek unsurlar birbirinden farklılıklar gösterecektir. Öğrencinin farklı ölçekli haritaları inceleyerek bu farklılıkları kendisinin bulması beklenmektedir. Bu sayede öğrenci daha önceden edindiği bilgileri kullanarak, yeni bilgiye kendisi ulaşmaya çalışacaktır.

Yine *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinin 3 nolu kazanımında “dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur” ifadesi yer almaktadır. Bilindiği gibi iklim, insan ve doğal çevre üzerinde çok geniş etkilere sahiptir. Yer şekilleri, bitki örtüsü, tarım ürünleri, hayvan türleri, sanayi, ulaşım, turizm, yerleşme, mesken tipi ve beslenme gibi birçok unsur iklimden etkilenmektedir. Herhangi bir yerin yukarıda sayılan özelliklerine bakılarak o yerin iklimi hakkında bilgi sahibi olunabilir. Bu kazanımda öğrencilerin dünyanın farklı bölgelerindeki insan yaşamlarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunmaları beklenmektedir. Böylece iklim özellikleri bilgisi öğrenciye doğrudan aktarılmayacak, bilgiye öğrencinin kendisinin ulaşması sağlanacaktır. Bu sayede öğrencinin, öğrenme sürecinde tamamen aktif hale getirilmesi amaçlanmaktadır.

Kazanımlar açısından Coğrafya ile ilgili bir başka yenilik, daha önceki programların temelini teşkil eden genişleyen çevre modelinden vazgeçilmiş, onun yerine genelden öze ilkesine önem verilmiştir. Örneğin, *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinde iklim konusunun öğretimiyle ilgili kazanımlar aşağıdaki gibidir:

1. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
2. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur.
3. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışı, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar.

Görüldüğü gibi önce dünyanın değişik bölgeleri ve iklimleri, sonra Türkiye’de görülen iklim türleri, son olarak iklim türlerinin ülkemizdeki dağılışının öğrencilere kazandırılması hedeflenmektedir.

Daha önceki programlardan farklı olarak, öğrencilere genel amaç ve kazanımların yanında bazı becerilerin de kazandırılması hedeflenmiştir. Bu beceriler aşamaları ile birlikte aşağıdaki gibidir:

1. Eleştirel Düşünme

1. Bir kanıtı kullanma ya da referansa dayanma,
2. Sebep sonuç ilişkisini belirleme,
3. İlkeleri türetme,
4. Genelleme yapma,
5. Farklı bakış açılarını açıklama,
6. Kararları sorgulama,
7. Sınıflama yapma,
8. Değerlendirme (ölçüt belirleme),
9. Karşılaştırma yapma,
10. İlgili ve ilgisiz bilgiyi ayırt etme,
11. Kalıp yargıları fark etme,
12. Çıkarımda bulunma.

2. Yaratıcı Düşünme

1. Esnek ve orijinal olma,
2. İmgeleme,
3. Analiz, sentez, değerlendirme yapma,
4. Sıra dışı bağlantılar kurma.

3. İletişim

1. Dinleme,
2. Sözlü ya da yazılı olarak kendini ifade etme,
3. Tartışma,
4. Bağlantı kurma,
5. Farklı perspektiften bakma,
6. Açık fikirli olma,
7. Başkalarının duygu ve düşüncelerini anlama,
8. Farklılıklara saygı duyma,
9. Görüşlerini gerekçelendirme,
10. Ortak bir amaç çevresinde toplanma.

4. Araştırma

1. Okuduğunu anlama,
 - a. Ana fikri çıkarmak için okuma,
 - b. Ana fikri bulmak için bölüm ve konu başlıklarını okuma,
 - c. Çalışılan konu ile ilgili paragrafları seçme,

- d. Okuduğunu yorumlama,
 - e. İlgili terim ve kelimenin anlamını bulmak için sözlük, kelime listesi oluşturma,
 - f. Kelime anlamına ulaşmak için uygun kaynakları kullanma,
 - g. Artan sosyal bilimler kavramlarını tanıma ve anlama,
 - h. Olgu ve fikirleri ayırma, propagandayı tanıma,
 - i. Yazarın yargısını tanıma,
 - j. Metni anlamaya yardımcı olan resimlerdeki ipuçlarını ve açıklamaları kullanma,
 - k. Değişik amaçlar için okuma (analitik okuma, eleştirel okuma, soru cevaplamak ve fikir oluşturmak için okuma),
 - l. Değişik şekillerde basılmış materyalleri okuma (kitap, gazete, dergi vb.),
 - m. Anlamı zenginleştirmek için edebi metinleri inceleme.
2. Bilgiyi bulma, kullanılabilir biçimde planlama ve yazma,
- a. Kütüphane kullanma,
 - b. Özel referans kaynaklarına ulaşma,
 - c. Basılı ve görsel kaynaklardaki bilgilere ulaşma,
 - d. Kitabın farklı bölümlerini kullanma,
 - e. Anahtar sözcükleri, ciltlerdeki rakam ve harfleri, indeks ve referansları kullanma,
 - f. Bilgi kaynaklarını değerlendirme,
 - g. Uygun bilgi kaynağını kullanma,
 - h. Kaynak olarak toplumu kullanma ve bireylerle görüşmeler yapma (sözlü tarih çalışması),
 - i. Kullanılabilir biçimlerde bilgiyi planlama ve yazma,
 - j. Yararlandığı kaynakları kaynakçada titizlikle gösterme.
5. Problem Çözme
- 1. Problemi tanımlama ve sınırlandırma,
 - 2. Problemin çözümüne yönelik hipotezler ortaya atma,
 - 3. Veri ve kaynak araştırması yapma,
 - 4. Hipotezleri test etme,
 - 5. Probleme yönelik bir çözüme varma.
6. Karar Verme
- 1. Sorunun farkına varma,

2. Sorunu tespit edebilme ve tanıma,
 3. Sorunun çözümü için hipotez ileri sürme,
 4. Sorunun çözümü için veri toplama, düzenleme ve değerlendirme,
 5. Hipotezi test etme,
 6. Çözüm yollarını öğrenme,
 7. Çözüm yollarından uygun olanına karar verip uygulamaya koyma,
 8. Çözümü değerlendirme.
7. Bilgi Teknolojilerini Kullanma
1. Yönergeden yararlanarak bilgisayarı kullanma,
 2. Farklı kaynaklardan toplanmış bilgiyi kaydetme, biçimlendirme, tekrar kullanma,
 3. Biçimlendirdiği bilgiyi bilgisayar ortamında sunma,
 4. Metin, grafik, renk ve ses efektleri kullanarak çoklu ortamda rapor hazırlama,
 5. Telefon ve televizyon ağlarını kullanarak bilgiye ulaşma yeteneğini kazanma,
 6. Günlük hayatta ulaşabildiği teknolojik ürünleri amacına uygun olarak kullanma.
8. Girişimcilik
1. Meslekleri ve çevresindeki işyerlerini tanıma,
 2. Çevresindeki tanınmış ve başarılı girişimcileri tanıma,
 3. Kişilerin ekonomi içinde, çalışan ve tüketici olarak oynadıkları rolleri keşfetme,
 4. Eğitimin kendi gelecekleri üzerindeki önemli rolünü anlama,
 5. Ekonominin temel kavramlarını edinme,
 6. Girişimciliğin karşı karşıya olduğu zorlukları anlama,
 7. Yenilikçi fikirler sunma ve ürünler tasarlayabilme.
9. Türkçe'yi Doğru Güzel ve Etkili Kullanma
1. Dinleme,
 2. Konuşma,
 3. Okuma,
 4. Yazma,
 5. Görsel okuma / sunu.
10. Gözlem
1. Çevresindeki olay ve olgulara dikkat etme,
 2. Çevresindeki olay ve olguları algılama,
 3. Çevresindeki olay ve olguları doğru ve tarafsız tanımlama,
 4. Çevresindeki olay ve olguların neden ve sonuçlarını açıklama,
 5. Gözlediklerinin nedenlerini sorgulayıp sonuçlarını tahmin edebilme,

6. Olay ve olgular arasında ilişkiler kurabilme, benzer ya da farklı yönlerini ortaya koyma,

7. Gözlediklerini kaydetme ve aktarma,

8. Gözlediklerini daha önce öğrendikleri ile karşılaştırabilme ve bağdaştırabilme,

9. Gözlediklerini araştırmalarda veri olarak veya gelecek ile ilgili planlamalar yapmak için kullanabilme,

10. Benzer olaylarla ilişkilendirme ve böyle bir olayla karşılaştığında ne yapması gerektiğine dair davranış geliştirme.

11. Mekânı Algılama

1. Uzay ilişkilerini görebilme,

a. Bir cismin uzayda ya da bir şeklin kağıt üzerindeki biçimini zihninde canlandırma,

b. Bir şekli üç boyutlu görebilme,

c. Bir alanı, krokiyi, sokağı veya binayı zihninde canlandırabilme.

2. Harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama,

3. Küre kullanma.

12. Zaman ve Kronolojiyi Algılama

1. Takvim bilgisi edinme,

2. Zamanları ayırt etme,

3. Zaman ifadelerini doğru kullanma,

4. Kronolojik sıralama yapma,

5. Zaman şeridindeki veriyi yorumlama,

6. Zaman şeridi oluşturma.

13. Değişim ve Sürekliliği Algılama

1. Benzerlik ve farklılıkları bulma,

2. Zamanla oluşan süreklilik ve değişimi algılama,

3. Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme,

4. Geçmişteki problemleri ve nedenlerini tanıma,

5. Tarihsel bir problemin çözümüne alternatif çözümler bulma.

14. Sosyal Katılım

1. Kendisini ve yakın çevresini etkileyen konularda bilgi sahibi olma,

2. Birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamak için insanlar arasındaki ortak ilişkiyi tanıma,

3. Bireyler, gruplar ve toplumun ihtiyaçlarını karşılamak için bireyler, gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki ilişkiyi tanıma,

4. Farklı grup ve durumların dinamiklerine uyma,
5. Sosyal katılımın gerekli olduğu durumları belirleme,
6. Yakın çevresini ve toplumu etkileyen konularda ihtiyaçların karşılanması için fikir üretme, bu fikri çevresindekilere iletme, görüşme, tartışma, planlama, uzlaşma ve eylemde bulunma,
7. Lider ya da izleyen olarak gruba, kuruma, sosyal örgütlere ve topluma hizmet etme.

15. Empati

1. Kendisini karşısındakinin yerine koyma,
2. Olaylara karşısındakinin bakış açısıyla bakma,
3. Kendisini yerine koyduğu kişinin duygu ve düşüncelerini doğru olarak anlama, hissetme ve karşısına iletme,
4. Dönemin şartlarına uygun olarak geçmişteki insanların düşünce, amaç ve duygularını anlama (tarihsel empati).

Programda eleştirel düşünme, yaratıcı düşünce, iletişim, araştırma, problem çözme, karar verme, bilgi teknolojilerini kullanma, girişimcilik, Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerilerinin ilköğretimin 4, 5, 6 ve 7. Sınıf düzeylerinde diğer derslerle birlikte kazandırılması beklenmektedir. Gözlem, mekânı algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerilerinin ise Sosyal Bilgiler dersinde kazandırılması istenmektedir. Özellikle mekânı algılama becerisinin, uzay ilişkilerini görebilme, harita, plan, kroki, grafik, diyagram çizme ve yorumlama ve küre kullanma aşamalarıyla birlikte doğrudan Coğrafyayı ilgilendirdiği söylenebilir. Tüm sınıf düzeylerinde her üniteye kazandırılacak beceri ya da aşamaları Tablo 5'te gösterilmiştir.

Tablo 5. Sosyal Bilgiler dersinde doğrudan kazandırılacak beceriler

Sınıf	Ünite	Doğrudan Kazandırılacak Beceri/ Aşama	İlgilendirdiği beceri
4	1. Kendimi Tanıyorum	Kanıtı tanıma ve kullanma	Eleştirel düşünme
	2. Geçmişimi Öğreniyorum	Bilgiyi kullanılabilir biçimlerde planlama ve yazma	Araştırma
	3. Yaşadığımız Yer	Mekânı algılama	Mekânı algılama
	4. Üretimden Tüketime	Tablo, diyagram ve grafik okuma	Mekânı algılama
	5. İyi ki Var	Karşılaştırma yapma	Eleştirel düşünme
	6. Hep Birlikte	Sebepler sonuç ilişkisini belirleme	Eleştirel düşünme
	7. İnsanlar ve Yönetim	Karar verme	Karar verme
	8. Uzaktaki Arkadaşlarım	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma	Araştırma
5	1. Haklarımı Öğreniyorum	Yazılı anlatım	İletişim
	2. Adım Adım Türkiye	Görsel kanıt kullanma	Eleştirel düşünme
	3. Bölgemizi Tanıyalım	Gözlem	Gözlem
	4. Ürettiklerimiz	Basit istatistik verilerini yorumlama	Mekânı algılama
	5. Gerçekleşen Düşler	Kütüphane ve referans kaynakları kullanma	Araştırma
	6. Toplum İçin Çalışanlar	Sosyal katılım	Sosyal katılım
	7. Bir Ülke Bir Bayrak	Basılı ve görsel kaynakları kullanma ve değerlendirme	Araştırma
	8. Hepimizin Dünyası	Olgu ve düşünceleri ayırt etme	Araştırma
6	1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Bilimsel genelleme yapma	Eleştirel düşünme
	2. Yeryüzünde Yaşam	Harita okuma ve atlas kullanma	Mekânı algılama
	3. İpek Yolunda Türkler	Çıkarımda bulunma	Eleştirel düşünme
	4. Ülkemizin Kaynakları	Girişimcilik	Girişimcilik
	5. Ülkemiz ve Dünya	Araştırma	Araştırma
	6. Demokrasinin Serüveni	Sosyal katılım	Sosyal katılım
	7. Elektronik Yüzyıl	Yaratıcılık	Yaratıcı düşünme
7	1. İletişim ve İnsan İlişkileri	İletişim	İletişim
	2. Ülkemizde Nüfus	Grafik hazırlama	Mekânı algılama
	3. Türk Tarihinde Yolculuk	Tarihsel olguları ve yorumları ayırt etme	Değişim ve sürekliliği algılama
	4. Ekonomi ve Sosyal Hayat	Tarihsel empati	Empati
	5. Zaman İçinde Bilim	Zaman ve kronolojiyi algılama	Zaman ve kronolojiyi algılama
	6. Yaşayan Demokrasi	Karar verme	Karar verme
	7. Ülkeler Arası Köprüler	Kalıp yargıları fark etme	Eleştirel düşünme

Kaynak: MEB, 2005: 56, MEB, 2006: 31

Tablo 5 incelendiğinde bazı becerilere daha çok ağırlık verildiği görülmektedir. Eleştirel düşünme becerisine 7, araştırma becerisine 6, mekânı algılama becerisine 5 üniteye yer verilmiştir. Toplam 30 ünitenin 18'inde sadece bu üç beceri yer almaktadır. Öte yandan karar verme, iletişim, ve sosyal katılım becerilerine 2 üniteye, gözlem, girişimcilik, yaratıcı düşünme, değişim ve sürekliliği algılama, empati, zaman ve kronolojiyi algılama becerilerine 1 üniteye yer verilmiştir. Problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerilerine ise yer verilmemiştir. Diğer ilgi çekici nokta ise Sosyal Bilgiler dersine özgü olduğu kabul edilen becerilere 11, diğer derslerle birlikte verilecek becerilere 19 üniteye yer verilmiştir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde bazı becerilere doğrudan yer verilmiştir. *Ülkemizin Kaynakları* ünitesinde girişimcilik, *Ülkemiz ve Dünya* ünitesinde araştırma, *Demokrasinin Serüveni* ünitesinde sosyal katılım, *Elektronik Yüzyıl* ünitesinde yaratıcılık becerilerinin tüm aşamalarıyla birlikte doğrudan kazandırılması beklenmektedir. Bazı ünitelerde ise becerilerin aşamalarına yer verilmiştir. *Sosyal Bilgiler Öğreniyorum* ünitesinde eleştirel düşünmenin 4. aşaması olan genelleme yapma, *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinde mekânı algılamanın 2. aşaması harita okuma ve atlas kullanma, *İpek Yolunda Türkler* ünitesinde eleştirel düşünmenin son aşaması olan çıkarımda bulunma becerilerine yer verilmiştir.

Coğrafya ile ilgili olarak *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinde kazandırılacak olan harita okuma ve atlas kullanma becerisi, mekânı algılamanın ikinci aşamasıdır. Bilindiği gibi haritalar gerçek alanlardaki bazı özelliklerin, değişik teknik ve sembollerle kâğıt üzerine aktarılmasıyla oluşturulur. Harita okuma becerisinin kazanılabilmesi, bir bakıma haritada kullanılan özel sembollerin ne anlama geldiğinin bilinmesiyle gerçekleşebilir. Bu nedenle haritaların anahtar (lejant) bölümü büyük önem taşımaktadır. *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinin kazanımları arasında haritanın anahtarı ile ilgili herhangi bir ifadenin yer almaması büyük bir eksiklik olarak görülmektedir. Bu konuyla ilgili ders kitaplarındaki bilgiler de yanlış ifadeler içerebilmektedir. Örneğin 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında bir fiziki haritada “yeşil renkli yerler düzlük, sarı renkli yerler hafif tepelik, kahverengi yerler ise çok yüksek alanlar ya da dağlar” (Karagöz vd., 2005: 76) olarak ifade edilmiştir. Oysaki bir fiziki haritada renkler sadece yükseltiyi ya da derinliği ifade eder. Kitapta denildiği gibi yeryüzü şekillerini göstermez.

Yeni programdaki bir başka yenilik her üniteye öğrencilere daha önceden belirlenmiş değerlerin kazandırılmasının hedeflenmesidir. Her üniteye kazandırılacak değerler Tablo 6’da gösterilmiştir.

Tablo 6. Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinde doğrudan verilecek değerler

Sınıf	Ünite	Doğrudan Verilecek Değer
4	1. Kendimi Tanıyorum	Duygu ve düşüncelere saygı, hoşgörü
	2. Geçmişimi Öğreniyorum	Saygı, aile birliğine önem verme, vatanseverlik
	3. Yaşadığımız Yer	Doğa sevgisi
	4. Üretimden Tüketime	Temizlik, sağlıklı olmaya önem verme
	5. İyi ki Var	Bilimsellik
	6. Hep Birlikte	Yardımseverlik
	7. İnsanlar ve Yönetim	Bağımsızlık
	8. Uzaktaki Arkadaşlarım	Misafirperverlik
5	1. Haklarımı Öğreniyorum	Sorumluluk
	2. Adım Adım Türkiye	Estetik
	3. Bölgemizi Tanıyalım	Doğal çevreye duyarlılık
	4. Ürettiklerimiz	Çalışkanlık
	5. Gerçekleşen Düşler	Akademik dürüstlük
	6. Toplum İçin Çalışanlar	Dayanışma
	7. Bir Ülke Bir Bayrak	Adil olma, Bayrağa ve İstiklal Marşı’na saygı
	8. Hepimizin Dünyası	Tarihsel mirasa duyarlılık
6	1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Bilimsellik
	2. Yeryüzünde Yaşam	Doğal çevreye duyarlılık
	3. İpek Yolunda Türkler	Kültürel mirasa duyarlılık
	4. Ülkemizin Kaynakları	Sorumluluk
	5. Ülkemiz ve Dünya	Yardımseverlik
	6. Demokrasinin Serüveni	Hak ve özgürlüklere saygı
	7. Elektronik Yüzyıl	Çalışkanlık
7	1. İletişim ve İnsan İlişkileri	Farklılıklara saygı
	2. Ülkemizde Nüfus	Vatanseverlik
	3. Türk Tarihinde Yolculuk	Estetik
	4. Ekonomi ve Sosyal Hayat	Dürüstlük
	5. Zaman İçinde Bilim	Bilimsellik
	6. Yaşayan Demokrasi	Adil olma
	7. Ülkeler Arası Köprüler	Barış

Kaynak: MEB, 2005: 87, MEB, 2006: 61.

Tablo 6 incelendiğinde evrensel nitelikteki bu değerlerin bazılarının daha çok ağırlık verildiği görülmektedir. Örneğin saygı 5, duyarlılık 4, bilimsellik değeri 3 üniteye yer bulmuştur. Özgürlük hariç diğer değerler bir ya da iki üniteye yer almıştır. Özgürlük değerine herhangi bir üniteye yer verilmemiştir.

6. Sınıflarda *Sosyal Bilgiler Öğreniyorum* ünitesinde bilimsellik, *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinde doğal çevreye duyarlılık, *İpek Yolunda Türkler* ünitesinde kültürel mirasa duyarlılık, *Ülkemizin Kaynakları* ünitesinde sorumluluk, *Ülkemiz ve Dünya* ünitesinde yardımseverlik, *Demokrasinin Serüveni* ünitesinde hak ve özgürlüklere saygı, *Elektronik Yüzyıl* ünitesinde çalışkanlık değerlerine yer verilmiştir. Bu değerlerin

kazandırılması için ünitelerin içinde bazı konuların öne çıktığı görülmektedir. Bu konular bazen ünite içerisinde diğer konularla uyumlu bir biçimde yer alırken, bazı ünitelerde diğer konulardan bağımsız gibi görünmekte ve ünitenin bütünlüğünü bozmaktadır. Örneğin, *Ülkemizin Kaynakları* ünitesinde, sorumluluk değerinin kazandırılması için “Vergi Vererek Kazanıyoruz” konusu ön plana çıkmaktadır. Bu üniteye ülkemizin yeraltı ve yerüstü kaynaklarından bahsedilerek, devletin önemli bir gelir kaynağı olarak vergi konusu uyumlu bir şekilde konular arasına yerleştirilmiştir. *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinde ise doğal çevreye duyarlılık değerinin kazandırılması için “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” konusu ön plana çıkmaktadır. Bu üniteye sırasıyla “Haritaları Anlamak”, “Kutuplardan Çöllere Değişen İklim”, “Türkiye’de İklim Bölgeleri”, “Tarihte Yolculuk”, “Uygarlıklar Beşiği Anadolu”, “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” konuları yer almaktadır. Üniteye yer alan konular, bir sonraki konu için alt bilgi özelliği taşıırken “Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” konusunun diğer konulardan bağımsız bir şekilde yer aldığı söylenebilir.

3.2.3. İçerik Açısından

Yeni program, daha önceki programlarda yer almayan yeni bir kavramı daha beraberinde getirmiştir. Bu yeni kavram öğrenme alanlarıdır. Tablo 7, Sosyal Bilgiler programında öğrenme alanları ve içerdiği disiplinleri göstermektedir.

Tablo 7. Sosyal Bilgiler Programında Öğrenme Alanları ve İçerdiği Disiplinler

Öğrenme Alanları	İçerdiği Disiplinler
Birey ve Toplum	Psikoloji ve Vatandaşlık Bilgisi
Kültür ve Miras	Antropoloji, Tarih ve Vatandaşlık Bilgisi
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Coğrafya
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Ekonomi
Zaman, Süreklilik ve Değişim	Disiplinler Arası
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Disiplinler Arası
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Sosyoloji, Vatandaşlık Bilgisi, Hukuk
Güç, Yönetim ve Toplum	Sosyoloji, Vatandaşlık Bilgisi, Hukuk
Küresel Bağlantılar	Disiplinler Arası

Kaynak: MEB, 2006: 62.

Sosyal Bilgiler dersi, sosyal hayatın tüm yönlerini kapsadığı varsayılan dokuz öğrenme alanı ile yapılandırılmıştır. İnsanlar, Yerler ve Çevreler ile Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanları bir disiplini içerirken, diğer öğrenme alanları birden fazla disiplini içermektedir.

Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (NCSS, 1994) belirlemiş olduğu öğrenme alanları ülkemizdeki yeni Sosyal Bilgiler programına ilham kaynağı olmuştur. Tablo 8, ABD ve Türkiye'deki Sosyal Bilgiler dersleri öğrenme alanlarını göstermektedir.

Tablo 8. ABD'de ve Türkiye'de Sosyal Bilgiler öğrenme alanları

Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi (ABD-1994)	Sosyal Bilgiler Programı (2005) (Türkiye-2005)
Bireysel Gelişim ve Kimlik	Birey ve Toplum
Kültür	Kültür ve Miras
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	İnsanlar, Yerler ve Çevreler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretim, Dağıtım ve Tüketim
Zaman, Süreklilik ve Değişim	Zaman, Süreklilik ve Değişim
Bilim, Teknoloji ve Toplum	Bilim, Teknoloji ve Toplum
Bireyler, Gruplar ve Kurumlar	Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
Güç, Otorite ve Yönetim	Güç, Yönetim ve Toplum
Küresel Bağlantılar	Küresel Bağlantılar
Sivil İdealler ve Uygulamalar	-----

Kaynak: NCSS, 1994, MEB, 2006: 62.

Tablo 8'de görüldüğü gibi ABD Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin 1994 yılında Sosyal Bilgiler programı için belirlemiş olduğu ana konular ile 2005 programındaki öğrenme alanları arasında büyük benzerlikler bulunmaktadır. Belki de iki program arasındaki en büyük fark ABD'de bulunan sivil idealler ve uygulamalar öğrenme alanına, 2005 programında yer verilmemiş olmasıdır.

Tablo 9. 2005 Programı 4, 5, 6 ve 7. Sınıf öğrenme alanları ve üniteleri

Öğrenme Alanı	4. Sınıf	5. Sınıf	6. Sınıf	7. Sınıf
Birey ve Toplum	Kendimi Tanıyorum	Haklarımı Öğreniyorum	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	İletişim ve İnsan İlişkileri
Kültür ve Miras	Geçmişimi Öğreniyorum	Adım Adım Türkiye	İpek Yolunda Türkler	Türk Tarihinde Yolculuk
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	Yaşadığımız Yer	Bölgemizi Tanıyalım	Yeryüzünde Yaşam	Ülkemizde Nüfus
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	Üretimden Tüketime	Ürettiklerimiz	Ülkemizin Kaynakları	Ekonomi ve Sosyal Hayat
Bilim, Teknoloji ve Toplum	İyi ki Var	Gerçekleşen Düşler	Elektronik Yüzyıl	Zaman İçinde Bilim
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	Hep Birlikte	Toplu İçin Çalışanlar	-----	-----
Güç, Yönetim ve Toplum	İnsanlar ve Yönetim	Bir Ülke Bir Bayrak	Demokrasinin Serüveni	Yaşayan Demokrasi
Küresel Bağlantılar	Uzaktaki Arkadaşlarım	Hepimizin Dünyası	Ülkemiz ve Dünya	Ülkeler Arası Köprüler

Tablo 9' da görüldüğü gibi yeni programda 4, 5, 6 ve 7. Sınıflar düzeyinde ünite ve konular öğrenme alanları dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Tablo 10. Birey ve toplum öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Birey ve Toplum	4	Kendimi Tanıyorum
	5	Haklarımı Öğreniyorum
	6	Sosyal Bilgiler Öğreniyorum
	7	İletişim ve İnsan İlişkileri

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 10'da görüldüğü gibi Birey ve Toplum öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Bu öğrenme alanında bireyin kişisel gelişimi ve sosyal çevrenin bu gelişime etkisi değerlendirilmeye çalışılmaktadır. 4 ve 5. Sınıf seviyelerinde bireyin kişisel ve sosyal yeterliliklerini tanınması hedeflenmiştir. 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde ise bireyin çok boyutlu düşünerek çevresinde meydana gelen olayları açıklayabilmesi ve çevresiyle etkili iletişim kurabilmesi hedeflenmiştir.

Tablo 11. Kültür ve miras öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Kültür ve Miras	4	Geçmişimi Öğreniyorum
	5	Adım Adım Türkiye
	6	İpek Yolunda Türkler
	7	Türk Tarihinde Yolculuk

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 11'de görüldüğü gibi Kültür ve Miras öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Bu öğrenme alanı daha çok Türk kültürü ve bu kültürün tarihsel gelişimi ile ilgilidir. 4 ve 5. Sınıf seviyelerinde öğrencilere Türk kültürünü oluşturan öğeler, 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde ise Türk kültürünün oluşmasında etkili olan faktörler ve sürecin öğretilmesi hedeflenmektedir.

Tablo 12. İnsanlar, yerler ve çevreler öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	4	Yaşadığımız Yer
	5	Bölgemizi Tanıyalım
	6	Yeryüzünde Yaşam
	7	Ülkemizde Nüfus

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 12'de görüldüğü gibi İnsanlar, Yerler ve Çevreler öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Sosyal Bilgilerde geçmiş, bugün ve gelecek boyutunun en rahat görülebildiği öğrenme alanlarından birisi İnsanlar, Yerler ve Çevrelerdir. Bu öğrenme alanında özellikle Coğrafyayı ilgilendiren iklim, yerleşme, nüfus gibi konuların tarihsel süreçle de ilişkilendirilerek verilmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 13. Üretim, dağıtım ve tüketim öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Üretim, Dağıtım ve Tüketim	4	Üretimden Tüketime
	5	Ürettiklerimiz
	6	Ülkemizin Kaynakları
	7	Ekonomi ve Sosyal Hayat

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 13’de görüldüğü gibi Üretim, Dağıtım ve Tüketim öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Genel olarak 4 ve 5. Sınıflarda çeşitli ekonomik faaliyetlerinin tanıtılması, 6. Sınıfta Türk ekonomisinin yapısı ve özellikleri, 7. Sınıfta ise Türk ekonomisinin tarihsel gelişimi ele alınmaktadır.

Tablo 14. Bilim, teknoloji ve toplum öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Bilim, Teknoloji ve Toplum	4	İyi ki Var
	5	Gerçekleşen Düşler
	6	Elektronik Yüzyıl
	7	Zaman İçinde Bilim

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 14’te görüldüğü gibi Bilim, Teknoloji ve Toplum öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Günlük hayatta kullandığımız bilimsel ve teknolojik buluşlardan yola çıkarak yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşüncenin öğrenciye kazandırılması hedeflenmektedir. 4 ve 6. Sınıflarda günlük hayatta kullandığımız teknolojik aletlere, 5 ve 7. Sınıflarda ise bilim ve teknolojinin tarihsel gelişimine ağırlık verilmiştir.

Tablo 15. Gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler öğrenme alanı ve üniteler

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler	4	Hep Birlikte
	5	Toplum İçin Çalışanlar
	6	-----
	7	-----

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 15’de görüldüğü gibi Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler öğrenme alanına 6 ve 7. Sınıf seviyelerinde yer verilmemiştir. 4 ve 5. Sınıflarda ülkemizdeki çeşitli sivil toplum örgütlerinin tanıtılması ve toplumsal dayanışmanın öneminin kazandırılması beklenmektedir. Bu öğrenme alanına 6 ve 7. Sınıflarda diğer öğrenme alanlarının içerisinde yer verilmiştir.

Tablo 16. Güç, yönetim ve toplum öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Güç, Yönetim ve Toplum	4	İnsanlar ve Yönetim
	5	Bir Ülke Bir Bayrak
	6	Demokrasinin Serüveni
	7	Yaşayan Demokrasi

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 16’da görüldüğü gibi Güç, Yönetim ve Toplum öğrenme alanına tüm sınıflar düzeyinde yer verilmiştir. Bu öğrenme alanı genel olarak genişleyen çevre yaklaşımına göre düzenlenmiştir. 4. Sınıfta öğrencinin yakın çevresindeki yönetim birimleri tanıtılmış, 5. Sınıfta ülkemizin yönetim yapısı ayrıntılı olarak ele alınmıştır. 6. Sınıfta ise demokrasinin dışındaki diğer yönetim şekilleri ve demokrasinin tarihçesi, 7. Sınıfta ise geçmişten günümüze Türk devletlerinin yönetim şekilleri günümüz Türkiye’si ile ilişkilendirilmiştir. Bu öğrenme alanı daha çok tarih, sosyoloji ve siyaset bilimi ile ilgilidir.

Tablo 17. Küresel bağlantılar öğrenme alanı ve üniteleri

Öğrenme Alanı	Sınıflar	Üniteler
Küresel Bağlantılar	4	Uzaktaki Arkadaşlarım
	5	Hepimizin Dünyası
	6	Ülkemiz ve Dünya
	7	Ülkeler Arası Köprüler

Kaynak: MEB, 2005: 10-11, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006: 1175.

Tablo 17’de görüldüğü gibi Küresel Bağlantılar öğrenme alanına her sınıf düzeyinde yer verilmiştir. Bilindiği gibi özellikle ulaşım ve iletişim teknolojisindeki hızlı gelişmelerden sonra dünyanın farklı bölgelerindeki insanların ekonomik, siyasi ve kültürel ilişkileri oldukça yoğunlaşmıştır. Bundan dolayı öğrencilerin ülkesi dışında olup biten olaylardan da haberdar olması beklenmektedir. Bu öğrenme alanında 4 ve 5. Sınıfta dünyadaki değişik ülke ve kültürler tanıtılmıştır. 6 ve 7. Sınıflarda ise ülkemizin doğal kaynakları ile diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerine yer verilmiştir. Zaman, süreklilik ve değişim öğrenme alanına hiçbir sınıf düzeyinde yer verilmeyerek, diğer öğrenme alanlarıyla ilişkilendirilmiştir.

Öğrenme alanları dikkate alınarak hazırlanan 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi ünite ve konuları aşağıdaki gibidir (Uzun vd., 2006: 6-7):

ÜNİTE 1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum

1. Yeni Okulum
2. Tartışma Var

3. Çevre Kirliliği Salgın Hastalıklara Neden Olur
4. Şehrimizle İlgili Olayları Araştırıyoruz
5. Afacan Hasan
6. Sosyal Bilgiler Sayesinde
7. Atatürk'ün Eserleri: Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumu

ÜNİTE 2. Yeryüzünde Yaşam

1. Haritaları Anlamak
2. Kutuplardan Çöllere Değişen İklim
3. Türkiye'de İklim Bölgeleri
4. Tarihte Yolculuk
5. Uygarlıklar Beşiği Anadolu
6. Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor

ÜNİTE 3. İpek Yolunda Türkler

1. Destan Yazarlar
2. Asker Millet
3. İpek Yolu
4. Çöle İnen Nur
5. Türk Büyükleri Kendilerini Anlatıyor
6. Yıllardır Süren Tatlı Gelenek
7. Çizginin Dili
8. Moğolistan'daki Türk Anıtları Projesi

ÜNİTE 4. Ülkemizin Kaynakları

1. Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler
2. Yatırım ve Pazarlama
3. Vergi Vererek Kazanıyoruz
4. Ekonominin Devleri
5. Doğal Kaynaklarımız Tükenmesin
6. Hangi Meslek
7. Nitelikli İnsan Gücü ve Girişimcilik

ÜNİTE 5. Ülkemiz ve Dünya

1. Dünyada Nüfus Dağılışı ve Ekonomik Faaliyetler
2. İhracattan İthalata Ekonomimiz
3. Milli Dış Politikamız ve Uluslar Arası İlişkilerimiz
4. Zorluklar Birlikte Aşılır

5. UNIVERSIAD 2005

6. Parayı Sevgiye Dönüştüren Adam

ÜNİTE 6. Demokrasinin Serüveni

1. Demokrasi Yolunda Az Gittik Uz Gittik
2. Demokratik Toplum Oluşuyor
3. Başlangıcından Günümüze Demokrasi Yolculuğumuz
4. Mumu Söndür Kitabı Aç: Çünkü Kitap Altına da Işık Verir
5. Temel İnsan Haklarımızı Tanıyalım
6. Geçmişten Bugüne Belgelerle İnsan Hakları
7. Her Zaman Türk Kadınıyla Birlikteyiz
8. Değerlerimize Sahip Çıkıyoruz

ÜNİTE 7. Elektronik Yüzyıl

1. Hasankeyf
2. Hayatımızda Neler Değişecek?
3. Doktorumuzu Dinleyelim
4. Korsanla Mücadele
5. Atatürk ve Bilim
6. Hayal Hırsız

Daha önce belirtildiği gibi üniteler, eski programdan farklı olarak disiplinler arası anlayışa göre hazırlanmıştır. Sosyal Bilgileri oluşturan disiplinlere üniteler içerisinde birbiriyle ilişkilendirilerek yer verilmiştir. Öğrenme alanları ve kazanımlar ünitelerin içeriği hakkında bilgi vermektedir. Coğrafyaya, 2. ünite olan *Yeryüzünde Yaşam*, 4. ünite *Ülkemizin Kaynakları* ile 5. ünite *Ülkemiz ve Dünya* ünitelerinde yer verilmiştir.

Yeryüzünde Yaşam ünitesinin “Haritaları Anlamak” konu başlığı içerisinde temel harita bilgisinin verilmesi, ölçek kavramı, meridyen ve paralel kavramları yardımıyla kıta ve okyanusların dünya üzerindeki yerlerinin bulunması yer almaktadır. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur ve konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar, biçiminde ifade edilen kazanımlarla içerik uygunluk göstermektedir.

“Kutuplardan Çöllere Değişen İklim” konu başlığı içerisinde Bangladeş, Eskimolar ve Bedeviler örneklerinden yola çıkarak dünyanın farklı bölgelerindeki yaşam alanları hakkında bilgi verilmiştir. İnsanların fiziksel özellikleri, geçim kaynakları, beslenme tarzları, mesken tipleri gibi farklı özellikleri ön plana çıkarılarak, bu farklılıkta iklimin

rolü vurgulanmaya çalışılmıştır. Böylece iklimin insan ve çevre üzerindeki etkileri de öğrencilere gösterilmiştir. Bu konuyla ilgili olarak belirlenmiş olan, dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur, kazanımı ile içerik uyumludur. Öğretmenlerin konu içerisinde geçen bölgeleri ve ülkeleri harita ve atlaslarda öğrencilere buldurmaya çalışması, ünite için belirlenmiş olan harita okuma ve atlas kullanma becerisini geliştirmeye yardımcı olacaktır.

“Türkiye’de İklim Bölgeleri” konu başlığı içerisinde ülkemizin farklı bölgelerinde yer alan altı şehrin yağış ve sıcaklık grafikleri verilerek, öğrencilerin grafikler yardımıyla ülkemizdeki iklim çeşitliliğini fark etmeleri ve bu çeşitliliğin sebeplerini öğrenmeleri amaçlanmaktadır. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışı, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıkla, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur.

“Tarihte Yolculuk” konu başlığı içerisinde temel takvim bilgisi verildikten sonra tarih öncesi ve tarih devirleri genel hatlarıyla açıklanmıştır. Daha sonra yerleşik hayata geçmede tarımın rolü üzerinde durulmuş, geçmiş tarihlerdeki yerleşimlerden örnekler verilerek günümüz yerleşmeleriyle ilişkilendirilmiştir. Yerleşme konusu geçmiş, bugün ve gelecek boyutunda ele alınmıştır. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur, biçiminde ifade edilen kazanımla içerik oldukça uyumludur. Ayrıca bu konu içerisinde Tarih ve Coğrafya bilimleri anlamlı bir şekilde ilişkilendirilmiştir.

“Uygurluklar Beşiği Anadolu” konu başlığı içerisinde tarihte Anadolu’da kurulmuş olan Hitit, Frigya, Urartu, Lidya ve İyonya devletleri ele alınmıştır. Bu devletlerin sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik özellikleri ayrıntılı bir şekilde verilmiştir. Bu konuyla ilgili kazanımda Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder, ifadeleri yer almaktadır. Oysaki kazanım bu devletlerin yerleşme, ekonomik faaliyetleri ve sosyal yapılarının oluşmasında iklimin yerini ve önemini fark eder, biçiminde olsaydı hem ünite içerisinde bir bütünlük sağlanıp, mekân özelliklerinin önemi ve bir kültürün şekillenişinde mekânın etkileri vurgulanır, hem de günümüz Türkiye’si ile ilişkilendirilmiş olurdu.

“Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor” konu başlığı içerisinde Brezilya’daki Amazon ve Afrika’daki Yağmur ormanları gibi yok olma tehlikesi ile karşı karşıya olan alanlara yer verilmiştir. Bu ormanların zarar görmesinin tüm dünyayı

etkileyeceği vurgulanmaktadır. Bu konuyla ilgili ülkemizden de örnekler verilebileceği halde dünyanın değişik bölgelerinden örnekler seçilmesi, yaşadığımız çevrenin dışında gelişen olayların da bizi etkileyebileceğinin öğrenciye hissettirilmesinin amaçlandığı söylenebilir. Programda bu konuyla ilgili bir kazanıma yer verilmemiştir. Ancak ünitenin doğrudan verilmesi gereken değeri olan doğal çevreye duyarlılık, bu konuyla kazandırılmaya çalışılmıştır. Bu konunun üniteye yer alan diğer konularla, konu bütünlüğü açısından uyumlu olmadığı söylenebilir.

Ülkemizin Kaynakları ünitesi, programda Ekonomi disiplini içerisinde belirtilmiş olmasına rağmen Coğrafyayı da yakından ilgilendirmektedir. *Ülkemizin Kaynakları* ünitesinin “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” konu başlığı içerisinde ekonomik faaliyetler sınıflandırılarak, ülkemizdeki tarım bilgisi verilmiş, tarımın sanayi ve ticaret faaliyetlerine etkilerinden bahsedilmiştir. Ayrıca madencilik, turizm ve ormancılık faaliyetleri ile ilgili bilgiler verilmiştir. Ülkemizin kaynaklarıyla ekonomik faaliyetlerini ilişkilendirerek, bunların ülke ekonomisindeki yerini ve önemini değerlendirir, biçiminde ifade edilen kazanım içerik ile uyumludur. Ancak ekonomik faaliyetlerin olumlu özelliklerinin yanında olumsuz özelliklerinin de yakın çevreden örneklerle verilmesi gerekmektedir. Örneğin, sanayi kuruluşlarının insan ve çevre hayatına verdiği zararlara örnek olarak Aydın ili ve çevresindeki öğrenciler için Büyük Menderes Havzası’ndaki kirlenme örnek gösterilebilir. Böylece bu üniteye kazandırılması hedeflenen sorumluluk değeri de konuyla ilişkilendirilmiş olur.

“Yatırım ve Pazarlama” konu başlığı içerisinde örnek olay inceleme yoluyla doğru yatırım için neler gereklidir, sorusunun cevabı aranmaktadır. Bu bağlamda yatırım için hammaddeye yakınlık, pazarlama içinse ulaşım şartlarının elverişliliği vurgulanmaktadır. Konunun kazanımı ile içeriğin uyumlu olduğu söylenebilir. Konuyla ilgili kazanımda, Türkiye’nin coğrafi özelliklerini dikkate alarak, yatırım ve pazarlama proje önerileri tasarlar, ifadesi yer almaktadır. Bu kazanımın gerçekleşmesinde bir önceki konu olan “Ülkemizde Ekonomik Faaliyetler” başlığı altında edinilen bilgilerin, alt bilgi özelliği taşıdığı söylenebilir. Çünkü öğrencilerin doğru bir yatırım ve pazarlama projesi sunabilmeleri, ülkelerinin geleceğinde proje üretebilen beceriler kazanabilmeleri için ülkemizdeki ekonomik faaliyetleri bilmeleri gerekmektedir.

“Vergi Vererek Kazanıyoruz” konu başlığı içerisinde verginin ne olduğu, vergi vermenin önemi, vergi çeşitleri, vergi vermenin ülke ekonomisine katkıları verilmektedir. Konu ile ilgili kazanımda, vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur, ifadesi yer almaktadır.

İçerik ile kazanım oldukça uyumludur. Ayrıca ünite için belirlenen sorumluluk değeri özellikle bu konu üzerinden verilmeye çalışılmaktadır. Öğretmenlerin belirlenen kazanımın yanında sorumluluk değerini de göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

“Ekonominin Devleri” konu başlığı içerisinde sanayi ve ticaret odaları ile bankaların ekonomi içerisindeki yeri ve önemi verilmektedir. Ankara Sanayi Odası tanıtılarak sanayi kolları hakkında bilgi verilmiştir. Konu ile ilgili herhangi bir kazanım belirlenmemiştir.

“Doğal Kaynaklarımız Tükenmesin” konu başlığı içerisinde örnek olay inceleme yoluyla doğal kaynaklarımızın bilinçsizce tüketilmesi ve zarar görmesinin canlı yaşamına etkileri verilmektedir. Bu konu, doğal kaynakların bilinçsizce tüketilmesinin insan yaşamına etkilerini tartışır, biçiminde ifade edilen kazanım ile uyumludur.

“Hangi Meslek?” konu başlığı içerisinde çeşitli meslekler tanıtılarak, bu mesleklerin gerektirdiği beceri ve yetenekler verilmiştir. İlgi duyduğu mesleklerin gerektirdiği eğitim, beceri ve kişilik özelliklerini araştırır, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur.

“Nitelikli İnsan Gücü ve Girişimcilik” konu başlığı içerisinde örnek olay inceleme yoluyla, nitelikli insan gücünün eğitim sayesinde oluştuğu ve nitelikli insan gücünün ülkemize yararları verilmiştir. Bu üniteye kazandırılması gereken girişimcilik becerisi özellikle bu konuyla verilmeye çalışılmıştır. Nitelikli insan gücünün Türkiye ekonomisinin gelişmesindeki rolünü değerlendirir, biçiminde ifade edilen kazanımla içerik uyumludur. Bu konu, ünite içerisinde yer alan diğer konuları tamamlayıcı niteliktedir.

Ülkemiz ve Dünya ünitesinin “Dünyada Nüfus Dağılışı ve Ekonomik Faaliyetler” konu başlığı içerisinde dünyadaki nüfus dağılışının farklılığı ve bu farklılıkta iklimin etkisi ile dünyadaki ekonomik faaliyetlerin dağılışı ve nedenleri verilmektedir. *Yeryüzünde Yaşam* ünitesindeki “Kutuptan Çöllere Değişen İklim” ve *Ülkemizin Kaynakları* ünitesindeki “Ülkemizdeki Ekonomik Faaliyetler” konusu ile ilişkilendirilmiştir. Görsel materyalleri ve verileri kullanarak dünyadaki nüfus ve ekonomik faaliyetlerin dağılışının nedenleri hakkında çıkarımlarda bulunur, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur. Bu kazanımın sağlanmasında konu ile ilgili haritalar büyük önem taşımakta ve öğretmenlerin bu haritaları konunun öğretimi sırasında öğrencilere sunması beklenmektedir.

“İhracattan İthalata” konu başlığı içerisinde ihracat ve ithalat kavramları verilerek ekonomik ilişkilerimizin en yoğun olduğu Almanya, Amerika Birleşik Devletleri,

İtalya, Fransa ve İngiltere örnekleri incelenmiştir. Ülkemizin diğer ülkelerle olan ekonomik ilişkilerini kaynaklar ve ihtiyaçlar açısından değerlendirir, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur. Üniteye kazandırılması gereken araştırma becerisine yönelik olarak Avrupa Birliği konusu verilebilir. Böylelikle hem konu bütünlüğü sağlanmış hem de güncellik ilkesine yer verilmiş olur.

“Milli Dış Politikamız ve Uluslar Arası İlişkilerimiz” konu başlığı içerisinde, milli dış politikamızın oluşmasında Atatürk’ün yeri ve önemi, Türk Cumhuriyetleriyle olan sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerimize yer verilmiştir. Türk Cumhuriyetleri, komşu ve diğer ülkelerle olan kültürel, sosyal, siyasi ve ekonomik ilişkilerimizi Atatürk’ün milli dış politika anlayışı açısından değerlendirir, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur. Üniteye kazandırılması gereken araştırma becerisine yönelik olarak Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı konusu verilebilir. Türk Cumhuriyetleri ve komşu ülkelerle gerçekleştirdiğimiz ekonomik ilişkiler (ithalat-ihracat) grafikler yardımıyla verilerek bir önceki konuyla ilişkilendirilebilir.

“Zorluklar Birlikte Aşılır” konu başlığı içerisinde örnek olay inceleme yoluyla deprem ve depremde toplumsal ve toplumlar arası dayanışmanın önemi belirtilmektedir. Ülkemizin diğer ülkelerle doğal afetlerde ve çevre sorunlarında dayanışma ve işbirliği içinde olmasının önemini fark eder, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik uyumludur. Üniteye kazandırılması gereken yardımseverlik değeri bu konu ile verilmeye çalışılmıştır. Konunun üniteye diğer konular ile (nüfus, ekonomi, ithalat, ihracat) bütünlük içinde olmadığı söylenebilir. Üniteye kazandırılması gereken araştırma becerisine örnek olarak günümüzün en önemli çevre sorunlarından biri olan küresel ısınma konusu verilebilir. Böylece günlük hayat bağlantısı da kurulmuş olur.

“UNIVERSIAD 2005” konu başlığı içerisinde örnek olay inceleme yoluyla uluslararası spor etkinliklerinin yararları verilmektedir. Uluslararası kültür, sanat, fuar ve spor etkinliklerinin toplumlar arası etkileşimdeki rolünü değerlendirir, biçiminde ifade edilen kazanım ile içerik oldukça uyumludur. Üniteye kazandırılması gereken araştırma becerisini geliştirmeye yönelik olarak ülkemizde düzenlenen Formula 1 araba yarışları ya da her dört yılda bir farklı ülkede düzenlenen olimpiyat oyunları verilebilir.

“Parayı Sevgiye Dönüştüren Adam” konu başlığı içerisinde İzzet BAYSAL’ın biyografisine yer verilerek, hayırsever kişiliği ön plana çıkarılmaktadır. Konuyla ilgili kazanım belirlenmemiştir. Üniteden bağımsız gibi görünen bu konu yardımseverlik değerinin kazandırılması için yer almış gibi görünmektedir.

3.2.4. Öğrenme-Öğretme Süreci Açısından

Sosyal Bilgiler öğretim programının uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmındaki 16 maddenin birçoğu öğrenme-öğretme süreci ile ilgilidir. 2. maddede edebi ürünler ve yazılı materyallerden (efsaneler, destanlar, masallar, atasözleri, halk hikâyeleri, türküler, şiirler vb.) yararlanılarak öğrencilere vatan sevgisinin kazandırılması beklenmektedir. Daha önceki programlarda da yer alan öğrencilere vatan sevgisinin kazandırılması amacının, nasıl gerçekleştirilebileceğine dair yol göstermektedir. 3. maddede öğretmenlerin güncellik ilkesini gözetmek koşuluyla ünite sürelerinde değişiklik yapabileceği belirtilmiştir. Bu madde programın uygulayıcısı olan öğretmenlere esneklik sağlaması açısından oldukça olumludur.

5. maddede öğretmenlerin Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler ve yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler anlayışlarına önem vermeleri gerektiği belirtilmiştir. Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımına göre öğrenciler sosyal bilimci gibi düşünmeli ve sosyal bilimcilerin algılayıcı ve ayırt edici özelliklerine sahip olmalıdır. Böyle yetişen öğrenciler bilgiyi oluşturan, mantıklı sonuçlara varmayı bilen ve çevresinde yaşanan olayları anlamlandırıp değerlendirebilen vatandaşlar olur. Yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler yaklaşımında amaç öğrencilerin karar verebilme yeteneğini yükseltmek ve yaşantıları boyunca etkili kararlar alabilmelerini sağlamaktır. Bu yeni anlayışlar öğrencileri bilimsel düşünmeye ve problem çözme becerisi kazanmaya yönlendirmektedir. Daha önceki programlarda egemen olan “Vatandaşlık Aktarımı olarak Sosyal Bilgiler” anlayışında ise Sosyal Bilgiler dersi yalnızca kabul edilmiş doğru değerlerin öğrencilere kazandırılması olarak düşünülmüştür. Mutlak doğrunun öğretmen merkezli bir öğrenme-öğretme sürecinde aktarılması, öğrenciyi ezberciliğe yönlendirmektedir.

7. maddede üniteler içerisinde kazandırılması gereken becerilerin nasıl kazandırılacağı belirtilmektedir. Programda belirtilen becerilerin öğrencilere alıştırmalar yoluyla kazandırılması istenmektedir. Ayrıca aynı maddede Sosyal Bilgiler dersine özgü olduğu kabul edilen zaman ve kronolojiyi algılama, mekânı algılama, sosyal katılım gibi becerilere ağırlık verilmesi vurgulanmaktadır. Ancak program içerisinde bu becerilere ağırlık verilmemesi bir çelişki olarak göze çarpmaktadır. 8. maddede öğrencilerin disiplinlere ait yapısal kavramları öğrenmeleri ve kavram yanılgılarının, kavram ve zihin haritaları yardımıyla düzeltilmesi istenmektedir. 9. maddede ünitelerin öğretimi sırasında kazandırılacak değerlerin bir örnek olay ya da öyküden hareketle,

değerleri açıklama, ahlaki muhakeme ve değer analizi şeklinde kazandırılması istenmektedir.

11. maddede öğretmenlerden aktif öğrenmeye dayalı etkinlikler uygulamaları istenmektedir. Aktif öğrenme “öğrenenin öğrenme sürecinin sorumluluğunu taşıdığı, öğrenene öğrenme sürecinin çeşitli yönleri ile ilgili karar alma ve özdüzenleme yapma fırsatlarının verildiği ve karmaşık öğretimsel işlerle öğrenenin öğrenme sırasında zihinsel yeteneklerini kullanmaya zorlandığı bir öğrenme sürecidir” (Açıkgöz, 2003: 17). Yine Açıkgöz’e göre (2003) aktif öğrenmenin sınıf ortamında uygulanması, öğrencinin okul başarısını arttıracak gibi öğrencileri bilişsel, sosyal ve duygusal yönden de geliştirecektir. Bu da bireylerin ilerideki yaşamlarının kalitesini arttıracaktır.

12. maddede öğretmenlerden milli ve dini bayramlar, mahalli kurtuluş ve kutlama günleri, önemli olaylar, belirli gün ve haftalardan yararlanarak öğrencilerin tarihsel duyarlılığının geliştirilmesi istenmektedir. Ayrıca yine aynı maddede güncel konuların sınıfta tartışılarak, öğrencilere iş ve proje olarak verilmesi istenmektedir. Ancak bu etkinlikler için ayrıca süre ayrılmamış olması, uygulamada öğretmenleri zorlayabilir ve ikilemede bırakabilir.

13. maddede öğretmenlerin inceleme gezilerine önem vermesi vurgulanmakta ve gezilerin nerelere yapılacağı ve nasıl yapılması gerektiği açıklanmıştır. Geziler “pazaryerine, resmi dairelere, fabrikalara, sergilere, arkeolojik kazılara, atölyelere, müzelere ve tarihi mekânlara yönelik olabilir. Geziler sadece eğlenceli bir gün geçirme olarak düşünülmemeli, her aşaması planlanmalı ve değerlendirilmelidir” (MEB, 2006: 9). Ayrıca yine aynı maddede drama etkinlikleri ile geçmiş yaşantıların canlandırılması ve öğrencilerin tarihi kişilikler ile empati kurması istenmektedir.

14. maddede öğretmenlerin öğrencileri roman, hikâye, hatıra, gezi yazısı, şiir ve fıkra gibi edebi ürünleri okumaya teşvik etmesi istenmiştir. Ancak bu edebi ürünlerin ders konularıyla ilgili ve dersi sevdirecek özellikte olması vurgulanmıştır. Bu maddenin uygulanması durumunda öğrencilerde Türkçe’yi doğru, güzel ve etkili kullanma becerisinin de gelişmesi beklenebilir.

15. madde ise öğrenme öğretme sürecinde kullanılacak araç-gereçler ile ilgilidir. Öğretmenler “fotoğraflar, haritalar, filmler, CD-ROM’lar, Tarih ve Sosyal Bilgiler benzeşim (simülasyon) programları, çoklu ortam ve hipermedya gibi araçlar; telekomünikasyon hizmetlerini imkanları ölçüsünde Sosyal Bilgiler dersinin bir parçası yapmalıdır. Gezi düzenleyemediği mekânlara sınıf içinde internet yardımıyla sanal alan gezileri yaptırmalıdır” (MEB, 2006: 9). Bu açıklamaya göre Sosyal Bilgiler dersinin

öğretimi sırasında her sınıfta en az bir bilgisayar ve projeksiyon makinesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Genel olarak öğretmenlere örnek olay incelemesi, geri plandaki düşünceleri bulma, slogan bulma, poster ve afiş hazırlama, görsel imge oluşturma, kendini değerlendirme, dramatizasyon gibi aktif öğrenme ile ilgili teknikler ve uygulamalar tavsiye edilmiştir. Bu birbirinden farklı tekniklerin kullanılması farklı zekâ türlerine sahip öğrencilerin gelişimi açısından da büyük önem taşımaktadır. Ayrıca bu tekniklerin kullanılması öğrenci merkezli öğrenme ortamının oluşmasına katkı sağlayacaktır.

Yeni programın öğrenme öğretme süreci içerisinde öğretmen ve öğrenci rollerinde de önemli değişiklikler olmuş, öğrenme sürecinin sorumluluğunun öğrencide olması gerektiği belirtilmiştir. Öğretmen ise “kendi kararlarını uygulamak yerine öğrencilere yön göstermek, önerilerde bulunmak, gerekli durumlarda açıklama yapmak, fikir vermek, rehber olmak ve onların gelişimlerini gözlemek” (Açıkgöz, 2003: 34) ile görevlendirilmiştir.

3.1.5. Değerlendirme Açısından

Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın uygulanması ile ilgili açıklamalar kısmında bulunan 16. madde değerlendirme ile ilgilidir. Bu maddede değerlendirmenin, öğrenmenin ayrılmaz bir parçası olduğu vurgulanarak, geleneksel yöntemlerle alternatif yöntemlerin birlikte kullanılması istenmiştir. Alternatif yöntemlere gözlem, performans ödevleri, görüşmeler, öz değerlendirme ölçekleri, öğrenci ürün dosyaları, projeler, posterler örnek olarak gösterilmiştir. Geleneksel yöntemlere ise çoktan seçmeli, eşleştirmeli, boşluk doldurmalı ve açık uçlu sorulardan oluşan testler örnek verilmiştir. Öğrenme öğretme sürecinde değişik tekniklerin, değerlendirme aşamasında değişik ölçme araçlarının kullanılması programın öğelerinin birbiriyle uyumlu olduğunun göstergesidir.

Programda öğrenmenin bir süreç olduğu dolayısıyla sürecin değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Buna uygun olarak alternatif ölçme araçlarına ağırlık verilmesi istenmektedir. Ancak öğrencilerin dönem sonu notu belirlenirken 3 yazılı notu, 1 ders içi performans notu, 1 performans notunun aritmetik ortalaması alınmaktadır. Buna göre ünite sonlarında yapılan yazılı değerlendirmelerin ağırlığı %60, sürecin değerlendirildiği yöntemlerin ağırlığı %40'tır. Bir ders saati ayrılarak yapılan ölçme

araçlarının, bir dönem boyunca yapılan ölçme araçlarından daha ağırlıklı olması program içerisindeki bir çelişki olarak kabul edilebilir.

3.3. 1998 ve 2005 PROGRAMLARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Bu bölümde 1998 ve 2005 programları amaçlar, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme açısından karşılaştırılacaktır.

Tablo 18. Eski ve yeni programların karşılaştırılması

Özellikler	Eski Program	Yeni Program
Amaçlar	43 genel amacın yanında 6. sınıf düzeyi için 108 özel amaç belirlenmiştir.	17 genel amacın yanında 6. sınıf düzeyi için 43 kazanım belirlenmiştir.
İçerik	İçerik ön planda tutularak, içerikte bilgiye ağırlık verilmiş, beceri ve değer arka plana itilmiştir. Disiplinler kaynaştırılmadan birbirinden bağımsız olarak sıralanmıştır.	İçerikten çok, içeriğin nasıl öğretileceği ön plana alınmıştır. Bilgi, beceri ve değer dengesi kurulmuştur. Disiplinlerarası yaklaşıma göre hazırlanmıştır.
Öğrenme- Öğretme Süreci	Öğretmen merkezlidir.	Öğrenci merkezlidir.
Değerlendirme	Öğretim sürecinden ayrı olarak ünite sonlarında geleneksel ölçme araçlarıyla yapılmıştır.	Çoklu ölçme araçlarıyla sürecin değerlendirilmesi ön plandadır.

Tablo 18’de görüldüğü gibi eski ve yeni program birbirinden oldukça farklı özellikler taşımaktadır. Yeni programdaki amaçlar, nitelik ve nicelik yönüyle eski programdan ayrılmaktadır. Amaç sayıları azaltılarak, amaçların bilginin yanında beceri ve değer içermesi de sağlanmıştır. Yeni programda amaçlara paralel olarak içerikte de önemli değişiklikler meydana gelmiştir. Ünite ve konular çok disiplinli yaklaşımın yanında disiplinleri bütünleştirici özellikler de taşımaktadır. Ayrıca içeriğin dokuz öğrenme alanı çerçevesinde temellendirilmesi, sınıf düzeyleri arasında bütünlüğü

sağlamıştır. Yeni programda önemli bir değişiklik de öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen merkezli ortamdaki öğrenci merkezli ortama geçilmesidir. Yapılandırıcı öğrenme kuramı ve Çoklu Zekâ Kuramı temel alınarak aktif öğrenme etkinliklerinin kullanımı öğrenciyi merkez alan bir yaklaşımı beraberinde getirmiştir. Son olarak değerlendirmenin, geleneksel ve alternatif ölçme araçları kullanılarak sürecin değerlendirilmesi biçiminde yapılması benimsenmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ÇOKLU ZEKÂ KURAMINA GÖRE COĞRAFYA'DA BİR MODEL ÖNERİSİ

4.1. ÇOKLU ZEKÂ KURAMI

Milli Eğitim Bakanlığı'nın hazırlamış olduğu İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu'nda, öğretmenler okulun bulunduğu çevreye göre programdaki etkinlik örneğini seçmeli ya da kendisi hazırlamalıdır, denilmektedir. Yine aynı eserde etkinlik hazırlamanın şartları da belirtilmiştir. Buna göre öğretmen “etkinlik hazırlarken dersin 17 genel amacını, ünite kazanımlarını, farklı öğrenme stilleri ve farklı zekâ türlerine sahip öğrencilerin ilgi, yetenek ve ihtiyaçlarını göz önüne almalıdır” (MEB, 2006: 8). Görüldüğü gibi bireylerin farklı öğrenme stilleri ve zekâ türlerine sahip oldukları ve öğretim sırasında bu farklılığın dikkate alınması gerektiği bizzat bakanlık tarafından beklenmektedir.

Çoklu Zekâ Kuramının kurucusu Gardner (1993), beyin araştırmalarından, insan gelişiminden ve kültürleşmeden yararlanarak sekiz ayrı zekâ alanı belirlemiştir. Bu alanlar aşağıdaki gibidir:

1. Sözel-dilsel
2. Mantıksal-matematiksel
3. Bedensel-kinestetik
4. Müziksel-ritmik
5. Görsel-uzamsal
6. Doğacı
7. Sosyal-kişilerarası
8. Özedönük-içsel.

Her bir zekâ kendine özgü eğitim öğretim araçlarına ve tekniklerine sahiptir. Eğitim ve öğretim programlarının oluşturulmasında ve zenginleştirilmesinde zekâların her birinin kendine özgü teknikleri kullanılabilir. Bu farklı zekâ türleri için farklı etkinlikler belirlenmiştir. Bu etkinlikler aşağıdaki gibi sıralanabilir (Bümen, 2005: 13-17):

Sözel-Dilsel

1. Verilen bilgileri betimleme,
2. Araştırma projeleri hazırlama ve rapor yazma,

3. Şiir, masal, efsane, hikâye kısa oyun veya makale yazma,
4. Günlük yazma,
5. Sözlük kullanma,
6. Kavramlar dizini kullanma,
7. Kelime bankası oluşturma,
8. Bulmaca hazırlama,
9. Kelime ailesini (kökenini) bulma,
10. Yüksek sesle okuma,
11. Sınıf sekreteri olma,
12. Röportaj yapma,
13. Tartışma yaratma,
14. Mektup yazma,
15. Slogan yaratma,
16. Bülten, kitapçık ya da sözlük yazma,
17. Talk-Show radyo veya TV programı yapma,
18. Konuyla ilgili sunu yapma,
19. Konu ile bir hikâyeyi, romanı, şiiri ilişkilendirme.

Mantıksal-Matematiksel

1. Fikir üretmek için beyin fırtınası yapma,
2. Matrisler ya da çizelgeler hazırlama,
3. Sınıflama yapma,
4. Zaman çizelgesi hazırlama,
5. Seçenek ve adımların gösterildiği tablo geliştirme,
6. Problemi harita ya da akış şeması haline getirme,
7. Etkinlik planı hazırlama,
8. Örgütlenme şeması hazırlama,
9. Problemin adımlarını şekil çizerek gösterme,
10. Yapı kurma ve açıkça ifade edilmiş hedefler belirleme,
11. Anahtar kelimeleri belirleme,
12. Önemli ve önemsiz bilgileri ayırt etme,
13. 5N1K soruları sorma (ne, nerede, ne zaman, nasıl, neden, kim),
14. Öğrenilenleri matematiksel bir formüle dönüştürme,
15. Konuyla ilgili strateji oyunu kurma,
16. Karşılaştırma yapma,

17. Konuyu açıklamak için analogi oluşturma,
18. Şifre tasarlama.

Bedensel-Kinestetik

1. Göstererek yaptırma,
2. Heykel yapma,
3. Koreografi hazırlama,
4. Sanat projesi hazırlama,
5. Kesip yapıştırma,
6. Dans etme,
7. Pantomim ya da taklit yapma,
8. Drama yapma,
9. Gezi yapma,
10. Beden dilini kullanma,
11. Harfleri vücut ile gösterme,
12. Okunan bir şeyi canlandırma,
13. Konuyu açıklayıcı hareket zinciri yaratma,
14. Tahta ve yer oyunları yaratma,
15. Görev veya bulmaca kartları yapma.

Müziksel-Ritmik

1. Dinlenen müziğin yarattığı duygular ifade etme,
2. Tekerlemeler söyleme,
3. Ritim yaratma,
4. Konuyla ilişkili ya da konuya benzer temada şarkı bulma
5. Konuyla ilgili müzik dinleme,
6. Mırıldanma,
7. Okurken ya da yazarken tempo tutma,
8. Yazarken ya da çizerken şarkı, doğa sesleri dinleme,
9. Kitap kaseti dinleme,
10. Kelimeleri, kavramları ya da formülleri ritimlere yerleştirme,
11. Dil kuralları ve müzik kurallarını ilişkilendirme,
12. Şarkı söyleme,
13. Kafiye bulma,
14. Sesli okuduklarını teybe kaydedip dinleme,
15. Sesli kitap okurken hece veya kelimeleri belirleyecek şekilde bir yere vurma,

16. Konudaki duygu ya da düşüncelerle ilgili beste yapma veya şarkı sözü yazma,
17. Fonda müzik dinleme,
18. Konuyu müzik eşliğinde sunma,
19. Müzik aleti yapma veya kullanma.

Görsel-Uzamsal

1. Karikatür çizme,
2. Hikâye ya da notları renklerle kodlama,
3. Fikirleri tablo haline getirme,
4. Yap-boz hazırlama,
5. Hikâye panosu tasarlama,
6. Konuşulan ya da okunan şeyin resmini yapma,
7. Yazmayı seven bir arkadaşla resim kitabı hazırlama,
8. Hikâyenin resmini çizme,
9. Konuyla ilişkili veya konuyu açıklayan resimler bulma,
10. Farklı renklerle yazıların altını çizme,
11. Zihin haritası veya kavram haritası yapma,
12. Hikâyedeki olayları sıralayan zaman çizelgesi ya da grafikleri çizme,
13. Harita, tablo ve şekil inceleme,
14. Kamerayla kayıt yapma,
15. Video izleme,
16. Resimlerden yararlanarak tahminlerde bulunma,
17. Benzer kelimeleri kartlara yazarak benzerlik ve farklılıklarını hatırlama,
18. Çevrede kelime veya sayılara benzeyen şekiller bulma,
19. Slayt hazırlama,
20. Fotoğraf albümü yapma,
21. Duvar resimleri tasarlama,
22. Poster hazırlama,
23. Reklâm veya ilan hazırlama.

Doğacı

1. Yakın çevre ile öğrenilenler arasında ilişki kurma,
2. Taş, yaprak vb. biriktirme,
3. Öğrenilen yeni bilgilerle doğal nesnelere arasında ilişki kurma,
4. Öğrenilen bilgilerle ağaçlar, nehirler veya okyanuslar arasında ilişki kurma,
5. Doğada zaman geçirme,

6. Doğal zenginliklere geziler düzenleme,
7. Deneyler hazırlama,
8. Harfleri hayvan ya da bitkilere benzetme (z = zebra),
9. Harflerin okunuşunu hayvan seslerine benzetme,
10. Hava durumunu takip etme,
11. Belgesel izleme,
12. Konuyu öğrenen kişinin bir kuş, bir balık ya da bir volkan olduğunu hayal ederek empati kurma,
13. Doğa sesleri dinleme,
14. Bitki yetiştirme,
15. Konuyla ilgili doğa fotoğrafları bulma.

Sosyal - Kişilerarası

1. Öğrendiğini drama ile gösterme,
2. Başkalarıyla beyin fırtınası yapma,
3. Tartışma,
4. Görüşme yapma,
5. Yardım derneklerine üye olma,
6. Grup çalışmalarına katılma,
7. Rol yapma,
8. Birine bir şeyleri öğretme,
9. Kayıt aracı kullanma,
10. Mektup yazma,
11. İnsanları betimleme,
12. Kitap kulübüne üye olma,
13. Karakterlerin davranışlarını tahmin etme,
14. Okuduklarını anlatma,
15. Aldığı notları arkadaşıninkiyle karşılaştırma,
16. Sınıf mitingi düzenleme,
17. Toplantı düzenleme,
18. Yanındaki kişiyle birbirine konuyu özetleme, tartışma,
19. Grupla birlikte ödev yapma,
20. Tahta oyunları oynama.

Özedönük-İçsel

1. Senaryo yazma,
2. Tek başına beyin fırtınası yapma,
3. Günlük tutma,
4. Fonda klasik müzik ya da doğa sesleri dinleme,
5. Teori üretme,
6. Sınıf etkinliklerini ve öğrenilen bilgileri özetleyerek ne anlama geldiğini açıklama,
7. Soru üretme,
8. Kişisel sözlük geliştirme,
9. Öğretme yolları geliştirme,
10. Okumanın amacını belirleme,
11. Neden sorusunu sorma,
12. Gün veya dönem içinde kendini değerlendirme,
13. Kendini düzeltmek için imla kılavuzu ve sözlük kullanma,
14. Kişisel bir neden-sonuç veya etki-tepki şeması hazırlama,
15. Bilinenler ile bilinmeyenleri ayırt etme,
16. Konuyu başarıyla tamamlamak için gerekli nitelikleri belirleme ve bunların ne derecede mevcut olduğunu açıklama,
17. Konuyla ilgili hisleri ve düşünceleri yazma,
18. Ödev veya proje konusu seçme,
19. Herhangi bir konuda hedef ortaya koyma ve bu hedefi takip etme.

Günümüzdeki geleneksel öğretim süreci içerisinde olduğu gibi “bir ya da birkaç zekâ alanına odaklanmak diğer zekâ alanlarının gelişimini engellemekte, onların körelmesine yol açmaktadır” (Açıkgöz, 2003: 296). Oysaki insanlarda baskın olan zekâ bölümlerini ya da bir başka deyişle her insanın kendine özgü kolay öğrendiği öğrenme yolunu kullanmak, öğretimi kolaylaştırarak öğrenen sayısını arttıracaktır. Değişik öğrenme yolları ve düşünmeye dayalı etkinliklerin yer aldığı derslerde, öğrencilere beyinlerini aktif olarak kullanma fırsatı verilir. Ezbere dayalı kuru bilgiler yerine öğrenciler öğrenme sürecinin içine alınırlar ve öğrenmede aktifleşirler. Aktif öğrenme ortamlarında yaşayarak öğrenme sonucu, öğrendikleri bilgileri gerçek yaşamda etkili biçimde nerelerde, nasıl kullanacaklarını da öğrenirler (Açıkgöz, 2003).

Çoklu Zekâ Kuramı dikkate alınarak yapılacak ders programları sayesinde sekiz farklı öğrenme yolu kullanılarak öğrencilerin tüm zekâ alanlarının gelişmesi sağlanabilir. Ayrıca her öğrenciye eşit öğrenme fırsatı da sunulabilir.

4.2. MODEL ÖNERİSİ

1931'den itibaren hazırlanan Sosyal Bilgiler ve Coğrafya programlarının ortak yanlarından biri, programların amaçları arasında harita okuma becerisine sürekli olarak yer verilmesidir. İlkokullar için hazırlanan 1936, 1948, 1962 ve 1968; ortaokullar için hazırlanan 1931, 1938, 1949 ve 1970 programlarının amaçları arasında: 1998 ve 2005 programlarının ise hem genel hem de özel amaçları arasında harita okuma becerisine yer verilmiştir.

Harita ve küre kullanma becerilerinin kazandırılması, Sosyal Bilgiler programının amacına ulaşması bakımından önemlidir. Sosyal Bilgiler programında yer alan Coğrafya ve Tarih konularının bir mekâna oturtulması büyük ölçüde harita ve kürelerin kullanımı ile mümkündür (Demircioğlu ve Akengin, 2006: 238).

Bu model önerisinde 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi *Yeryüzünde Yaşam* ünitesinin “Haritaları Anlamak” konusu seçilmiştir. Konunun doğrudan Coğrafya ile ilgili olması ve bu konuda kazanılacak bilgi ve becerilerin diğer tüm ünite ve konuları yakından ilgilendirmesi bu konunun seçilmesinde etkili olmuştur. Model önerisi oluşturulurken aşağıdaki özellikler göz önünde bulundurulmuştur:

1. Dersin genel amaçları,
2. Ünite için belirlenmiş beceri ve değerler,
3. Konu için belirlenmiş kazanımlar,
4. Konu için öngörülen süre,
5. Öğrencilerin farklı zekâ türlerine sahip oluşları,
6. Dersin işleniş sırasında kullanılacak araç gereçlerin her okul ve sınıf ortamında rahatça bulunup kullanılabilmesi,
7. Kullanılacak yöntem ve tekniklerin, öğrenmede öğrenciyi merkeze alması,
8. Öğrenme - öğretme süreci ve değerlendirme aşamasında çoklu zekâ etkinliklerin kullanılması.

Model önerisi için seçilen “Haritaları Anlamak” konusunun içinde yer aldığı *Yeryüzünde Yaşam* ünitesi ile ilgili bilgiler aşağıdaki gibidir:

Ünitenin İlgili Olduğu Öğrenme Alanı: İnsanlar, Yerler ve Çevreler

Ünitenin Adı: Yeryüzünde Yaşam

Ünite İçin Önerilen Süre: 15 ders saati

Ünitede Doğrudan Kazandırılacak Değer: Doğal çevreye duyarlılık

Ünitede Doğrudan Kazandırılacak Beceri: Harita okuma ve Atlas kullanma

Ünite Konuları:

1. Haritaları Anlamak
2. Kutuplardan Çöllere Değişen İklim
3. Türkiye’de İklim Bölgeleri
4. Tarihte Yolculuk
5. Uygarlıklar Beşiği Anadolu
6. Ormanlarımız Değil Geleceğimiz Yok Oluyor

Ünite Kazanımları:

1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,

2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar,

3. Dünyanın farklı doğal ortamlarındaki insan yaşantılarından yola çıkarak, iklim özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,

4. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’de görülen iklim tiplerinin özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,

5. Haritalardan ve görsel materyallerden yararlanarak Türkiye’deki iklim tiplerinin dağılışında, konumun ve yeryüzü şekillerinin rolünü açıklar,

6. Örnek incelemeler yoluyla tarih öncesindeki ilk yerleşmelerden günümüze, yerleşmeyi etkileyen faktörler hakkında çıkarımlarda bulunur,

7. Anadolu ve Mezopotamya’da yaşamış ilk uygarlıkların yerleşme ve ekonomik faaliyetleri ile sosyal yapıları arasındaki etkileşimi fark eder.

Model önerisi için seçilen “Haritaları Anlamak” konusu ile ilgili bilgiler, öneride kullanılacak araç gereçler, yöntem ve teknikler aşağıdaki gibidir:

Konunun Adı: Haritaları Anlamak

Konu İçin Önerilen Süre: 3 ders saati

Konu İle İlgili Kavramlar: Harita, ölçek, paralel, meridyen, ekvator, kıta, okyanus, matematik konum, özel konum, coğrafi konum.

Araç gereçler: Ders kitabı, çeşitli haritalar, atlas, model küre, metre, yapıştırıcı bant, torba.

Kullanılan Yöntem ve Teknikler: Beyin fırtınası, kart eşleştirme, anlatım, soru cevap, gösterme, işbirlikli öğrenme, problem çözme.

Öğrencilerin harita okuma bilgi ve becerisini kazanması, gerek Coğrafya gerekse diğer Sosyal Bilimler disiplinleri açısından büyük önem taşımaktadır. Bunun farkında olan Milli Eğitim Bakanlığı ve yeni programın hazırlayıcıları, programın 17 genel amacı içerisinde öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılmasına da yer vermişlerdir. Ancak öğrencilerin daha sonraki öğrenim hayatlarında ve günlük yaşantılarında yoğun olarak kullanacakları harita okuma becerisi için ayrılan 3 ders saatlik süre oldukça yetersizdir. Yine de bu model önerisi öngörülen süreye uygun olarak hazırlanmıştır. Seçilen yöntem ve teknikler ise öğrenciyi merkeze almayı hedeflemektedir.

4.2.1. Konu ile İlgili Kazanımlar

Programda konu ile ilgili belirlenmiş iki kazanım aşağıdaki gibidir:

1. Farklı ölçeklerde çizilmiş haritalardan yararlanarak ölçek değiştiğinde haritanın değişen özellikleri hakkında çıkarımlarda bulunur,
2. Konum ile ilgili kavramları kullanarak kıtaların, okyanusların ve ülkemizin coğrafi konumunu tanımlar.

4.2.2. Konunun İçeriği

Konu ile ilgili belirlenmiş kazanımlar doğrultusunda konunun içeriğinde, haritanın elemanlarından ölçek bilgisi, ölçeğin haritada neleri etkilediği, dünya üzerinde yer alan kıta ve okyanusların konumu ile ülkemizin konumu yer almaktadır. Öğrencilere harita okuma becerisinin kazandırılması için öncelikle haritanın öğretilmesi gerekmektedir. Bunun için de aşağıdaki basamakların izlenmesi gerekmektedir (Üzümcü, 2006: 1):

1. Kroki basamağı,
2. Plan basamağı,
3. Harita basamağı,
4. Harita üzerindeki yeryüzü şekillerinin öğretimi,
5. Harita işaretlerinin öğretimi.

Programda kroki ve plan basamağının 4. Sınıflarda *Yaşadığımız Yer* ünitesinde, harita ve harita üzerindeki yeryüzü şekillerinin öğretimi basamağının 5. Sınıflarda *Bölgemizi Tanıyalım* ünitesinde kazandırılması hedeflenmiştir. Harita işaretlerinin

öğretimi ise tamamen soyut sembol ve kavramlarla yapılacağı için ilköğretimin ikinci kademesinde gerçekleşmesi uygun görülmektedir.

Kıtaların, okyanusların, ülkemizin ve dünya üzerindeki herhangi bir yerin konumunun tanımlanması için öğrencilere öncelikle paralel ve meridyen kavramlarının kazandırılması gerekmektedir. Model önerisinde, tamamen soyut olan bu kavramların öğretiminde öğrencilerin günlük yaşamından örneklerle somutlaştırma yoluna gidilmiştir.

4.2.3. Öğrenme-Öğretme Süreci

Öğrencilerin farklı öğrenme stilleri ve zekâ türleri dikkate alınarak hazırlanan bu süreçte kullanılacak Çoklu Zekâ etkinlikleri aşağıdaki gibidir:

Sözel-Dilsel Zekâ

1. Sözlük kullanma,
2. Kelime bankası oluşturma,
3. Slogan yaratma,
4. Dinleme.

Mantıksal-Matematiksel Zekâ

1. Fikir üretmek için beyin fırtınası yapma,
2. Şifre tasarlama,
3. Karşılaştırma yapma.
4. Öğrenilenleri matematiksel bir formüle dönüştürme

Bedensel-Kinestetik Zekâ

1. Göstererek yaptırma,
2. Drama yapma,
3. Beden dilini kullanma,
4. Tahta ve yer oyunları yaratma

Müziksel-Ritmik Zekâ

1. Ritim yaratma,
2. Kafiye bulma

Görsel-Uzamsal Zekâ

1. Fikirleri tablo haline getirme,
2. Konuyla ilişkili veya konuyu açıklayan resimler bulma,

3. Zihin haritası veya kavram haritası yapma,
4. Harita, tablo ve şekil inceleme,
5. Resimlerden yararlanarak tahminlerde bulunma.

Doğacı Zekâ

1. Yakın çevre ile öğrenilenler arasında ilişki kurma,
2. Öğrenilen yeni bilgilerle doğal nesnelere arasında ilişki kurma.

Sosyal-Kişilerarası Zekâ Etkinlikleri

1. Öğrendiğini drama ile gösterme,
2. Başkalarıyla beyin fırtınası yapma,
3. Grup çalışmalarına katılma.

Özedönük-İçsel Zekâ

1. Kişisel sözlük geliştirme,
2. Gün içinde kendini değerlendirme.

Bu etkinlikler temel alınarak konunun öğretimi aşağıdaki gibi yapılacaktır (İlköğretim okullarında 1 ders saati 40 dakikadır. Etkinlikler için belirtilen süreler tavsiye niteliğindedir. Sınıfların değişken özelliklerine göre sürelerde de değişiklik yapılabilir):

I. DERS

1. Sınıfın eni ve boyu metre yardımıyla ölçülecek ve çıkan sonuç tahtaya yazılacak. (Bedensel-Kinestetik Zekâ, 2 Dakika).

2. Sınıfın ölçülerinin herhangi bir kâğıda nasıl aktarılacağı açıklanacak, küçültme oranının belirlenmesinde izlenecek yol hakkında ipuçları verilecek (Sözel-Dilsel Zekâ, 2 Dakika).

3. Küçültme oranının belirlenmesi için beyin fırtınası yaptırılacak (Sosyal-Kişilerarası Zekâ, 2 Dakika).

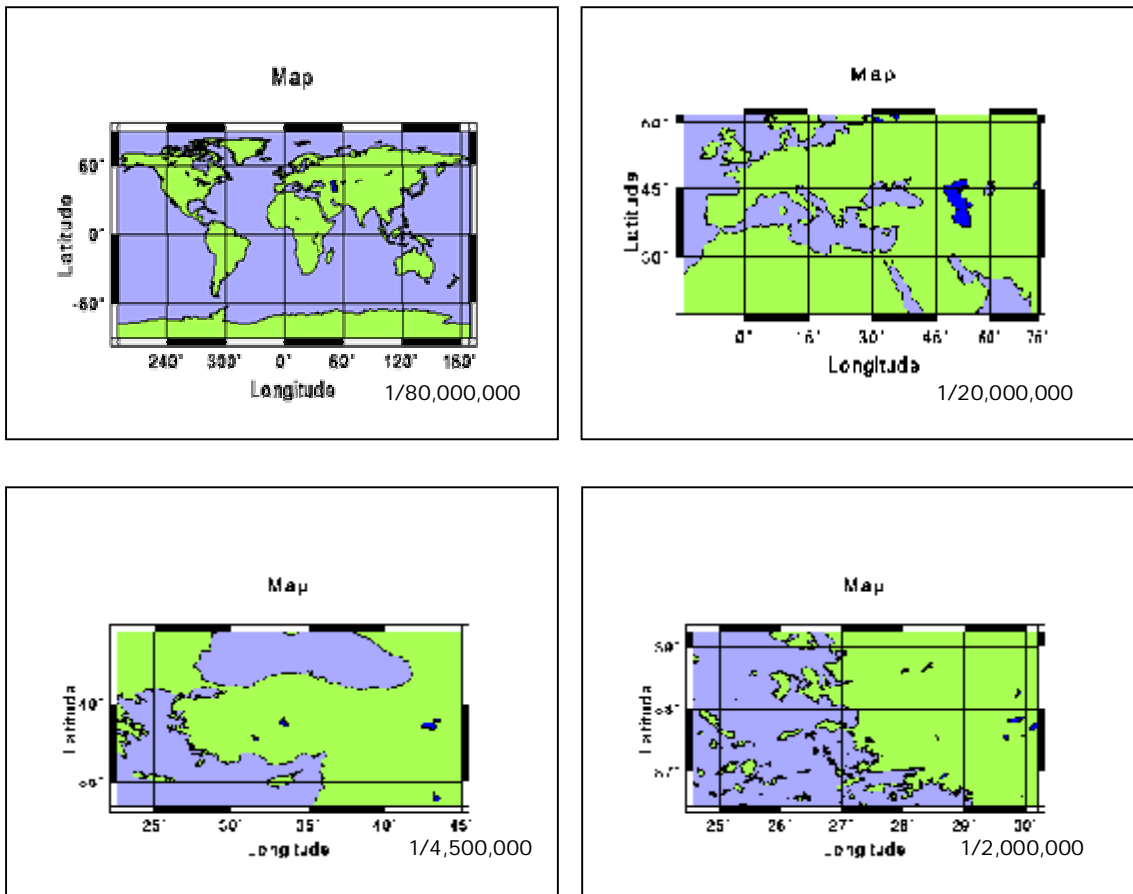
Öğretim sırasında “güncel sorunlara çözüm üretmeyi güdülemek, öğrencilerde yaratıcı düşünceler geliştirmek için etkili öğretim yöntemlerinden biri de beyin fırtınası yöntemidir. Coğrafya derslerinde planlı olarak yapılacak bir beyin fırtınası ile öğrenci kendisinde problem çözme gücü elde edebileceği gibi, fikir paylaşımını, serbest düşünmeyi de öğrenmiş olacaktır” (Turan, 2006: 308).

4. Sınıf ölçüleri belirlenen oranlarda küçültülerek kâğıda aktarılacak (Mantıksal-Matematiksel Zekâ, 2 Dakika).

5. Aynı yerin (örneğin, Türkiye) farklı ölçekte çizilmiş haritaları incelenecek (Görsel-Uzamsal Zekâ, 2 Dakika).

6. İki harita arasındaki farklılıklar beyin fırtınası yardımıyla buldurulacak (Mantıksal-Matematiksel Zekâ, 2 Dakika).

7. Sınıfın dört köşesine farklı oranlarda ölçeklendirilmiş olan haritalar yapıştırılacak. Seçilen bir öğrenciye, en çok ayrıntıyı gösterir, en geniş alanı gösterir gibi ipuçları verilecek. Öğrenci ipuçları yardımıyla doğru haritaya gitmeye çalışacak. Diğer öğrenciler elleriyle tempo tutarak, ayaktaki öğrenciyi yönlendirecek. Öğrenci doğru köşeye yönlenmişse tempo hızlandırılacak, yanlış köşeye yönlenmişse tempo düşürülecek (Müziksel-Ritmik Zekâ, 4 Dakika).

Şekil 6. Etkinlik için kullanılacak farklı ölçeklerle çizilmiş haritalar

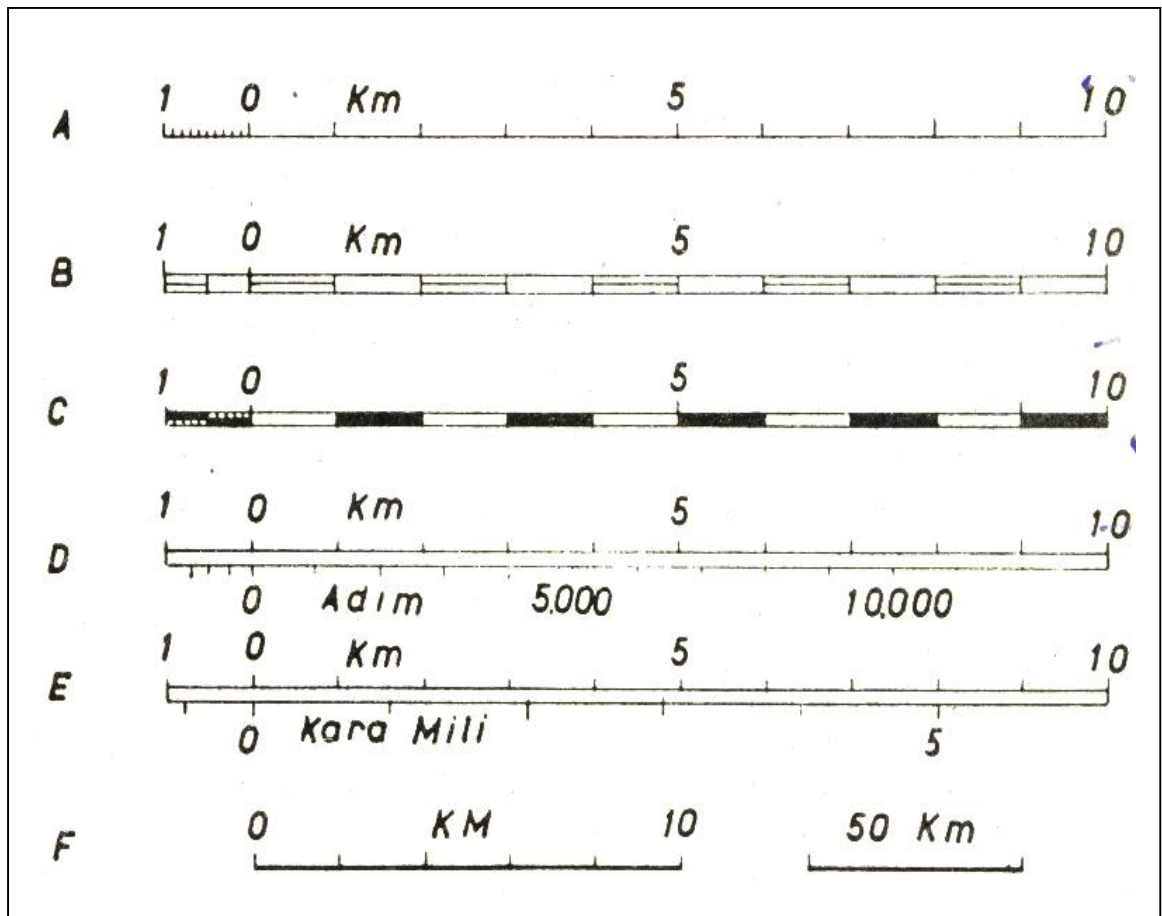
8. Ders kitaplarında ya da atlalarda bulunan farklı haritalar incelenerek, haritalarda ölçeğin iki farklı şekilde gösterilebileceği buldurulacak. (Görsel-Uzamsal Zekâ, Mantıksal-Matematiksel Zekâ, 2 Dakika)

Öğretim sırasında “genel terim ve haritaların açıklanması, konum, semboller, yön tayini, mesafe hesaplanması, bilgi toplama ve sonuçların elde edilmesi, tercihler ve

haritaların çizimi gibi genel beceriler kazandırılmasında atlaslardan yararlanılmalıdır” (Girgin vd., 2001: 57-58). Bu etkinlik sırasında atlasların kullanılması öğrenmenin daha kolay ve daha kalıcı olmasını sağlayabilir.

9. Kesir ve çizgi ölçek hakkında bilgi verilecek (Sözel-Dilsel Zekâ, 2 Dakika). Özellikle haritaların fotokopi vb. yöntemlerle boyutları değiştirildiğinde çizgi ölçeğin daha kullanışlı olduğu vurgulanacak. Örneğin 1/100.000 ölçekle çizilmiş bir harita fotokopi yoluyla küçültüldüğü zaman haritanın ölçeği de değiştirilmiş olur. Eğer haritanın ölçeği kesirle ifade edilmişse elde edilen yeni haritanın ölçeği gerçeği yansıtmayacaktır. Oysaki çizgi ölçek kullanılırsa haritanın boyutu ile birlikte çizgi ölçeğin boyutu da değişeceği için herhangi bir sorun yaşanmayacaktır.

10. Çizgi ölçek çevrenizde gördüğünüz hangi nesnelere benzemektedir? Sorusu sorulacak (Doğacı Zekâ, 2 Dakika).

Şekil 7. Çizgi ölçek çeşitleri

Kaynak: Bilgin, 1996: 11

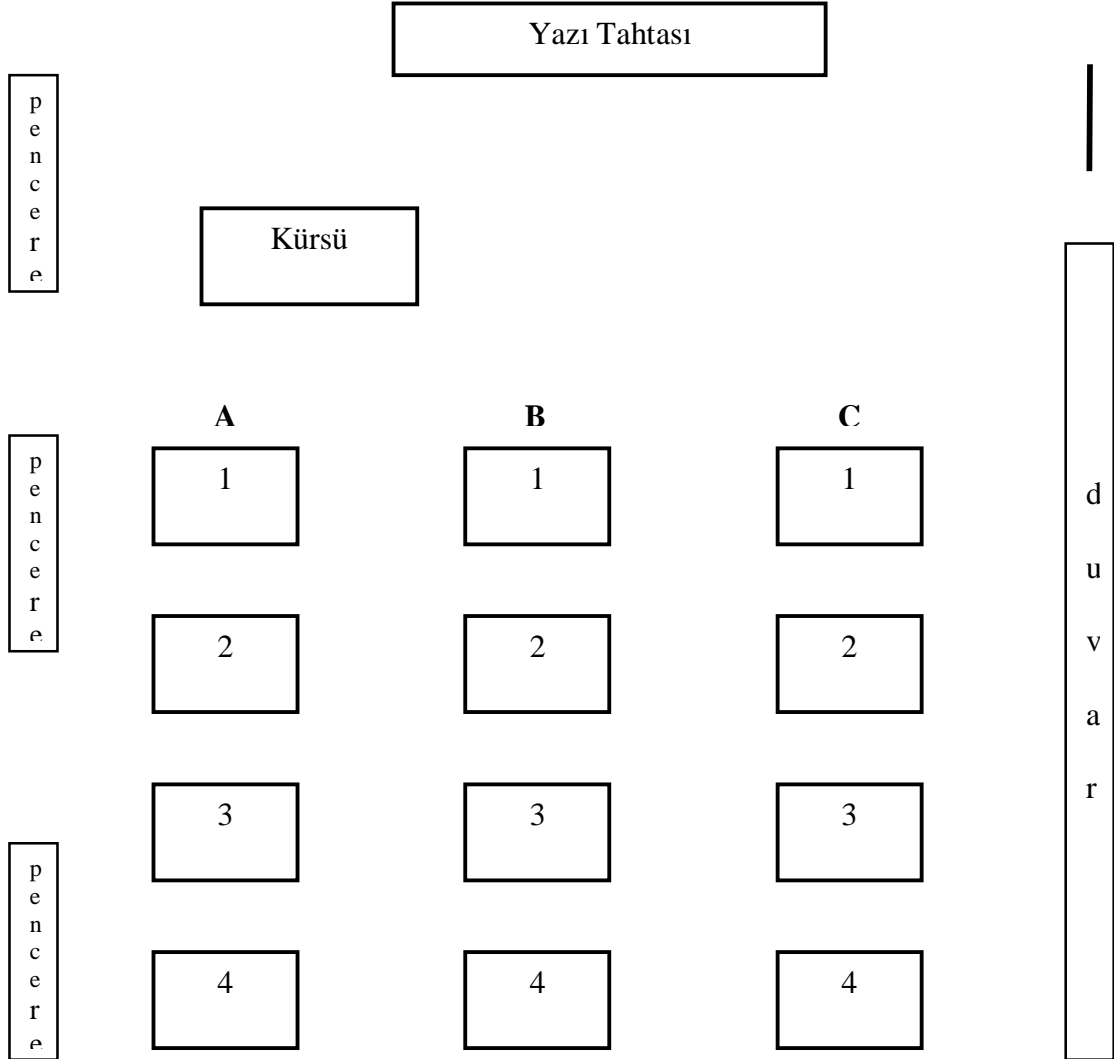
11. Kesir ölçeğin çizgi ölçeğe nasıl çevrileceği anlatılacak ve gösterilecek (Sözel-Dilsel Zekâ, Görsel-Uzamsal Zekâ, 3 Dakika).

12. Öğrenciler dörder kişilik gruplara ayrılacak, grup üyeleri belirlenirken mümkün olduğunca, farklı zekâ türleri baskın olan öğrenciler bir araya getirilecek (2 Dakika).
13. Gruplar, ders kitaplarında yer alan herhangi bir haritanın kesir ölçeğini çizgi ölçeğe çevirecek, çizgi ölçeğin oluşturulmasında kararlar tartışılarak ortaklaşa alınacak (Sosyal-Kişilerarası Zekâ, 3 Dakika).
14. Oluşturulan çizgi ölçek uygun şekilde boyanacak (Görsel-Uzamsal Zekâ, 2 Dakika).
15. Öğretmen tarafından daha önce hazırlanmış, üzerine değişik kesir ölçeklerin yazıldığı grup sayısı kadar kartlar, gruplardan seçilecek birer öğrenciye dağıtılacak. Bu öğrenciler kartta yazan ölçeği, konuşmadan el ve vücut hareketleriyle grubuna anlatacak (Bedensel-Kinestetik Zekâ, 2 Dakika).
16. Gruplar kartlardaki kesir ölçeğe uygun olarak yeniden çizgi ölçek oluşturacak ve boyayacak (Görsel-Uzamsal Zekâ, Sosyal-Kişilerarası Zekâ, 3 Dakika).
17. Kartlar ve hazırlanan çizgi ölçekler toplanacak, sınıftaki öğrencilere rastgele dağıtılacak (1 Dakika).
18. Öğrenciler sınıfta dolaşarak kart eşleştirme yöntemiyle kesir ve çizgi ölçekleri uygun bir şekilde bir araya getirecek (2 Dakika).

II. DERS

İkinci ders saatinde konunun öğretimi için uygulanacak etkinlikler aşağıdaki gibidir:

1. Haritalar ve model küreden yararlanarak, paralel ve meridyenler öğrencilere gösterilecek (Görsel-Uzamsal Zekâ, 3 Dakika).
2. Paralel ve meridyenlerin ne işe yarayabileceği üzerine beyin fırtınası yaptırılacak (Mantıksal-Matematiksel Zekâ, 3 Dakika).
3. Paralel, meridyen, ekvator, başlangıç meridyeni, kutup kavramları açıklanacak (Sözel-Dilsel Zekâ, 5 Dakika).
4. Sınıftaki sıralar Şekil 8'deki gibi dikey olarak A, B, C biçiminde harflendirilecek (pencere tarafı A, orta sıra B, duvar tarafı C gibi). Ardından her harf sırası yatay olarak 1, 2, 3, 4 biçiminde numaralandırılacak ve numaralar sıra üzerine yapıştırılacak (Bedensel-Kinestetik Zeka, 3 Dakika).

Şekil 8. Sınıf ortamının matematik konum ile ilişkilendirilmesi

5. Öğrencilerin kendi sıralarını bu şekilde birbirlerine tarif etmeleri istenecek (5 Dakika).
6. Öğretmen daha önce A1, B3, C4 gibi yazmış olduğu kartları bir torbaya koyacak. Öğrenciler sırayla torbadan bir kart çekerek, kartta yazan harf ve rakamı kimseye göstermeden el ve vücut hareketleriyle sınıfa anlatmaya ve kartta yazan yerlere oturmaya çalışacaklar (Bedensel-Kinestetik Zekâ, 10 Dakika).
7. Yerine oturan öğrencilerin çevresindeki yerleri tarif etmesi istenecek (solumda A2, sağında C2, önünde B1, arkamda B3 var gibi). Bu etkinlik matematik konum ile ilişkilendirilecek (Mantıksal-Matematiksel Zekâ, 5 Dakika).
8. Yine yeterli sayıda öğrenci, kendi yerini sınıftaki nesnelere göre tarif edecek (duvara yakın, sobaya ya da kalorifer peteğine uzak, kürsüye yakın, tahtaya uzak gibi).

Herhangi bir yere yakın ya da uzak olmanın avantajları ve dezavantajları, kişiye sağladığı yararlar ve zararlar üzerine beyin fırtınası yaptırılacak. Bu etkinlik özel konum konusu ile ilişkilendirilecek (Sosyal-Kişilerarası Zekâ, 6 Dakika).

III. DERS

Üçüncü ders saatinde konunun öğretimi için uygulanacak etkinliklerin 25 dakikası öğrenme-öğretme süreci, geriye kalan 15 dakikası ise değerlendirme için ayrılmıştır. Etkinlikler aşağıdaki gibidir:

1. Harita ve Model küreden yararlanarak kıta ve okyanuslar öğrencilere gösterilecek (Görsel- Uzamsal Zekâ, 3 dakika).
2. Kıta ve okyanus kavramları açıklanacak (Sözel-Dilsel Zekâ, 2 Dakika).
3. Öğrenciler dörder kişilik gruplara ayrılacak, gruplara önceden hazırlanan dilsiz dünya haritasının bulunduğu kâğıtlar dağıtılacak (Şekil 9). Dilsiz haritada sadece kıta sınırları, okyanuslar, belli başlı meridyen ve paralel değerleri bulunacak (2 Dakika).

Şekil 9. Dilsiz Dünya haritası

Kaynak: Uzun vd. 2006: 38.

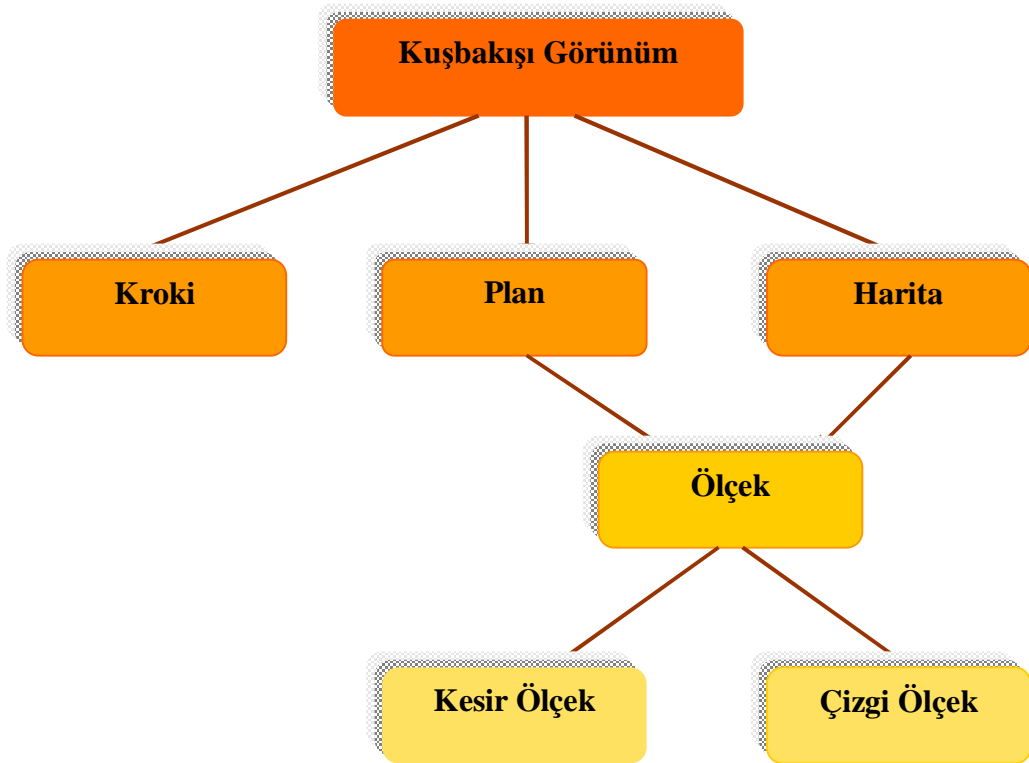
4. Gruplardan kıta ve okyanusları dilsiz haritaya yerleştirmeleri istenecek (3 Dakika).
5. Kıta ve okyanuslar farklı renklere boyanacak. (Görsel-Uzamsal Zekâ, 2 Dakika).
6. Oluşturulan haritalardan yararlanılarak kıta ve okyanusların konumları buldurulacak (3 Dakika).

7. Öğretmen Türkiye'nin matematik konumunu tahtaya yazacak. Buna göre öğrencilerin, oluşturdukları haritada Türkiye'nin yerini bulmaları ve harita üzerine yerleştirmeleri istenecek (2 Dakika).

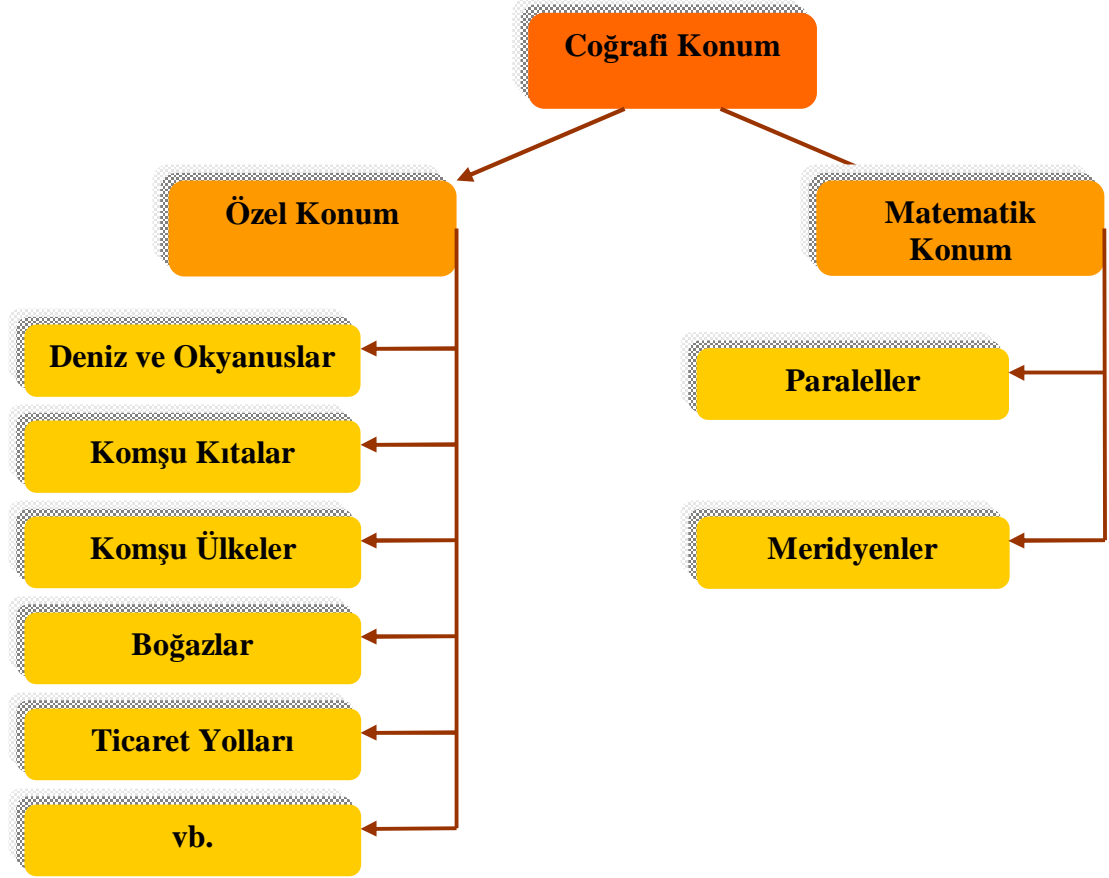
8. Öğrencilere en çok gezip görmek istediğiniz, merak ettiğiniz ülke hangisidir? Sorusu sorulacak ve öğrencilere düşünmeleri için biraz süre verilecek (İçsel-Özedönük Zekâ, 2 Dakika).

9. Atlas yardımıyla seçtikleri ülkeyi oluşturdukları haritaya yerleştirmeleri istenecek (2 Dakika).

10. Konu ile ilgili kavram haritaları oluşturulacak (4 Dakika).

Şekil 10. Ölçek ile ilgili kavram haritası

Şekil 11. Coğrafi konum ile ilgili kavram haritası

Kavram haritaları “çeşitli konu alanlarının öğretiminin başlangıç, araştırma, geliştirme, açıklama ve değerlendirme gibi farklı aşamalarında ve çeşitli amaçlar için kullanılması öğrenme-öğretme sürecinin verimliliğini arttıracaktır” (Ergür, 2005: 67). Bu nedenle hazırlanan Şekil 10 ve Şekil 11’deki kavram haritalarından hem öğrenme-öğretme sürecinde hem de değerlendirme kısmında yararlanılabilir. Değerlendirme kısmında kavram haritasında yer alan bazı öğeler verilmeden, bu öğeleri öğrencilerin bulması istenebilir.

4.2.4. Değerlendirme

Değerlendirme bölümünde bulunan ölçme soruları hazırlanırken aşağıdaki hususlar göz önünde bulundurulmuştur:

1. Öğrencilerin farklı zekâ türlerine sahip oluşları,
2. Öğrenme-öğretme sürecindeki etkinlikler,
3. Konu için belirlenmiş kazanımlar,
4. Öğrencilerin günlük yaşam bağlantısı kurabilmesi,

5. Soruların öğrencileri eleştirel düşünmeye, problem çözmeye ve araştırmaya yöneltecek nitelikte olması,

6. Öğrencide harita okuma ve atlas kullanma becerisinin geliştirilmesi.

Bu bölümde yer alan ölçme sorularının bir kısmı sınıfta dersin öğretimi sırasında kullanılabilir nitelikte iken bir kısmı ise konunun pekiştirilebilmesi için ders sonrasında kullanılabilir niteliktedir.

Ölçme Soruları:

1. Farklı ölçeklerle çizilmiş aynı yerin iki haritası arasındaki farklılıkları ve benzerlikleri bir tabloda gösterelim (Mantıksal-Matematiksel).

2. Ölçeği 1/2.000.000 olan bir Türkiye Haritası inceliyorum. Ancak aradığım bilgileri bir türlü bulamıyorum. Türkiye'yi daha ayrıntılı gösterecek bir haritaya ihtiyacım var. Sence ihtiyacım olan haritanın ölçeği kaç olabilir?

a) 1/500.000 b) 1/5.000.000 c) 1/10.000.000 d) 1/15.000.000

3. Acil yardım merkezinde çalışıyorum. 5° Kuzey Paraleli ile 80° Doğu Meridyenin kesiştiği yerde bir gemiden acil yardım sinyalleri geliyor. Hemen yetkililere haber vermem gerekiyor. Acaba bu zor durumdaki gemi hangi okyanusta yer alıyor, bana yardımcı olur musun?

Bu sorunun çözümünde öğrencilerin atlaslardan yararlanması sağlanmalıdır. Aksi takdirde öğrenciler ezberciliğe yönlendirilmiş olacaktır.

4. 2020 İstanbul Olimpiyatları'nın son günleriydi. Artık herkes olimpiyatların en heyecanlı yarışı olan 100 metre koşusunu beklemekteydi. Yarışmaya bir Amerikalı, bir İngiliz, bir Fransız atlet ve Türkiye'den Karadenizli Temel katılmaktaydı. Tam koşu başlamak üzereyken atletlerden birisinin dopingli olduğu anlaşılmıştı. Verilen ipuçları sayesinde dopingli sporcu bulabilir misin? (Sözel-Dilsel Zekâ).

İpuçları:

1. Ülkesinin iki kıtada birden toprakları olan dopingli değil,
2. Başlangıç meridyenin geçtiği ülkeden gelen sporcu dopingli değil,
3. Yarışmaya katılmak için Atlas Okyanusu'nu geçmek zorunda olan sporcu dopingli değil.

Bu sorunun çözümüne geçmeden önce doping kavramı öğretmen tarafından açıklanarak, dopingli maddeleri kullanmanın suç olup olmaması gerektiği üzerine beyin fırtınası yaptırılabilir. Böylece programda öğrencilere kazandırılması hedeflenen "dürüstlük ve sağlıklı olmaya önem verme" değerleri vurgulanmış olur. Yine

Atatürk'ün "Ben sporcunun zeki, çevik ve aynı zamanda ahlaklısını severim" sözüyle konu pekiştirilebilir.

5. 4. soruda geçen olayı arkadaşlarınızla canlandırınız (Bedensel-Kinestetik Zekâ, Sosyal-Kişilerarası Zekâ).

6. Aşağıdaki boşlukları kafiyeyi ve anlam bütünlüğünü bozmadan doldurabilir misin? (Müziksel-Ritmik Zekâ).

1. Kişi: Yeryüzünün tamamını nasıl aktarayım kâğıda?

2. Kişi: Senin yapman lazım bir

1. Kişi: İstiyorsam ayrıntı görmek haritada?

2. Kişi: büyük tut biraz daha.

7. Bugün öğrendiğimiz kavramları kendi oluşturduğunuz Sosyal Bilgiler sözlüğünüze kaydediniz (İçsel Zekâ).

Öğrencilerin öğretim yılının başından itibaren bir Sosyal Bilgiler sözlüğü oluşturmaları sağlanabilir. Bunun için 60 yapraklı bir defter yeterli olacaktır. Defterde her harf için 2 yaprak ayrılarak konuların öğretimi gerçekleştikçe öğrencilerden yeni öğrendikleri kavramları bu deftere kaydetmeleri istenebilir. Oluşturulan sözlükler dönem ya da yıl sonunda öğretmen tarafından değerlendirilebilir.

8. a. Eskişehir, Manisa, Kars ve Konya illerini trafik kodlarını/plaka numaralarını öğrenebilir misiniz? Çevrenizdeki büyüklerden ve internetten (calisma.gov.tr) yararlanabilirsiniz.

b. Doğu ve meridyen kelimelerinin İngilizce karşılıklarını bulunuz.

Bu sorunun öğretimin değerlendirilmesinden ziyade konuya ön hazırlık olması için bir hafta önceden verilmesi daha uygun olacaktır. Türkiye'nin matematik konumunda geçen rakamların il trafik kodlarıyla şifrenmesi yardımıyla paralel ve meridyen numaralarının birbirine karıştırılması önlenir.

26° Eskişehir 45° Manisa (Doğu Meridyenleri)

36° Kars 42° Konya (Kuzey Paralelleri)

Eskişehir ve Manisa illerinin ilk harfleri (E.M) ile East Meridian (Doğu Meridyenleri) kelimelerinin ilk harfleri (E.M) aynıdır. Kars ve Konya illerinin ilk harfleri (K) ile ülkemizdeki paralellerin yönünü gösteren Kuzey kelimesinin ilk harfi (K) aynıdır. Bu benzerlikten yola çıkılarak Türkiye'nin matematik konumunda geçen rakamlar illerin trafik kodlarıyla şifrelenebilir (Mantıksal-Matematiksel Zekâ).

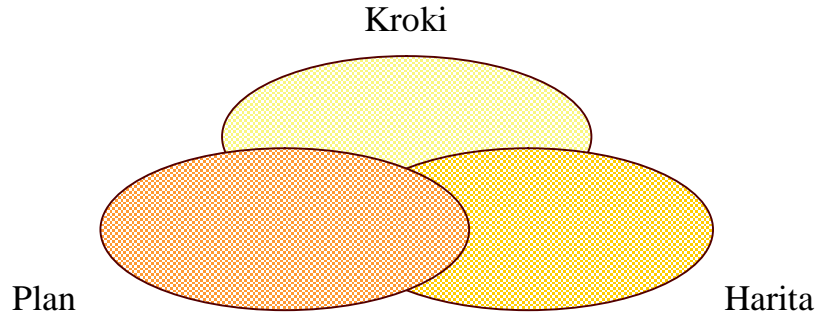
9. Haritacılık alanına katkıda bulunan, geçmişte yaşamış Türk büyüklerini tanıyor muyuz? (Bu Türk büyüklerinden bir tanesine ulaşmanızda annenizden, babanızdan ya da herhangi bir yakınınızdan ödünç alacağınız 10 YTL çok işinize yarayacak. Diğer Türk büyüklerine internetten ya da okul kütüphanesinden ulaşabilirsiniz).

10. Haritaların insan yaşamına etkileri ile ilgili bir slogan yaratabilir misin? (Sözel-Dilsel Zekâ)

11. Çevrenizde bulunan herhangi bir nesneyi Dünya'ya benzeterek, üzerinde meridyenleri, paralelleri, ekvatoru, başlangıç meridyenini, kutupları gösterebilir misin? (Örneğin, top, portakal, karpuz gibi) (Doğacı Zekâ)

12. Aşağıdaki açıklamaları şekilde uygun yerlere yerleştiriniz.

1. Ölçekle çizilir.
2. Ölçeksiz çizilir.
3. Kuş bakışı görünümdür.
4. 1/5.000'e kadar ölçeklerle çizilir
5. 1/5.000'den küçük ölçeklerle çizilir.

Şekil 12. Harita, plan ve krokinin ortak ve farklı yanlarının gösterilebileceği örnek şekil

13. Öz Değerlendirme Formu:

Tablo 19 öz değerlendirme için bir örnek oluşturmaktadır. Öz değerlendirme formu öğrencilere dersin sonunda uygulanacaktır. Form sayesinde hem öğrenciler kendilerini, hem de öğretmenler öğrencileri değerlendirme imkânı bulacaktır. Formlardan elde edilecek sonuçlar ışığında, öğrencilerde öğretimin tam sağlanamadığı konular üzerinde tekrar durulabilir. Öğrencilerin yanlı cevap vermelerini en aza indirebilmek için, öz değerlendirme formu sonuçlarına göre puanlama yapılmayacağı özellikle belirtilmelidir.

Haritaları Anlamak konusunun sonunda neleri, ne kadar öğrendiğinizi anlamak için kendinizi değerlendirebilirsiniz. Bunu yapabilmek için aşağıdaki soruları cevaplamalısınız. Sorularda size uygun olan seçeneklerden birini (√) ile işaretleyiniz.

Tablo 19. Öz değerlendirme formu

Öz Değerlendirme	Evet	Kısmen	Hayır
1. Ölçeği tanımlayabilirim.			
2. Ölçek çeşitlerini söyleyebilirim.			
3. Ölçek yardımıyla haritalar üzerinde çeşitli hesaplamalar yapabilirim			
4. Aynı yerin farklı ölçeklerle çizilmiş haritaları arasındaki farkları ayırt edebilirim			
5. Kesir ölçeği çizgi ölçeğe çevirebilirim			
6. Model küre üzerinde ekvatoru ve başlangıç meridyenini gösterebilirim.			
7. Kıt'a ve okyanusları tanımlayabilirim			
8.Kıt'a ve okyanusları model küre üzerinde gösterebilirim.			
9. Ülkemizin coğrafi konumunu tanımlayabilirim			
10. Koordinatları verilen herhangi bir yeri atlasımda bulabilirim.			

Kaynak: MEB, 2006: 89.

Ülkemizde genellikle bu tip formların doldurulmasında (X) sembolü kullanılmaktadır (MEB, 2006: 89-92). Oysaki Avrupa Birliği ülkelerinde bu sembol “o değil” anlamına gelmektedir. Bu durumun Avrupa Birliği eğitim sistemine göre yetişen öğrenciler ile ülkemizin eğitim sistemine göre yetişen öğrenciler arasında farklı algılamaya neden olacağı söylenebilir. Bu nedenle (√) işaretine geçiş özendirilmelidir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. SONUÇLAR

Ülkemizde Coğrafya ilkokullarda 1962'ye kadar bağımsız bir ders olarak okutulmuştur. 1962'de Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleriyle birlikte Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi, 1968'den itibaren de Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir. Toplum ve Ülke İncelemeleri dersi içerisinde en az pay Coğrafyaya ayrılmıştır.

Ülkemizde Coğrafya ortaokullarda 1975'e kadar bağımsız bir ders olarak okutulmuştur. Bu yıldan itibaren ilkokullarda olduğu gibi Tarih ve Yurttaşlık Bilgisi dersleriyle birlikte Sosyal Bilgiler dersi adı altında birleştirilmiştir. 1985'te bu dersler yeniden ayrılarak 1998'e kadar Coğrafya yeniden bağımsız bir ders olarak programdaki yerini almıştır. 1998'de bu üç ders yeniden Sosyal Bilgiler içerisinde birleştirilmiştir.

1998 programı ilköğretim bütünlüğü esas alınarak hazırlanmış ilk programdır. Bu program amaç ve içerik yönünden 1968 programı ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca programda “Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler” anlayışı hâkimdir. Bu anlayışa paralel olarak mutlak doğru olarak kabul edilen bilgilerin öğretmen merkezli bir öğrenme-öğretme sürecinde öğrencilere aktarılması ön plana çıkmıştır.

1998 programında 6. Sınıflar için belirlenmiş özel amaçlar oldukça fazladır. 108 özel amaç için ayrılan 108 saatlik süre ise çok yetersizdir. Amaç sayısının fazla olması içeriğinin de çok yoğun olmasına neden olmuştur. Coğrafyayı ilgilendiren amaçların bilgiye ağırlık vermesi, Coğrafyanın önemsedığı yorum ve sentez yapma becerisini arka plana itmiştir.

1998 programında amaç ve içerik uyumludur. Öğretme-öğrenme süreci ve değerlendirme bölümleri daha önceki programlarda olduğu gibi ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu bölümlerle ilgili bilgilere “Programın Uygulanması ile İlgili Açıklamalar” kısmında ulaşılabilmektedir. Ancak yapılan açıklamalar amaç ve içerik bölümleri ile çelişmektedir.

2005 programında “Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler” ve “yansıtıcı düşünme olarak Sosyal Bilgiler” anlayışı hâkimdir. Bu anlayışa paralel olarak öğrencilerin sosyal bilimcilerin algılayıcı ve ayırt edici özelliklerine sahip olarak karar verebilme yeteneklerinin yükseltilmesi ve yaşantıları boyunca etkili kararlar alabilmesi hedeflenmektedir.

2005 programında ünite ve konular çok disiplinli yaklaşımın yanında disiplinleri bütünleştirici özellikler de taşımaktadır. Ayrıca içeriğin dokuz öğrenme alanı çerçevesinde temellendirilmesi, sınıf düzeyleri arasında bütünlüğü de sağlamıştır. Öğrenme alanları belirlenirken ABD'deki Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi'nin (NCSS) 1994'te belirlemiş olduğu öğrenme alanları örnek alınmıştır.

2005 programının amaçlarında bilgi, beceri ve değer dengesi kurulmuştur. İçerik belirlenen amaçlara uygun olarak hazırlanmıştır. Öğrenme-öğretme sürecinde bilginin yanında beceri ve değerlere de ağırlık verilmesi, değerlendirme aşamasında ürünün değil sürecin değerlendirilmesi, öğeler arasındaki uyumun bir başka göstergesidir. Ancak değerlendirme aşamasında sürecin değerlendirilmesini sağlayan ölçme araçlarına ağırlık verilmemesi programın eksik yanlarından biridir.

2005 programının genelinde olduğu gibi 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersindeki Coğrafyayı ilgilendiren ünite ve konular disiplinleri bütünleştirici özellik taşımaktadır. Ünite ve konular hazırlanırken geçmiş, bugün ve gelecek boyutu da göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca konuların günlük yaşam bağlantısı kurmasına da özen gösterilmiştir.

2005 programında her üniteye öğrencilere bir beceri kazandırılması hedeflenmiştir. Beceriler arasında eleştirel düşünme, araştırma ve mekânı algılamaya ağırlık verilmiştir. Toplam 30 ünitenin 18'inde sadece bu üç beceri yer almaktadır. Kazandırılması hedeflenen beceriler arasında isimleri geçmesine rağmen problem çözme, bilgi teknolojilerini kullanma ve Türkçeyi doğru, güzel ve etkili kullanma becerilerine yer verilmemesi önemli bir eksikliklerdir. 6. Sınıflarda programın geneline paralel olarak eleştirel düşünme becerisine ağırlık verilmiştir.

5.2. ÖNERİLER

Araştırma süreci sonunda elde edilen bulgular çerçevesinde geliştirilen öneriler “Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasına Yönelik Öneriler” ve “Yapılacak Araştırmalar İçin Öneriler” alt başlıkları halinde verilmiştir.

Sosyal Bilgiler Programının Uygulanmasına Yönelik Öneriler:

Yeni program ile birlikte öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen merkezli ortamdan öğrenci merkezli ortama geçilmiştir. Dolayısıyla öğretmenlerin öğrenciyi merkeze alan etkinlikler hazırlaması önem kazanmıştır. Öğretmenleri etkinlik hazırlamaya motive etmek için, Milli Eğitim Bakanlığı bünyesinde, öğretmenler arasında etkinlik hazırlama ile ilgili yarışmalar düzenlenebilir.

Ülkemizde Sosyal Bilgiler derslerine 4 ve 5. Sınıflarda sınıf öğretmenleri, 6 ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler öğretmenleri girmektedir. Dolayısıyla Sosyal Bilgiler öğretmenleri 4 ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler programları hakkında yeterli bilgiye sahip olamamaktadır. Yeni programdaki öğrenme alanları 4, 5, 6 ve 7. Sınıfları kapsadığı ve bütünlük arz ettiği için 4 ve 5. Sınıflarda da Sosyal Bilgiler derslerine Sosyal Bilgiler öğretmenleri girmelidir.

Öğrenmede bireysel farklılıklar önemli rol oynar ve öğrencilerin özelliklerine uygun değişik etkinlikler düzenlemek gerekir. Etkinliklerin uygulanmasında kullanılacak yöntem ve teknikler de ayrı bir öneme sahiptir. Öğretmenlerin bir yöntemi kullanabilmesi için öncelikle yöntemi ve bu yöntemi destekleyici teknikleri bilmeleri gerekmektedir. Öğretmenlere bireysel farklılıkları dikkate alan Çoklu Zekâ Kuramı ve öğrenmede öğrenciyi merkeze alan Aktif Öğrenme ile ilgili seminerler verilmelidir. Ancak bu seminerler, uygulamaya yönelik olmalıdır.

Öğrencilerin dönem sonu notunun belirlenmesinde süreci değerlendirilmesini sağlayan performans ödevi, proje, öğrenci ürün dosyası (portfolyo) gibi ölçme araçlarına ağırlık verilmelidir.

Yeni program, bilginin aktarılmasından ziyade bilgiye ulaşma becerisinin kazandırılmasını önemsemektedir. Öğrencilerin bilgiye ulaşma becerisini kazanması büyük oranda araştırma becerisini kazanmalarına bağlıdır. Bu nedenle her okul bünyesinde kütüphane ile bilgi teknoloji sınıflarının oluşturulması ve öğrencilerin bunlardan etkin olarak yararlanması sağlanmalıdır.

Sosyal Bilgiler dersinde, Sosyal Bilgiler dersine özgü olduğu kabul edilen gözlem, mekân algılama, zaman ve kronolojiyi algılama, değişim ve sürekliliği algılama, sosyal katılım ve empati becerilerine ağırlık verilmelidir.

Yeni programda öğrencilerin performans ödevi ya da ödevleri hazırlamaları, proje sunmaları, öğrenci ürün dosyaları oluşturmaları ve bunların öğretmenler tarafından değerlendirilmesi beklenmektedir. Ancak bunlar için ayrıca bir süre belirtilmemiştir. Dolayısıyla öğrencilerin karar verebilme yeteneklerinin yükseltilmesi, yaşantıları boyunca etkili kararlar alabilmesi, sosyal beceriler kazanabilmesi, iyi bir vatandaş olarak yetişmesi gibi önemli amaçlara hizmet eden Sosyal Bilgiler dersi için ayrılan haftalık üç ders saatlik süre en az bir saat artırılarak, dört saate çıkarılmalıdır.

Yeni Araştırmalar İçin Öneriler:

1. 2006-2007 itibariyle yeni programın ülkemizin her yerinde uygulanmış olması nedeniyle öğrenci, öğretmen, idareci, veli ve müfettişlere yönelik olarak yapılacak çalışmalarda anket yöntemi kullanılabilir.
2. Sosyal Bilgilerdeki Coğrafya konuları tüm sınıflar düzeyinde incelenebilir.
3. Eski ve yeni programı uygulamış olan öğretmenler temel alınarak iki programın karşılaştırılması yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Açıköz, K.Ü (2003) *Aktif Öğrenme (2. Baskı)*, Eğitim Dünyası Yayınları: İzmir
- Aka, A.S (2000) *İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Program Yönünden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü: Konya.
- Akalın Yalnız, D. (2007) *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim I. Kademe Sosyal Bilgiler Programlarının Atatürk İlkelerine Göre Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Aydın.
- Akarsu, S. (2003) *İlköğretim Kurumları Sosyal Bilgiler Dersi Müfredatındaki Coğrafya Ünitelerinin İçerik Açısından İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: İstanbul.
- Akbaş, Y. (2002) *İlköğretim 6. Sınıf Öğrencilerinin Coğrafi Kavramları Anlama Düzeyi ve Kavram Yanılgıları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Trabzon.
- Akyol, Ç. (2004) “Coğrafya Eğitiminde Temel Sorunlar”, *Yazılı Bildiri, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 15-17 Mayıs 2003, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü-DEÜ Buca Eğitim Fakültesi, İzmir, Tebliğler Kitabı, ss. 32-38, Ankara.
- Atalay, İ. (2005) *Genel Fiziki Coğrafya*, Meta Basım Matbaacılık: İzmir.
- Ayvaz, Z. (2001) *Eğitim Programı ve Unsurları*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Barth, J. L. ve Demirtaş, A. (1997) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğrenimi*, YÖK/ Dünya Bankası Milli Eğitim Geliştirme Projesi: Ankara.
- Baysan, S. (2005) “Öğrenme Stilleri (Kanalları) Kullanılarak Coğrafya Öğretimi Üzerine Bir Model Önerisi: ADÜ Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği Öğrencileri Örneği”, *Yazılı Bildiri, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 28-30 Eylül 2005, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kongre Kitabı, ss. 225-229, Denizli.
- Bilgin, T. (1996) *Genel Kartoğrafya*, Filiz Kitabevi: İstanbul.
- Binbaşoğlu, C. (1999) *Cumhuriyet Dönemi Eğitim Bilimleri Tarihi*, Tekişik Yayıncılık: Ankara.

- Bümen, N.T. (2005) *Eğitimde Yeni Yönelimler*, Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Demircioğlu, İ.H., Akengin, H. (2006) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Demirel, Ö. (1998) *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Kardeş Kitap ve Yayınevi: Ankara.
- Demirel, Ö. (1999) *Planlamadan Değerlendirmeye Öğretme Sanatı*, Pegem Yayınları: Ankara.
- Demirkaya, H. (2005) “*Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Programında İçerik ve Kazandırılacak Beceriler*”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Lisans Yayınları: İstanbul.
- Demirtaş, A. (1986) *Ansiklopedik Matematik Sözlüğü*, Bilim Teknik Kültür Yayınları: Ankara
- Doğanay, A. (2002) “*Sosyal Bilgiler Öğretimi*”, *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Doğanay, A. (2004) “*Sosyal Bilgiler Eğitiminin Genel Amaçları Ne Olmalıdır*”, *Yazılı Bildiri, I. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi*, 15-17 Mayıs 2003, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü- DEÜ Buca Eğitim Fakültesi, İzmir, Tebliğler Kitabı, ss. 204-215, Ankara.
- Erdem, E. (2001) *Program Geliştirmede Yapılandırıcılık Yaklaşımı*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Erden, M. (1993) *Eğitimde Program Değerlendirme*, Pegem Yayınları: Ankara.
- Erden, M. (tarihsiz) *Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Alkım Yayınları: Ankara.
- Erden, M. (1998) *Eğitimde Program Değerlendirme (3. Baskı)*, Anı Yayıncılık: Ankara.
- Ergür, D.O. (2005) “*Kavram Haritalarının Öğretim Sürecinde Etkin Kullanımı*”, *Yazılı Bildiri, XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*, 28-30 Eylül 2005, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Kongre Kitabı, ss. 64-68, Denizli
- Ertürk, S. (1984) *Eğitimde Program Geliştirme (5. Baskı)*, Yelkentepe Yayınları: Ankara.
- Fidan, N. (1995) *Eğitim Psikolojisi: Okulda Öğrenme ve Öğretme*, Alkım Yayıncılık ve Kitapçılık: Ankara.
- Gardner, H. (1993) *Frames of Mind*, HarperCollins Basic Books: New York.
- Girgin, M., Ertürk, M., Sever, R., Güner, İ. (2002) “*Coğrafya Öğretiminde Atlaslar*”, *Doğu Coğrafya Dergisi*, y. 7, s. 6, ss. 45-59.

- Güngördü, E. (1999) *Coğrafya'da Öğretim Yöntemleri İlkeler ve Uygulamalar*, Özcan Ofset: Ankara.
- Hesapçioğlu, M. (1988) *Öğretim İlke ve Yöntemleri: Eğitim Programları ve Öğretim*, Beta Yayınları: İstanbul.
- İlk Mekteplerin Müfredat Programı (1926) Milli Matbaa: İstanbul.
- İzbrak, R. (1992) *Coğrafya Terimleri Sözlüğü*, MEB Yayınları: İstanbul.
- Kabapınar, Y. (2006) Bireysel Bilinçlerin Oluşumuna Giden Yolda Yeni Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Ders Kitaplarına Bir Bakış, *İlköğretmen Dergisi*, s.3, ss.28-32.
- Karagöz, D., Tekerek, M., Kaya, N. (2005) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 5*, MEB Devlet Kitapları: Ankara.
- MEB, Tebliğler Dergisi, Nisan 1998.
- MEB, Tebliğler Dergisi, Ekim 2006.
- Nalçacı, A. (2001) *Cumhuriyetten Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programındaki Değişmelerin Değerlendirilmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Erzurum.
- Nas, R. (2003) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ezgi Kitabevi Yayınları: Bursa.
- NCSS (1994) *Expectations of Excellence: Curriculum Standards for Social Studies*, National Council for the Social Studies: Maryland.
- Oğuzkan, T. (1983) *Cumhuriyet Döneminde Eğitim*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Özçelik, D.A (1987) *Eğitim Programları ve Öğretim*, ÖSYM Eğitim Yayınları: Ankara.
- Özgüven, İ. E. (1999) *Psikolojik Testler*, PDREM Yayınları: Ankara.
- Öztürk, C. (2006) *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Pegem A Yayıncılık: Ankara.
- Sönmez, V. (1994) *Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı (5. Baskı)*, Pegem Yayınları: Ankara.
- Sönmez, V. (1998) *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*, MEB Yayımevi: Ankara.
- Şahin, C. (2001) *Türkiye'de Coğrafya Öğretimi*, Gündüz Eğitim Yayıncılık: Ankara.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, S., vd. (2004) *İlköğretim Ders Kitabı Sosyal Bilgiler 6*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Şenünver, G., Karabulut, E., Kesim, S., vd. (2005) *İlköğretim Ders Kitabı Sosyal Bilgiler 7*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- Şaşan, H.H. (2002) Yapılandırıcı Öğrenme, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 74-75, ss. 49-52.

- TC Maarif Vekaleti (1931) *Ortamektep Müfredat Programı*, Devlet Matbaası: İstanbul.
- TC Kültür Bakanlığı (1936) *İlkokul Programı*, Devlet Basımevi: İstanbul.
- TC Kültür Bakanlığı (1938) *Ortaokul Programı*, Devlet Basımevi: İstanbul.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı (1948) *İlkokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı (1949) *Orta Okul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: Ankara.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı (1962) *İlkokul Program Taslağı*, Ayyıldız Yayınları:
Ankara.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı (1968) *İlkokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı (1970) *Ortaokul Programı*, Milli Eğitim Basımevi: İstanbul.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2005) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü: Ankara.
- TC Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2006) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi 6. Sınıf Öğretim Programı ve Kılavuzu*, Devlet Kitapları Müdürlüğü: Ankara.
- Torun, T. (1992) *Orta Okullarımızda Okutulan Milli Coğrafya Dersinin Program Yönünden İncelenmesi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Ankara.
- Turan, İ. (2006) "Coğrafya Derslerinde Beyin Fırtınası Yönteminin Kullanılması", Yazılı Bildiri, II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi, 26-28 Mayıs 2005, MEB Öğretmen Yetiştirme ve Eğitimi Genel Müdürlüğü-Van Valiliği Milli Eğitim Müdürlüğü-Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Van, Tebliğler Kitabı, ss. 301-309, Ankara.
- Uzun, E., Altun, A., Doğan, Y. (2006) *İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6*, Kelebek Matbaacılık: İstanbul.
- Ülgen, G. (1994) *Eğitim Psikolojisi: Kavramlar, İlkeler, Yöntemler, Kuramlar ve Uygulamalar*, Lazer Ofset: Ankara.
- Üzümcü, N.O. (2006) *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Harita Okuma Becerisinin Aktif Öğrenme Yöntemiyle Kazandırılması*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü: Ankara.
- Varış, F. (1997) *Eğitimde Program Geliştirme Teoriler Teknikler (7.Baskı)*, Alkım Kitapçılık Yayıncılık: İstanbul.
- Yücel, H.A. (1994) *Türkiye'de Orta Öğretim*, Milli Kütüphane Basımevi: Ankara.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Hakan ÖRS
Doğum Yeri ve Tarihi : Silifke / 28.11.1978

Eğitim durumu

Lisans Öğrenimi : Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Coğrafya Öğretmenliği
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi
İlköğretim Sosyal Bilgiler Eğitimi
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :___

İş Deneyimi

Stajlar : Milli Eğitim Bakanlığı
Projeler : ___
Çalıştığı Kurumlar : Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

e-posta Adresi : hakannors@hotmail.com

Tarih : 03.08.2007